

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Економіко-інформаційний інститут
(повне найменування інституту, назва факультету)

Факультет економіки та управління
(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

Магістра
(ступінь вищої освіти (освітній ступінь))

на тему Надходження невеликих форм податківості
на підприємствах малого

Виконав: студент 6 курсу, групи ФЕ 4-122м
спеціальності (напряму підготовки)

072. Фінанси банківської справи та
(код і назва напряму підготовки, спеціальності)

Коваленко А.А.
(прізвище та ініціали)

Керівник д.е.н. доц. Губачко Л.В. В.Т.
(прізвище та ініціали)

Рецензент Коваленко А.А.
(прізвище та ініціали)

м. Запоріжжя
20 17 рік

Запорізький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет ЕІІ ФІІЧ
 Кафедра Фінанси банківської справи та страхування
 Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) магістр
 Напрямок підготовки ФІІ. Фінанси банківської справи та страхування
(код і назва)
 Спеціальність ФІІ. Фінанси банківської справи та страхування
(код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри С.В. Шаров
Шаров С.В.
 "14" листопада 2017 року

**ЗАВДАННЯ
 НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТУ**

Підопічний Гончарук Ангела Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по батькові)
 Тема проекту (роботи) Недержавні пенсійні фонди та особливості їх фінансових послуг
 Автор проекту (роботи) Гончарук-Квада В.Т. м.н. доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
 Затвержені наказом вищого навчального закладу від " " 2017 року №
 Дата подання студентом проекту (роботи)
 Додаткові дані до проекту (роботи) згідно фінансових звітів недержавного пенсійного фонду "ОП Пенсія" за період 2012 по 2016 роки

Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розв'язати)
 1. Теоретико-методичні основи та законодавчі основи діяльності НДФ України
 2. Особливості діяльності недержавних пенсійних фондів України
 3. Аналіз розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні
 4. Оцінка ризиків та безпеки фінансування пенсійних зобов'язань
 5. Перспективи розвитку НДФ в Україні
 6. Аналіз впливу недержавних пенсійних фондів на економіку України
 7. Аналіз впливу НДФ на економіку України

Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	Бабенко-Левача В.Т. к.е.н. доц.		
2	Бабенко-Левача В.Т. к.е.н. доц.		
3	Бабенко-Левача В.Т. к.е.н. доц.		
4	Муромець С.М. старш. вийс.		
керівник	Герединченко Н.О. старш. вийс.		

Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
Бачч. матеріал	15.01 - 30.03	
Фундамент на аналіз державного матеріалу	01.04 - 20.05	
Виконання матеріальної частини	21.06 - 30.07	
Виконання розрахункової та графічної частини роботи	01.08 - 30.08	
Написання та оформлення дипломної роботи	01.09 - 09.10	
Фінанс. роботи керівника консультанта	10.10 - 08.11	
Підготовка до захисту дипломної роботи	15.11 -	
Горизонтальна та вертикальна узагальнювальна робота	20.11.17	
Захист роботи у СЖ	15.12.17	

Студент

 (підпис)

 (прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

 (підпис)

 (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Попадюк А. А. Недержавні пенсійні фонди та особливості їх фінансування. – Дипломна магістерська робота.

Дипломна магістерська робота зі спеціальності 072 магістр фінансів, банківської справи та страхування. –Кафедра фінанси, банківська справа та страхування, Запорізький національний технічний університет, 2017.

Магістерська дипломна робота присвячена розробці теоретико-методологічних підходів та практичних рекомендацій щодо покращення системи функціонування НПЗ.

Розглянуті питання сутності та основ діяльності НПФ. Досліджено особливості діяльності недержавних пенсійних фондів України, представлено методи покращення недержавних пенсійних фондів, визначено правові аспекти функціонування НПФ.

Проведено аналіз і надано оцінку фінансового стану та діяльності фонду, проаналізовано портфель активу та рівень активності.

Були запропоновані напрями покращення функціонування НПФ України та перспективи розвитку. Запропоновано сценарій діяльності НПФ України.

Ключові слова: НЕДЕРЖАВНИЙ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД, ПЕНСІЯ, НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ПЕНСІЙНА СИСТЕМА, ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ.

ANNOTATION

Popadyuk A. A. Non-state pension funds and peculiarities of their financing. - Master's thesis.

Graduate Masters Degree in Specialty 072 Master of Finance, Banking and Insurance. - Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhya National Technical University, 2017.

The master's degree work is devoted to the development of theoretical and methodological approaches and practical recommendations for improving the system of operation of the refinery.

The questions of essence and bases of activity of NPF are considered. The peculiarities of the activity of non-state pension funds of Ukraine are investigated, methods of improvement of non-state pension funds are presented, legal aspects of NPF functioning are defined.

The analysis and evaluation of the financial status and activity of the fund was carried out, the asset portfolio and the level of activity were analyzed.

Ways to improve the functioning of Ukraine's NPF and prospects for development were proposed. The scenario of NPF activity of Ukraine is proposed.

Keywords: NON-RESIDENT PENSION FUND, PENSION, NON-RESIDENT PENSION, PENSION SYSTEM, PENSION INSURANCE.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Бабенко-Левада В. Г., Попадюк А.А. Вдосконалення фінансового механізму практичного підходу щодо розвитку та становлення НПФ України, як фінансових установ, на прикладі «ОТП Пенсія» [Електронний ресурс]. - <http://www.economy.nauka.com.ua/>

2. Бабенко-Левада В. Г., Аналіз системи недержавних пенсійних фондів з метою пошуку його оптимальної ефективності та надійності на державному рівні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції [«Модифікація обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграційних процесів в Україні»], (м.Запоріжжя, 6 квітня 2017 р.) /Бабенко-Левада В. Г., Попадюк А. А. – З.: ЗНТУ, 2017.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

НПФ	–	недержавний пенсійний фонд;
НПЗ;	–	недержавне пенсійне забезпечення;
ЕПА	–	фактичний рівень активності на ринку пенсійного страхування країни або певного регіону;
ЧВО	–	чиста вартість одиниці пенсійних внесків;
РНПР;	–	рівень номінального річного прибутку;
РРПР	–	рівень реального річного прибутку.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 . ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ОСНОВИ, ТА ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НПФ УКРАЇНИ	10
1.1 Теоретико-нормативні аспекти діяльності НПФ: сутність, функції, принципи, класифікація	10
1.2 Законодавча база та державне регулювання діяльності НПФ на території України	18
1.3 Методологія аналізу фінансової діяльності та основні показники діяльності НПФ	22
1.4 Участь страхових компаній та комерційних банків у системі НПЗ	26
1.5 Зарубіжний досвід в діяльності НПЗ	33
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ НА ПРИКЛАДІ ОТП «ПЕНСІЯ»	45
2.1 Характеристка «ОТП Пенсія»	45
2.2 Оцінка фінансового стану недержавного пенсійного фонду	49
2.3 Рівень активності на пенсійному ринку	55
2.4 Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства	70
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ	70
3.1 Шляхи вдосконалення функціонування системи НПФ в Україні та перспективи розвитку	70
3.2 Сценарій діяльності Українських НПФ, на зарубіжному досвіді	79
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В	

НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	87
ВИСНОВОК	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	111
ДОДАТОК А. Баланс ОТП «Пенсія» за 2013-2016 рр.	117
ДОДАТОК Б. Звіт про фінансовий стан ОТП «Пенсія» за 2013- 2016 рр.	126
ДОДАТОК ВВПФ-2 за 2013-2016рр.	130
ДОДАТОК ДНПФ-3 за 2013-2016рр.	138

ВСТУП

Актуальним завданням сучасного етапу соціально-економічних перетворень у нашій державі є радикальне реформування пенсійної системи, що має важливе значення для забезпечення сталого розвитку України, подолання наслідків фінансової-економічної кризи, підвищення рівня соціального забезпечення пенсіонерів.

Незважаючи на те, що до сьогодні було здійснено низку важливих для подальшого розвитку пенсійної системи перетворень, започаткована пенсійна реформа далеко не завершена: по-перше, пенсія не попереджає бідність; по-друге, система залишається соціально несправедливою; по-третє, не відбулося детінізації заробітків і доходів загалом; по-четверте, Пенсійний фонд України не може обійтися без дотацій із бюджету тощо. 1 січня 2004 р. в Україні набрав чинності Закон «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яким до пенсійної системи України були запроваджені принципи соціального страхування.

Водночас, були законодавчо оформлені та введені додаткові недержавні пенсії. Разом ця реформована структура становить трирівневу пенсійну систему: першим рівнем є солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; другим рівнем є додаткові обов'язкові індивідуальні пенсійні рахунки; третім рівнем – добровільне приватне пенсійне страхування. Впровадження другого рівня поки що відкладається, а третій рівень – добровільне приватне пенсійне страхування – діє з 2004 року.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що держава в тій чи іншій формі повинна задовольняти потреби людей, якщо вони не спроможні забезпечити своє існування, зокрема йдеться про пенсійне забезпечення населення.

Солідарна система не виконує своїх функцій. На це впливають такі чинники, як демографічні, економічні, політичні та психологічні. Головне

завдання пенсійної системи країни – створити умови для забезпечення людей достойним доходом у старості відповідно до особистого внеску кожного. При цьому система не має бути тягарем для розвитку держави, тобто не повинна створювати надмірний тиск на державні фінанси, громадян, які працюють, і бізнес. На жаль, в Україні це завдання виконується не в повній мірі.

Існує ряд проблем, які перешкоджають нормальному функціонуванню пенсійного забезпечення. Рівень пенсійного забезпечення по суті є показником економічного та соціального стану країни. Зниження ефективності господарювання і системна криза 90-х років, висока інфляція та зменшення чисельності працездатного й працюючого населення у трансформаційному суспільстві обумовили кризовий стан пенсійного забезпечення. Вихід з цієї кризи за допомогою поверхневих, косметичних заходів неможливий. Потрібні довгострокові глибинні перетворення економічного змісту всієї системи пенсійного забезпечення. Пенсійне реформування потребує поступового поетапного переходу від розподільчих до накопичувальних пенсійних програм та методів пенсійного страхування. Такий перехід повинен базуватися на індивідуалізації страхових пенсійних внесків, створенні умов для успішного інвестування пенсійних заощаджень громадян, відносинах довіри та взаємодопомоги між різними поколіннями суспільства

Об'єктом дослідження є соціально-економічні відносини, що охоплюють і реалізують систему соціального забезпечення населення у трансформаційній економіці.

Предмет дослідження – пенсійна система та система соціального страхування в Україні як пріоритетний напрямок соціальної політики.

Мета дослідження – розкриття сутності системи соціального забезпечення населення України, зокрема, пенсійної системи України на сучасному етапі.

Пенсійне забезпечення в Україні є основним складником системи соціального захисту населення і охоплює непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, виплати яким здійснюють у

формі пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, компенсаційних виплат, додаткових пенсій та державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію та інвалідам.

Однак питання розвитку пенсійної системи, як складової системи соціального захисту досліджено неповною мірою і потребують подальшого вивчення. До того ж, розвиваючись в межах діючих стратегій, вкладники пенсійної системи перебувають під потужним впливом нестабільного економічного середовища. Аналогічний вплив на суспільне середовище здійснює і пенсійна система.

Пропозиції подальшого удосконалення пенсійного забезпечення можуть бути використані при розробці соціально-економічної політики, нормативно-правових документів у сфері регулювання пенсійних відносин та фінансового забезпечення ефективного використання пенсійних коштів. Структура виконаного дослідження обумовлена його метою та завданнями і складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

При написанні роботи були використані Закони України та інші нормативні документи, підручники, періодичні видання, аналітичні статті з питань пенсійного забезпечення населення та пенсійної реформи.

Розвиток та реформування пенсійної системи відбуваються під впливом тих трансформаційних перетворень, які притаманні всій системі суспільних відносин нашої держави.

Для України, як для інших країн, актуальною є проблема скорочення населення, його старіння і зростання навантаження на працююче населення.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ОСНОВИ ТА ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НПФ УКРАЇНИ

1.1. Теоретико-нормативні аспекти діяльності НПФ: сутність, функції, принципи, класифікація

Визначальними умовами розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні є створення належної і цілісної законодавчої бази та побудова дієвої регулятивної системи, державні гарантії захисту внесків і доходів на інвестиції від розкрадання та втрат при банкрутстві.

Впровадження недержавного пенсійного забезпечення схвалене у квітні 1998 р. наказом «Про основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні» (від 13.04.1998 р. № 291/98). Основою пенсійної реформи було визначено запровадження трирівневої пенсійної системи, у якій передбачено збереження частини чинної солідарної системи для забезпечення базових пенсій (перший рівень), а також розвиток приватних пенсійних заощаджень як обов'язкових (другий рівень), так і добровільних (третій рівень) [2].

Законодавство про недержавне пенсійне забезпечення складається з Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, законів України «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність», «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших нормативно-правових актів.

Основним законодавчим актом, який визначає процедуру заснування недержавних пенсійних фондів, систему управління цими фондами та їхніми активами, є Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (від 09.07.2003 р. № 1057).

Рис. 1.1 Нормативно-правова база, яка регулює діяльність Пенсійного фонду

З прийняттям Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» створено правове поле для функціонування інститутів, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення, і можливості формування добровільних пенсійних заощаджень. Закон встановлює:

- хто та на яких умовах має право відкладати собі кошти на старість в системі недержавного пенсійного забезпечення;
- які юридичні особи і на яких умовах надаватимуть населенню послуги з недержавного пенсійного забезпечення;
- види пенсійних фондів, правила їх створення та функціонування;
- використання та захист пенсійних активів, правила їх інвестування;

- види пенсій та умови їх виплат;
- успадкування пенсійних активів;
- звітність в системі недержавного пенсійного забезпечення;
- відповідальність юридичних осіб, які надають послуги в сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- державний нагляд за юридичними особами, які надають послуги в сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Ще одним законодавчим актом, що регулює правовідносини у сфері недержавного пенсійного забезпечення є Закон України «Про страхування» (від 07.03.1996 р. № 86/96-ВР). Даний Закон визначає пенсійне страхування як добровільний вид страхування, що виконується за договором, укладеним між страхувальником і застрахованою особою. Сьогодні пенсійне страхування, яке надають страхові компанії є очевидно найрозвинутішою системою недержавного пенсійного забезпечення. Втім кількість страхових компаній, що укладають договори пенсійного страхування, поки що надто мала.

Пенсійне страхування розглядається як один з видів страхування життя. Страхові компанії мають відповідати, крім загальних страхових вимог, таким додатковим вимогам, встановленим Законом України «Про страхування»:

а) Страхування життя (і пенсійне страхування) має бути єдиним видом діяльності страхової компанії. Страховики, які мають спеціальну ліцензію на здійснення цього типу страхування, не можуть укладати договори інших типів страхування.

б) Страхування життя і пенсійне страхування підпадають під спеціальні класифікаційні правила, встановлені Тимчасовою методикою формування резервів із страхування життя, затвердженою Наказом Укрстрахнагляду №75 від 27 жовтня 1995 р.

в) Застрахована особа може отримати перший платіж за договором страхування не раніше, ніж через три роки після сплати першого внеску.

г) Додаткові вимоги до компаній, що пропонують цей вид страхування, встановлені також Листом Комітету в справах нагляду за страховою діяльністю

«Про деякі питання стосовно діяльності страхових організацій». Пенсійне страхування регулюється як правилами страхування, так і договором страхування, укладеним між страхувальником і застрахованою особою [1].

Сьогодні функціями НПФ є:

- а) забезпечення адміністрування пенсійних активів;
- б) забезпечення управління пенсійними активами;
- в) забезпечення зберігання пенсійних активів.

Статтею 1 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» вперше на законодавчому рівні визначено НПФ. Це юридична особа, створена відповідно до Закону, що має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному цим Законом порядку [3].

На нашу думку, варто погодитися із тим, що як суб'єкт правовідносин, НПФ можна розглядати водночас у кількох ракурсах:

— як юридичну особу, що є учасником відносин у сфері господарювання, має статус неприбуткової організації та функціонує, не переслідуючи мети отримання прибутку;

— як фінансову установу, що автоматично залучає НПФ до суб'єктів фінансового права;

— як суб'єктів інвестиційної діяльності;

— як важливу складову ланку системи соціального забезпечення та учасника правовідносин соціального забезпечення. До цього додамо, що оскільки вагому частину в недержавному пенсійному забезпеченні займають майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення, у тому числі НПФ, є суб'єктами також цивільного права.

З урахуванням вищенаведеного і враховуючи найбільш істотні ознаки

НПФ, можна визначити НПФ як юридичну особу, створену у формі непідприємницького товариства (неприбуткової організації), що функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду і здійснення учасникам пенсійних виплат на підставах і в порядку, встановлених законом, а також забезпечує адміністрування, зберігання пенсійних активів та управління ними [2].

Принципи недержавного пенсійного забезпечення в Україні:

- законодавче визначення умов недержавного пенсійного забезпечення (страхування);
- зацікавленість фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні;
- добровільність створення пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями фізичних осіб та об'єднаннями юридичних осіб;
- добровільна участь фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення та вибір виду пенсійної виплати, крім випадків передбачених законом;
- добровільність прийняття роботодавцем рішення про здійснення внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення;
- економічна зацікавленість роботодавця у здійсненні пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення (страхування);
- неможливість відмови роботодавця від здійснення пенсійних внесків до системи недержавного пенсійного забезпечення на користь своїх співробітників, якщо роботодавець почав вчинення таких внесків;
- рівність усіх учасників пенсійного фонду, які беруть участь в одній пенсійній схемі;
- розмежування активів пенсійного фонду від активів його

засновників і суб'єктів, що надають послуги фонду, з метою зробити неможливим банкрутство пенсійного фонду;

— визначення розміру пенсійної виплати залежно від суми пенсійних активів, які обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду;

— гарантування фізичним особам реалізації прав, наданих їм законом України "Про недержавне пенсійне забезпечення" (страхування);

— цільове та ефективне використання пенсійних коштів;

— державне регулювання розміру тарифів на послуги, які надаються в системі недержавного пенсійного забезпечення;

— відповідальність суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення за порушення норм;

— державне регулювання діяльності з недержавного пенсійного забезпечення та нагляд за виконанням [3].

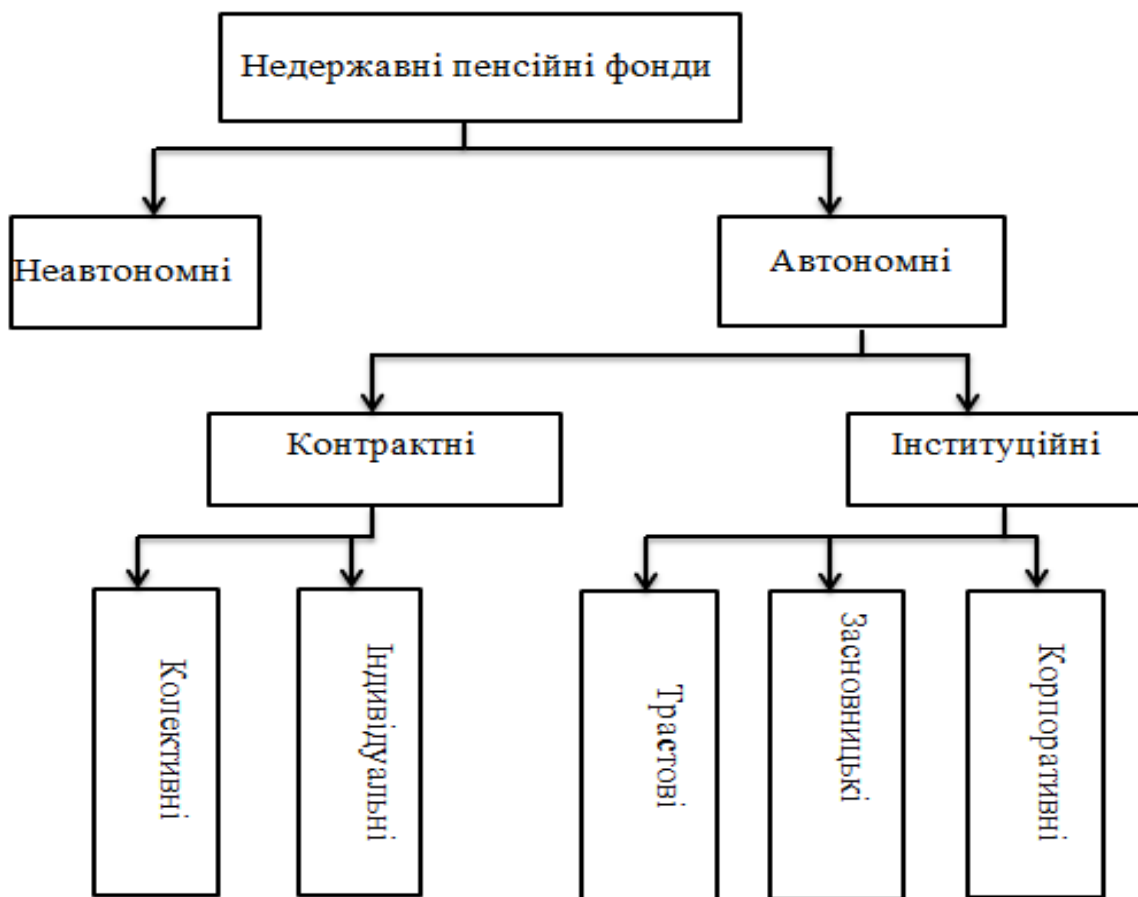

Рис. 1.2 Класифікації НДФ згідно із зарубіжною практикою

Так, у світі НПФ поділяються на автономні та неавтономні.

Автономні НПФ визначаються як незалежні юридичні особи або як відокремлена сукупність активів без статусу юридичної особи, які використовуються для пенсійного забезпечення і здійснення відповідних виплат. Автономні НПФ діють у всіх країнах Організації економічного співробітництва і розвитку, за винятком Словаччини і Туреччини, де законодавство не передбачає функціонування таких утворень [11].

Неавтономні НПФ складаються з резервів чи інших активів, які юридично не відокремлені від вкладника чи адміністратора.

Згідно із зарубіжною практикою розрізняють два типи автономних пенсійних фондів:

а) інституційні, у яких фонд є незалежною юридичною особою з правоздатністю і дієздатністю;

б) контрактні, в яких пенсійний фонд складається з юридично відокремленої сукупності активів без право- та дієздатності.

За правовим титулом, на якому пенсійні активи належать чи не належать учасникам пенсійного фонду, інституційні фонди поділяються на створені у:

— корпоративній формі, в яких пенсійні активи належать учасникам на певному титулі. Орган управління є внутрішнім, як правило, — це рада директорів. Такими є НПФ в Угорщині, Бельгії, Італії, Швейцарії, Мексиці, Австрії та Чеській Республіці;

— засновницькій формі, у яких учасники не мають правового титулу стосовно активів пенсійного фонду, за винятком випадків банкрутства вкладника. Учасники отримують прибуток від інвестування таких активів, і можуть володіти правами щодо прибутку, який одержує пенсійний фонд. Орган управління є також внутрішнім. Окремі пенсійні фонди таких видів діють у Бельгії, Італії, Швейцарії, а також Данії, Фінляндії, Нідерландах і Швеції;

— трастовій формі, у яких права на пенсійні активи передаються на праві довірчої власності довіреним, які управляють фондом. Довірені мають управляти трастовими активами лише в інтересах учасників фонду, які

отримують прибутки від інвестування активів. Головним принципом при організації фондів таких видів є те, що активи, передані довіреному на праві довірчої власності одними довірителями, повинні бути відокремлені від активів, переданих іншими довірителями, і від активів самого довіреного. Такі країни, як Австралія, Канада, Ірландія, Нова Зеландія, США, Велика Британія, передбачають трасти як єдино можливу правову форму існування пенсійних фондів.

Пенсійні фонди контрактного типу можуть створюватися у двох правових формах:

а) індивідуальній, відповідно до якої учасники володіють певним правовим титулом стосовно пенсійних активів. Закриті і відкриті пенсійні фонди Польщі, Португалії, Іспанії та відкриті пенсійні фонди Італії засновуються у такій формі. У Польщі та Португалії пенсійними фондами управляють компанії з управління пенсійними фондами, виключним видом діяльності яких є управління пенсійними фондами. В Італії та Іспанії управляючою компанією може бути вже існуюча фінансова компанія, наприклад, банк або страхова компанія;

б) колективній, згідно з котрою учасники є одержувачами прибутку від інвестування пенсійних активів. Окремі пенсійні фонди такого виду функціонують у Кореї та Японії.

З огляду на зазначену вище класифікацію НПФ України є автономними, інституційними, оскільки є юридичними особами, та створеними у корпоративній формі, адже пенсійні активи належать учасникам на праві власності.[4]

1.2. Законодавча база та державне регулювання діяльності НПФ на території України

Законодавство про недержавне пенсійне забезпечення складається з Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення», законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, законів України "Про страхування", "Про банки і банківську діяльність", "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)", "Про цінні папери та фондовий ринок", "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні", "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цього Закону [5].

Головною метою державної політики у сфері пенсійного забезпечення в Україні є реалізація ефективної та зрозумілої пенсійної реформи, спрямованої на забезпечення гідного рівня життя людей похилого віку та інших категорій громадян, які втратили працездатність, адекватного їх життєвим потребам, створення дієвих механізмів захисту прав та інтересів таких громадян, забезпечення прозорості пенсійної системи.

Для досягнення поставлених завдань урядом проводяться заходи відповідно до пенсійної реформи, складовою якої є подальший розвиток недержавного пенсійного забезпечення.

Виділяють два концептуальних підходи щодо втручання держави у формування та розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, один з яких зводить це втручання до мінімуму, тому що недержавне пенсійне забезпечення розглядається як саморегульовальна система в ринковій економіці.

Завдання уряду – створення інституціональних основ регулювання цих схем. Інший концептуальний підхід базується на гарантуванні державою ефективної діяльності НПФ, унеможливленні втрати коштів вкладниками та прийнятті всіх ризиків. Саме такий шлях обрала для себе Україна.

Останнім часом прийнято ряд законодавчих актів і нормативних документів щодо діяльності НПФ. Однак процес їх створення та подальшого розвитку в Україні дещо уповільнюється, тому що недостатньо досвіду та відсутні системні наукові дослідження, розробки й запровадження ефективних регулювальних і стимуляційних заходів, які на цьому етапі становлення НПФ є не тільки особливо актуальними, а й складними [36].

Таким чином, НПФ на початку їх розвитку перебувають у досить складних умовах і внаслідок цього можуть не набути здатності суттєвого впливу на ефективність функціонування економічної системи. Необхідність розроблення обґрунтованої політики держави щодо формування механізмів добровільного пенсійного страхування, посилення державного контролю й регулювання таких фондів зумовлена також негативними результатами діяльності трастів та НПФ у 1990-х рр., що за сучасних умов є одним із суттєвих факторів недовіри населення до будь-яких фінансових інститутів. Ураховуючи важливу соціальну роль інституту недержавного пенсійного забезпечення, необхідність збереження пенсійних коштів і створення умов для їх примноження, передбачено три напрями захисту пенсійних коштів учасників недержавного пенсійного забезпечення, а саме:

а) законодавчі обмеження:

установлено вимоги щодо диверсифікації напрямів інвестування пенсійних активів;

— заборонено нецільове використання пенсійних активів;

— установлено вимогу розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів його засновників і роботодавців

— платників, адміністратора пенсійного фонду (далі – АПФ), компанія з управління активами (далі – КУА), страхових організацій з метою унеможливлення банкрутства НПФ.

— НПФ не може бути проголошений банкрутом і ліквідований за законодавством про банкрутство;

б) системні вимоги:

установлено високі вимоги до порядку створення, ліцензування та функціонування адміністратора, КУА, зберігача;

забезпечується чіткий розподіл функцій на громадження, зберігання та управління активами НПФ, а також внутрішній контроль за діяльністю суб'єктів, які надають послуги НПФ;

в) регуляторні заходи:

— виконання суб'єктами НПЗ своїх обов'язків контролюється Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, Державною комісією із цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольним комітетом України, НБУ

— діяльність у сфері НПЗ мають право здійснювати тільки суб'єкти, працівники яких мають відповідну кваліфікацію й отримали кваліфікаційне свідоцтво.

Державний нагляд та контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення:

а) за діяльністю недержавних пенсійних фондів, страхових організацій та банківських установ здійснює Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України;

б) за діяльністю осіб, що здійснюють управління активами недержавних пенсійних фондів, та зберігачів здійснює Державна комісія із цінних паперів та фондового ринку;

в) контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері недержавного пенсійного забезпечення здійснює Антимонопольний комітет України.

4) контроль за діяльністю зберігачів НПФ, банківських установ, що відкривають пенсійні депозитні рахунки, здійснює Національний банк України.

У квітні 2003 р. була створена Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом у сфері регулювання ринків фінансових послуг, перед яким поставлені основні завдання, що полягають у проведенні єдиної та

ефективної політики у сфері надання фінансових послуг, розробленні та реалізації стратегії розвитку ринків фінансових послуг, здійсненні державного нагляду за наданням фінансових послуг та додержанні законодавства у цій сфері.

Відповідно до Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення”, який набув чинності 1 січня 2004 р., державний нагляд та контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення, а саме за діяльністю недержавних пенсійних фондів, страхових організацій та банківських установ здійснює Держфінпослуг. Як орган державного нагляду та контролю в цій сфері, Держфінпослуг оприлюднює перелік юридичних осіб, які здійснюють діяльність у сфері недержавного пенсійного забезпечення, здійснює обмін інформацією, яка є необхідною для державного нагляду та контролю у сфері недержавного пенсійного забезпечення з відповідними державними органами, зокрема, з Державною комісією із цінних паперів та фондового ринку.

До основних напрямів регулювання у сфері недержавного пенсійного забезпечення належить реєстрація недержавних пенсійних фондів (з видачею їм відповідного свідоцтва), ліцензування юридичних осіб, що будуть надавати послуги з адміністрування пенсійних фондів, аналіз ефективності діяльності всіх суб’єктів системи недержавного пенсійного забезпечення. Відповідно до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом”, нормативно-правових актів Держфінпослуг та згідно з планом перевірок фінансових установ, з урахуванням їх специфіки, Держфінпослуг проводить роботу з інвентаризації установ та здійснення ними фінансового моніторингу [29].

Для подальшого формування ефективної, надійної системи недержавного пенсійного забезпечення необхідно вдосконалити законодавство, яке регулює діяльність акціонерних товариств, з метою захисту прав акціонерів та підвищення рівня корпоративного управління; удосконалити законодавство з питань недержавного пенсійного забезпечення в частині надійності зберігання та нагромадження пенсійних внесків, захисту їх від ризику. Також необхідно

опрацювати питання звільнення від оподаткування податком на додану вартість послуг з адміністрування недержавних пенсійних фондів та оподаткування виплат із системи недержавного пенсійного забезпечення і внести пропозиції з удосконалення податкового законодавства; здійснювати емісії цільових середньо- та довгострокових облігацій внутрішньої цільової державної позики, забезпечивши інвестиційну привабливість зазначеного інструменту для формування активів пенсійних фондів [37].

Світова практика показує необхідність виокремлювати два концептуальні підходи до регулювання державою розвитку та функціонування системи НПЗ. Так, у країнах з ринковою економікою домінує постійний процес саморегуляції ринку, тому державне регулювання в таких країнах зводиться до мінімуму. Що стосується України, то на сьогодні державне регулювання й державні наглядові функції мають бути зосереджені на створенні та дотриманні правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг і розвитку конкурентно спроможного ринку фінансових послуг в Україні.

1.3 Методологія аналізу фінансової діяльності та основні показники діяльності НПФ

Контроль за належним використанням пенсійних заощаджень, здійсненням виплат та успадкуванням пенсійних заощаджень.

Нагляд за пенсійними фондами другого рівня та виконанням контрактів зі страховими компаніями фондів третього рівня здійснює Комісія нагляду за страховими і пенсійними фондами, а за інвестиційними фондами - Комісія з цінних паперів і бірж.

Комісія нагляду за страховими і пенсійними фондами здійснює нагляд за дотриманням Закону професійними пенсійними програмами з метою захисту інтересів членів пенсійних фондів і учасників пенсійних програм. Фінансові

установи, які накопичують внески в рамках пенсійних програм та управляють цими коштами, перебувають під наглядом Комісії нагляду за страховими і пенсійними фондами (страхові компанії та професійні пенсійні фонди) і Комісії з цінних паперів і бірж, яка відповідає за нагляд за інвестиційними фондами і публічними компаніями, зареєстрованими на Варшавській фондовій біржі. Комісія нагляду за страховими і пенсійними фондами контролює пенсійні фонди і пенсійні товариства, видає дозволи на заснування професійних пенсійних товариств і фондів шляхом ліцензування, ухвалює зміни у їхніх статутах, затверджує членів правління і наглядової ради товариства, реєструє професійні пенсійні програми[52].

Професійні пенсійні фонди зобов'язані готувати і надсилати до Комісії нагляду за страховими і пенсійними фондами звіти про балансову вартість активів; вартість одиниць фонду, кількість членів фонду, структуру активів фонду, а також повідомляти важливу поточну інформацію, подавати річні звіти про діяльність фонду, товариства повинні надсилати свої фінансові звіти з оглядом фінансового стану. Ця Комісія також стежить за належним інвестуванням пенсійних заощаджень, дохідністю і ліквідністю пенсійних активів. Пенсійні програми в інших формах не зобов'язані звітувати їй, за винятком необхідності отримувати ухвалу змін у пенсійних контрактах [6].

Основними показниками діяльності недержавних пенсійних фондів є надійність, стабільність та прибутковість. Проте зараз немає єдиного показника, який би показував прибутковість НПФ. Оцінка системи недержавного пенсійного забезпечення базується на певних принципах. Серед них: адекватність та обґрунтованість показників діяльності НПФ; вірогідність (наявність у НПФ набору первинної документації); однотипність методики обчислення показників діяльності НПФ.

На початок 2016 року в реєстрі фінансових установ значилося 72 недержавних пенсійних фонди та 23 компанії-адміністратора. НПФ зареєстровані в 9 регіонах України, але 74% від загальної кількості зосереджені в Києві. Станом на 31.12.2015 НПФ було укладено 59,7 тис. пенсійних

контрактів (+ 8,3% у порівнянні з загальною кількістю на 31.12.2014 р). Основна частина контрактів (87%) укладена з фізичними особами. На угоди з юридичними особами доводиться всього 1% від загальної кількості, але при цьому саме ці договори формують основну масу (96%) пенсійних внесків. Всього на 31.12.2015 р. кількість учасників НПФ становила 836,37 тис. осіб. З них більшу частину становлять громадяни від 25 до 50 років-таким учасникам за даними Нацкомфінпослуг налічується 530,4 тис. осіб.

Загальна сума пенсійних внесків наростаючим підсумком з початку діяльності фондів склала 1,9 млрд.грн. (+ 4% у порівнянні з 31.12.2014). Пенсійні виплати за весь цей період отримали 82 тис. чол. (9,8% учасників) на суму 557 млн.грн. За 2015 рік було виплачено 136 млн.грн., що на 12% перевищує обсяг виплат 2014 року. При цьому обсяг пенсійних внесків за 2015 рік склав 79 млн.грн., що на 64% менше показника 2014 року. Середній розмір одноразової пенсійної виплати на 1 учасника НПФ на 31.12.2015 склав 6 тис. грн. (на 31.12.2014- 5,2 тис.грн.).

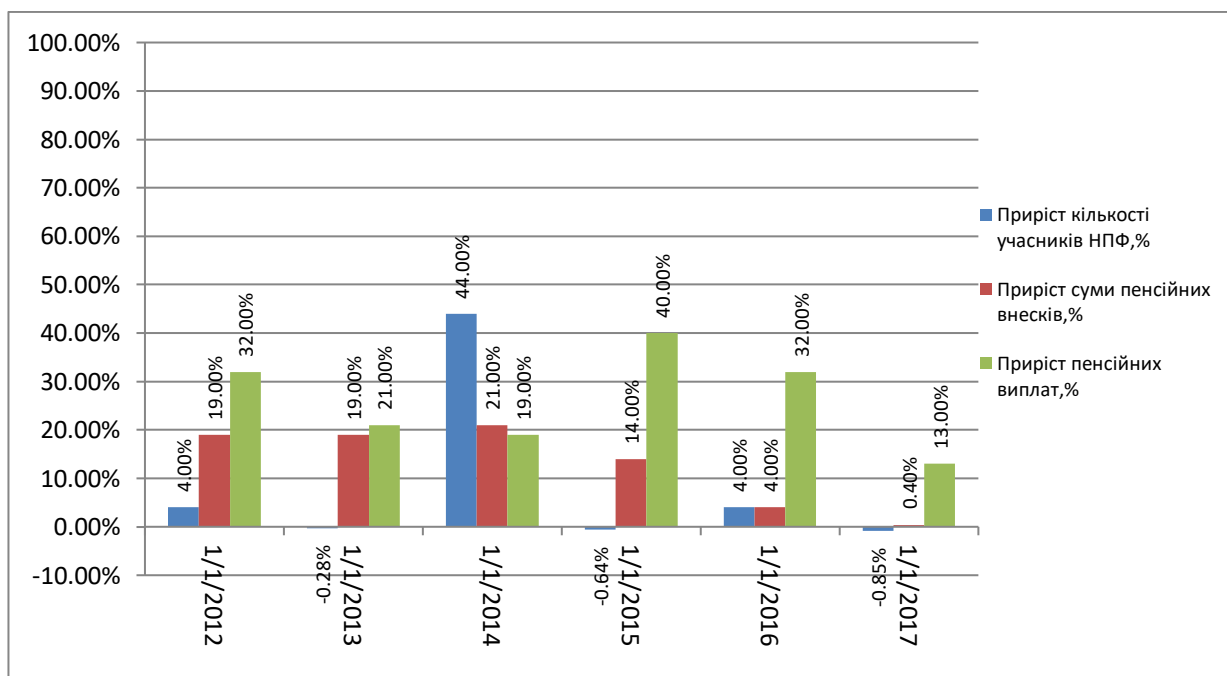

Рис. 1.3 Динаміка приросту та виплат відносно попереднього періоду

Загальна вартість пенсійних активів за 2015 знизилася на 19,8%, і на 31.12.2015 р. становила 1980 млн.грн. Загальний прибуток НПФ (наростаючим

підсумком) за 2015 зменшився на 438 млн.грн., і на початок 2016 року склала 657 млн.грн. Співвідношення прибутку до активів на 31.12.2015 склало 33% (проти 44% на 31.12.2014г).

Істотна частина інвестиційних активів НПФ (близько 40% на 31.12.2015) розміщена на депозитних рахунках в банках. Близько 34% - вкладено в цінні папери, дохід за якими гарантований КМУ. За 2015 рік обсяг інвестицій в них збільшився на 79%. При цьому вкладення в облігації підприємств за минулий рік зменшилися на 61% (на 31.12.2015 їх частка склала 13%), а вкладення в акції-на 75% (частка склала 3%).

Витрати, які покриваються за рахунок пенсійних активів, на 31.12.2015 склали (накопичувальним підсумком з початку діяльності) 215,2 млн. грн. (10,9% від загальної вартості активів). Основну їх частину (64% на 31.12.2015 р.) формують витрати на послуги з управління активами фондів. Друга істотна складова - витрати на адміністрування діяльності фонду (25,5%). Послуги зберігача складають 5,3% від обсягу витрат. За 2015 рік видатки склали 44 млн. грн., що на 24% перевищило витрати 2014 року. Збільшення відбулося в зв'язку зі зростанням сум за основними витратними статтями - сплата за управління активами зросла на 18,6%, за адміністрування НПФ- на 35,6% [11].

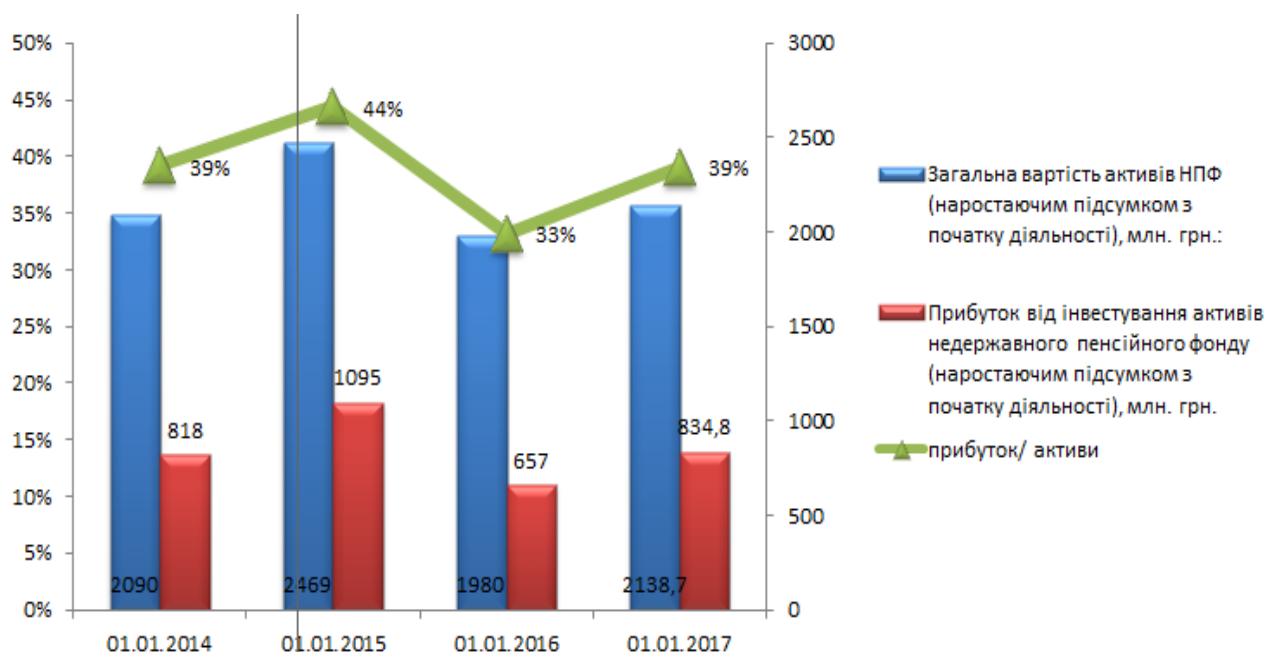

Рис. 1.4 Ефективність інвестування активів

Одним з основних параметрів діяльності НПФ є оцінка чистої вартості пенсійних активів. Особливої ваги цей показник набуває із запровадженням пенсійної системи. Ураховуючи це, уже зараз необхідно відпрацювати підходи до його обчислення у практичній діяльності недержавних пенсійних фондів. Ще одним важливим параметром є оцінка чистої вартості одиниці пенсійних внесків [7].

1.4 Участь страхових компаній та комерційних банків у системі НПЗ

Крім недержавних пенсійних фондів, недержавне пенсійне забезпечення здійснюють страхові організації та банки (рис. 1.3).

Участь страхових організацій у системі недержавного пенсійного забезпечення

Страхові організації здійснюють недержавне пенсійне забезпечення шляхом укладання договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду.

Пенсійне страхування передбачає, що страхова організація здійснює застрахованій особі виплати, які пов'язуються з виходом на пенсію (страхування додаткової пенсії) або віком, установленим договором страхування.

Довічна пенсія (довічний ануїтет) — пенсійні виплати, які здійснює страхова організація на підставі договору страхування довічної пенсії протягом життя фізичної особи періодично після досягнення нею пенсійного віку відповідно до законодавства про страхування.

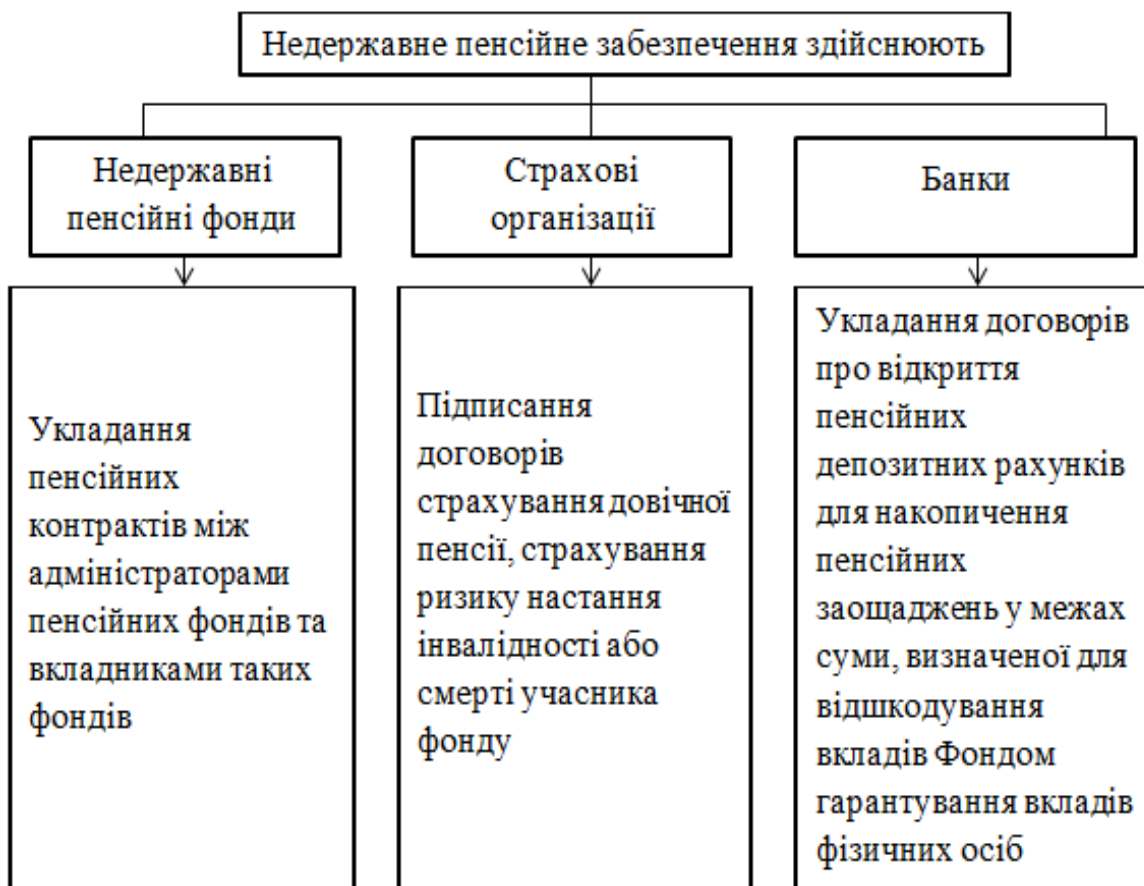

Рис. 1.5 Фінансові посередники, які здійснюють недержавне пенсійне забезпечення

Довічні пенсії (довічні ануїтети) виплачуються учасникам фондів страховими організаціями, з якими ці учасники уклали договір страхування довічної пенсії, за рахунок грошових коштів, перерахованих страховій організації.

Індивідуальні договори страхування додаткової пенсії укладаються з дієздатними громадянами з урахуванням віку, статі і незалежно від стану здоров'я. Час початку виплати додаткової пенсії може бути як пов'язаний із настанням пенсійного віку, так і визначений за домовленістю сторін.

Страховальникові надається право сплатити страхові платежі за один раз або періодичними внесками. Розмір страхових внесків залежить від страхової суми, віку і статі страховальника (застрахованої особи).

Пенсія залежно від змісту договору страхування може виплачуватися страховиком протягом життя застрахованого або протягом визначеного періоду. При укладанні договору страхування встановлюється порядок виплати

пенсій (щомісячно, за кожен рік та ін.) [8].

Для укладання договору страхування довічної пенсії учасник фонду подає страховій організації довідку адміністратора про обсяг належних йому пенсійних коштів.

Учасник фонду повідомляє адміністратора про обрану ним страхову організацію та подає письмову заяву про перерахування до цієї страхової організації належних йому пенсійних коштів. Учасник фонду має право перерахувати до страхової організації свої пенсійні кошти повністю або частково.

Страхова організація зобов'язана надати учаснику фонду, з яким укладено договір, письмове повідомлення про надходження грошових коштів від пенсійного фонду та їх розмір протягом семи робочих днів після їх отримання, а також про скоригований розмір довічної пенсії у разі проведення такого коригування.

Якщо сума пенсійних коштів, що підлягає перерахуванню страховій організації, не досягає розміру мінімальної суми пенсійних накопичень, встановленого Держфінпослуг, учасник фонду (а в разі його смерті — спадкоємці) має право отримати належні йому пенсійні кошти як одноразову пенсійну виплату.

Відповідальність страхової компанії за договорами страхування додаткової пенсії може бути розширена за домовленістю сторін. Так, додатково до умов договору страхування додаткової пенсії страхова компанія може взяти на себе відповідальність здійснити виплати в разі настання нещасного випадку або смерті страхувальника (застрахованого). Страхова компанія може надати страхувальникові можливість укласти договір страхування на користь іншої особи.

Активну участь у системі недержавного пенсійного забезпечення банки беруть як збережені, управителі активів і адміністратори пенсійних фондів. Крім того, банки можуть виступати засновниками недержавних пенсійних фондів.

Недержавне пенсійне забезпечення банки здійснюють шляхом укладання договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Фонд гарантує вклади громадян у національній та іноземній валютах, включаючи відсотки, в розмірі вкладів, але не більше 150 тис. грн. закладами у кожному банку, філії іноземного банку на день настання недоступності вкладів[10].

Пенсійні депозитні рахунки — вкладні (депозитні) рахунки фізичних осіб, що відкривають банківські установи з урахуванням умов, установлених законодавством, для накопичення заощаджень на виплату пенсії.

Вкладний (депозитний) рахунок — рахунок, що відкриває банк клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом в управління на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений процент (дохід) і підлягають поверненню клієнту відповідно до законодавства України та умов договору.

Пенсійні депозитні рахунки відкриваються фізичним особам згідно із Законом України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 9 липня 2003 р. № 1057-IV для накопичення заощаджень на виплату пенсії [1].

Для відкриття пенсійного депозитного рахунку фізична особа має надати банкові: паспорт або документ, що його замінює; довідку про присвоєння ідентифікаційного номера. На підставі поданих документів укладається договір банківського вкладу.

Після відкриття рахунку фізична особа вносить або перераховує з іншого власного рахунку кошти на вкладний (депозитний) рахунок.

На підтвердження укладення договору банківського вкладу і внесення грошових коштів на вкладний (депозитний) рахунок банк видає фізичній особі ощадну книжку або інший документ, що її замінює і який видається згідно з внутрішніми положеннями банку.

Інші особливості залучення банками коштів на ці рахунки визначаються договором банківського вкладу.

Слід зауважити, що введення тимчасової адміністрації в банківських установах автоматично призводить до введення мораторію на задоволення вимог кредиторів, тобто "заморожує" використання активів НПФ компаніями з управління активами на депозитних рахунках банків з метою подальшого інвестування, пенсійних виплат учасникам НПФ тощо [8].

Можлива така участь банків у системі НПЗ, як створення корпоративних пенсійних фондів, що дає можливість банку об'єднати функції засновника, адміністратора та керівника активами. Виступаючи як засновник недержавного пенсійного фонду, банк отримує такі переваги:

Доступ до довгострокових грошових ресурсів через гарантоване розміщення в межах визначеної законодавством квоти на депозитних рахунках у даному банку частини пенсійних коштів НПФ, засновником або власником якого є даний банк.

Інвестування частини пенсійних коштів НПФ у цінні папери, розміщенням яких займається банк.

а) Розширення продуктового асортименту банку через пропозицію послуг НПФ клієнтам банку, що дає можливість залучити нових клієнтів і утримати наявних і є особливо актуальним у світлі тенденцій створення фінансових супермаркетів.

б) НПФ, що належить банку, може залучати клієнтів і самостійно, а не тільки через клієнтську базу банку, таким чином, одночасно залучаючи їх і для банку.

в) Банк, як й інші економічні суб'єкти, розглядає недержавне пенсійне забезпечення як відчутний елемент внутрішньої кадрової політики. 6. Вітчизняний банк, що є засновником або власником НПФ, більш відповідає західній моделі банків. Банкам, що мають НПФ, простіше співпрацювати із західними інвесторами, серед яких немало іноземних пенсійних фондів [12].

Слід зазначити, що виконання банком ролі засновника або власника НПФ є вигідним не тільки для банку, але й для самого НПФ.

НПФ, засновником якого виступає банк, отримує такі переваги:

а) Доступ до філіальної мережі та клієнтської бази банку, оскільки банк забезпечує продаж послуг НПФ через свою філіальну мережу для юридичних та фізичних осіб, тобто використання банку як агента щодо продажу та супроводу своїх послуг, уникнення необхідності створювати власну інфраструктуру. Продукти НПФ схожі із традиційними банківськими продуктами, внаслідок чого можна використовувати відпрацьовані бізнес-процеси, тобто застосовувати аналогічні інформаційні і фінансові системи, маркетингові рішення, систему підготовки персоналу.

б) Дрібні НПФ в умовах жорсткого державного нагляду у сфері пенсійного забезпечення мають припинити своє існування, тому виникає необхідність в укрупненні НПФ. Значну роль у цьому процесі відіграють банки, що створюють та купують НПФ. Банківські НПФ мають великі можливості для об'єднання й укрупнення. Близькі за сутністю банки часто стикаються із взаємним перетоком кадрів і при цьому мають досить схожі пенсійні програми. Щоб за такого плину кадрів не переводити пенсійні кошти із одного фонду до іншого, доцільно створювати укрупнені міжбанківські НПФ, які будуть гнучко реагувати на такі кадрові зміни. Під час об'єднання фондів укрупнюється також і інвестиційний портфель, що дає змогу більш ефективно його розміщувати [12].

Особливостями банку як учасника НПЗ є те, що працюючи з банком, клієнт упевнений у кінцевій величині вкладу з урахуванням процентного доходу, який також чітко визначений.

Отже, з одного боку, перевагою банку є те, що він може гарантувати дохідність на відміну від НПФ, якому це забороняється законодавством, а з іншого – недоліком є те, що розмір доходу є обмеженим згідно з умовами договору про відкриття депозитного пенсійного рахунку. Та все ж ураховуючи те, що наслідки фінансових криз є дуже серйозними для банків, виникає питання щодо надійності зберігання коштів у цих установах. Також за участі в НПЗ через відкриття пенсійного депозитного рахунку повністю відсутній страховий захист клієнта на відміну від страхових компаній та НПФ.

Іншими двома учасниками ринку недержавного пенсійного забезпечення є страхові компанії, які отримали ліцензію на страхування життя, та НПФ. Діяльність цих двох суб'єктів також має свої особливості.

Страхові компанії, які отримали ліцензію на страхування життя, надають послуги страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду шляхом укладання договорів страхування.

Напевно, найголовніша перевага компаній зі страхування життя порівняно з НПФ та банками полягає в тому, що тільки вони сьогодні мають можливість здійснювати довічну (більш звичну для фізичних осіб і єдино правильну з точки зору суті пенсійного забезпечення) виплату пенсій, адже ніхто не зацікавлений у тому, щоб протягом короткого строку витратити власні пенсійні заощадження, а потім решту життя існувати лише за рахунок державної пенсії. НПФ спроможні забезпечити лише строкову пенсію, виплата якої здійснюється протягом визначеної кількості років та припиняється після закінчення такого терміну.

Вагомим є й те, що страховики можуть гарантувати мінімальний розмір майбутньої пенсії. До того ж купивши поліс страхування життя, клієнт точно знатиме мінімальний розмір виплат та їхню періодичність, а також те, на яку допомогу вправі розраховувати сім'я в разі його смерті. НПФ такої можливості позбавлені.

Щодо права власності на пенсійні накопичення, то пенсійні кошти, які були накопичені у НПФ, відразу стають власністю учасника, хоча отримати їх можна лише з виходом на пенсію та в деяких інших випадках, визначених законодавством. Пенсійні кошти у банківській установі також відразу належать учаснику. А от право власності на пенсійні накопичення у страхових компаній настає поступово, залежно від умов договору.

Для забезпечення соціальних гарантій недержавні пенсійні фонди змушені закупувати їх у страхових компаній. На відміну від НПФ страховики за більшістю своїх програм надають клієнтам можливість вирішити на момент

укладання договору або на час отримання коштів таке питання: одразу забрати накопичені кошти чи перетворити їх у пенсію – строкову або довічну [21].

У страховій компанії розмір накопичувальних внесків і власне пенсії можна прив'язувати і до гривні, і до вільноконвертованої валюти, тоді як НПФ за законом наділені правом накопичувати пенсійні активи лише в національній грошовій одиниці. Що краще, вирішувати конкретному вкладнику, який повинен мати можливість вибору.

Незважаючи на наявні переваги накопичувальної системи недержавного пенсійного забезпечення, вона й досі не знайшла належної підтримки у суспільстві та характеризується низькими показниками розвитку.

1.5 Зарубіжний досвід в діяльності НПЗ

Створення розгалуженої мережі приватних пенсійних фондів має великі переваги над утриманням державної монополії в сфері пенсійного забезпечення. Найважливіша перевага полягає в тому, що з державних плечей буде частково знята проблема пенсійного забезпечення.

Недержавні пенсійні фонди – це особлива правова форма організації соціального забезпечення, винятковим видом діяльності якої є недержавне пенсійне забезпечення учасників фонду на основі договорів про недержавне пенсійне забезпечення населення з вкладниками фонду на користь учасників фонду[17].

Діяльність фонду по недержавному пенсійному забезпеченню населення включає акумулювання пенсійних внесків, розміщення пенсійних резервів, облік пенсійних зобов'язань фонду і виплату недержавних пенсій учасникам фонду.

Фонди здійснюють виплати недержавних пенсій учасникам фонду незалежно від державного пенсійного забезпечення населення.

Мета системи недержавного пенсійного забезпечення полягає у наданні її учасниками можливості заощадити грошові кошти на період після виходу на пенсію в надійних фондах, які забезпечують конкурентоспроможну ставку доходу від активів. Недержавне пенсійне забезпечення можна побудувати на основі загальнообов'язковості, коли воно є складовою частиною загальної програми обов'язкового пенсійного страхування, та/або на основі добровільності, що дозволяє високооплачуваним українським громадянам заощадити додаткові кошти на період після виходу на пенсію.

Відмінною особливістю пенсійного забезпечення в західних країнах є те, що там одночасно існують кілька схем пенсійного забезпечення, які доповнюють одна одну, і на це є свої причини.

Старіння населення і зменшення рівня народжуваності ставить під удар пенсійні системи в багатьох країнах світу. При цьому найгостріше ця проблема стоїть у найбагатших країнах нашої планети. Як підрахували експерти, у 2050 році майже третина населення держав-членів Організації з економічної співпраці та розвитку буде старшою шістдесяти років [9].

1997 року Італія стала першою державою в історії, де кількість людей, віком понад 60 років, перевищує кількість тих, кому немає двадцяти. А минулого року лави таких рано старіючих суспільств Європи поповнили Німеччина, Греція та Іспанія. Аналітики прогнозують: якщо західноєвропейські держави негайно не реформують діючої державної системи пенсійного забезпечення, то їй просто загрожує крах. Згідно з поширеною нині практикою, працівники сплачують частину своєї зарплатні державі, яка потім розподіляє ці гроші між пенсіонерами.

При цьому в деяких західних державах, таких, як Німеччина, Австрія, Португалія та Іспанія, пенсіонери отримують немалі доходи – подекуди аж до 80 відсотків від попередньої зарплатні. Але в більшості інших країн, включно зі Сполученими Штатами та Канадою, державні пенсії скупі, достатні лише для того, аби задовольнити мінімальні потреби людей. Тому в

цих країнах багато робітників доповнюють свої пенсійні доходи за допомогою приватних фінансових установ: а саме, частину зарплатні вносять до інвестиційного фонду, який потім вкладає кошти у цінні папери. Чим краще працюватиме пенсійний фонд на ринку, тим вищими будуть доходи людей у старості.

В Європі найактивніше запроваджує приватну пенсійну схему Великобританія. Ще у 80-ті роки уряд цієї країни запровадив спеціальні податкові пільги для людей, які інвестуватимуть частину своїх надходжень у приватні пенсійні фонди.

Як зауважують експерти, у 2030 році піде на пенсію більшість із покоління повоєнного демографічного вибуху. Тоді пенсійні видатки британського уряду становитимуть трохи більше 6 відсотків валового внутрішнього продукту. Для порівняння, у Німеччині цей показник складатиме біля 14 відсотків, у Франції – 17-ти, різниця суттєва. Саме тому Світовий банк прогнозує, що впродовж наступних кількох десятиліть більшість промислово розвинених країн світу перейде на пенсійну модель, яка багато в чому нагадуватиме британський досвід.

Розглянемо докладніше пенсійні моделі та схеми дії недержавних фондів деяких країн.

Французька модель. Французька пенсійна система ґрунтується на принципі відрахування з фонду заробітної плати до Пенсійного фонду певної частини свого прибутку. Причому працюючий може вибрати різні схеми, які передбачають різні сплати, але й різні дивіденди. Також існують приватні пенсійні фонди, за допомогою яких можна отримувати додаткову пенсію.

Пенсійний вік – 60 років, пенсія доступна для тих, хто сплачував внески до Пенсійного фонду принаймні 40 років.

Німецька модель. В Німеччині існує також схема, що передбачає постійні відрахування. Обсяг щомісячної пенсії залежить від стажу та заробітної плати. Середньостатистичний німець, котрий працював 45 років, отримує держпенсію у обсязі 78% його середньої зарплати. Тим, хто отримує

пенсію меншу за 50% зарплати, виплачуються додаткові бонуси [30].

Пенсійний вік – 63 роки для чоловіків, 60 – для жінок. В майбутньому планується підвищити його до 65 для обох категорій.

Японська модель. Японська державна пенсія складається з двох компонентів – фіксована пенсія і пенсія в залежності від середньої зарплати. Перша сплачується всім громадянам і складає близько \$250. Цей вид соціального страхування виплачується зі зборів обов'язкового пенсійного податку.

Другий вид пенсії досяжний лише роботодавцям (що є відображенням японської традиційної корпоративної культури). Вона сплачується при досягненні 60 років у розмірі 75% від середньої зарплати і фінансується за рахунок окремих внесків. Другий варіант не є обов'язковим.

Чилійська модель. Чилійську модель пенсійної реформи, проведену в 80-х роках, досить часто називають "латиноамериканським вирішенням проблеми". Суть реформи полягала в швидкому переході від традиційної системи державної монополії в сфері пенсійного забезпечення до приватних фондів.

Держава сьогодні забезпечує досить невелику пенсію, і на неї головним чином розраховують громадяни з дуже низьким рівнем доходу.

Звичайно, перед ініціаторами реформи постала проблема: що робити з тими громадянами, які на момент проведення реформи були вже на пенсії або незабаром виходили на пенсію, адже традиційна пенсійна система ґрунтується на принципі – сьогоднішні працівники для наступних працівників. Таким чином постає дилема – або платники податків змушені будуть піти на додаткові витрати, які їм не повернуться, або залишити старих без пенсій.

У випадку Чилі ця дилема навіть не постала. У 80-х роках в цій державі був стійкий надлишок бюджетних коштів, якій використали на виплату пенсій цій когорті з невизначеним джерелом пенсій.

Американська модель. У США поряд з приватними пенсійними

фондами існує обов'язкова державна пенсія. Щоб її отримати, робітник і підприємство повинні щомісяця сплачувати разом до OASI (аналог пенсійного фонду) 10,52% від заробітної плати. По досягненні пенсійного віку (62 роки) американці мають право на державну пенсію. Вона розраховується з урахуванням лише обсягу заробітної плати за 35 найбільш прибуткових років.

Окрім того, сума виплат залежить від того, наскільки довго пенсіонер пропрацював ще на своєму робочому місці після досягнення пенсійного віку.

Основним аргументом незадоволених пенсійним забезпеченням в Америці є те, що загальний обсяг державної допомоги бідним набагато менший, ніж забезпеченим американцям, хоча за логікою мало б бути навпаки.

Так, найбагатші 20% американців всього 20% своїх доходів на старості отримують від держави. Решта припадає на частку недержавних пенсійних фондів, банків і доходів від інвестицій в цінні папери. Для найбідніших 20% американців залежність від державної допомоги більша і становить 81% всіх доходів.

Проблема полягає в тому, що після відрахувань до пенсійного фонду не всі можуть собі дозволити ще й індивідуальний рахунок в пенсійному фонді. Тому і виходить, що для бідніших верств населення більш доходні фінансові інструменти недоступні.

Отже, американська пенсійна система розробляється з орієнтацією на покращення становища біднішого сегменту населення – багаті вже зараз спроможні забезпечити себе нормальними доходами на старості.

Англійська модель. Сучасна англійська пенсійна система двоступенева – для всіх британських працюючих доступна проста фіксована державна пенсія (Basic State Pension) і державна пенсія, що залежить від доходів (State Earnings Related Pension Scheme). Працюючі зобов'язані сплачувати пенсійний податок, щоб отримати фіксовану пенсію. Проте можуть відмовитися від другого рівня пенсійного страхування, якщо при

цьому матимуть додаткові джерела фінансування своєї старості. На сьогодні фіксована пенсія становить \$99,92 на місяць [12].

Від державної пенсії, що залежить від доходів (або SERPS), працюючий може відмовитися, але тоді він повинен вкласти свої кошти до приватних пенсійних фондів.

Сплачуючи протягом часу роботи до SERPS певний відсоток, британець має в пенсійному віці 25% від середньої зарплати за "найрезультативніші" 20 років. У найближчому майбутньому обсяг SERPS знизиться до 20% від середньої зарплати.

У Великобританії пенсійний вік для чоловіків становить 65 років, для жінок – 60. Середньостатистичний працівник, що пропрацював принаймні 20 років, отримує від обох програм загальну пенсію в розмірі 43% від заробітної плати [25].

На сьогодні вже більше, ніж дві третини британців, відмовилися від другого рівня пенсійного забезпечення на користь приватних пенсійних фондів.

Виходячи з досвіду зарубіжних країн, можна зробити деякі висновки та узагальнення щодо пенсійних систем в світі.

Існують:

— індивідуальні накопичувальні схеми – приватні лицьові рахунки, відкриті окремими особами в банках та інших фінансових установах і не пов'язані з підприємством;

— професійні пенсійні фонди, які створюються підприємствами по місцю роботи. В них пенсійні накопичення здійснюються відповідно до величини оплати праці і трудового стажу працівників.

Професійні фонди бувають з встановленим розміром виплат або з встановленим розміром внесків.

У професійних фондах з встановленим розміром виплат майбутня пенсія, як правило, залежить від трудового стажу і зарплати, а іноді і від розмірів внесків.

У професійних фондах з встановленим розміром внесків пенсія учасника залежить від коштів на його індивідуальному рахунку і віку, а також від рівня смертності. Розмір внесків розраховується як процент від зарплати, можливі інші варіанти.

Виділяють наступні узагальнені види пенсій – базову, страхову й додаткову.

Базові пенсії надаються державою в ряді країн у вигляді однакових грошових сум для всіх осіб, незалежно від розмірів попереднього заробітку. Дуже часто базова пенсія дорівнює соціальній пенсії, а отже, виплачується особам, які не мають страхового стажу (Канада). В інших країнах розмір основних пенсій залежить від середнього заробітку за певний період часу і може обмежуватися мінімальним і максимальним розмірами. Це, з одного боку, дає змогу забезпечити захист мінімальних доходів і досягти соціальної згоди в суспільстві, а з іншого – оскільки пенсія не пов'язана з попереднім заробітком, забезпечується соціальна справедливість [15].

Страхові пенсії реалізуються після впровадження індивідуальних рахунків і розраховуються відповідно до індивідуального внеску кожного застрахованого, тобто враховують накопичені страхові внески і очікувану середню тривалість життя в момент діставання права на пенсію.

Додаткові пенсії, як правило, виплачуються за галузями або підприємствами з використанням приватних фондів. Вони досягають у середньому 10 – 20% основної пенсії і є не тільки засобом підтримання доходів пенсіонерів, а й способом закріплення кадрів на підприємстві чи в галузі.

Пенсійні системи, що історично сформувалися в різних країнах, класифікують за багатьма ознаками. З огляду на пріоритетні напрями пенсійного реформування виділимо такі основні моделі.

Американська модель – накопичувально-солідарна (запроваджена у США, країнах Латинської Америки, Португалії), яка складається із трьох рівнів: державне страхування за накопичувальною та розподільчою

схемами, приватне страхування в межах різних пенсійних планів і у формі добровільних відрахувань, що здійснюється страховими компаніями та НПФ (M.Schwarz, A.Demirguc-Kunt) [3]. Розподільча система (Social Security) державного пенсійного забезпечення в основному виконує соціальну функцію, тоді як побудовані за накопичувальним принципом недержавні пенсійні системи є джерелом довгострокових інвестицій в економіку країни. Тому в останні десятиліття стрімко розвиваються НПФ, які за своїми масштабами практично досягли рівня другої національної пенсійної системи. Але слід зазначити, що на відміну від російських і українських недержавних пенсійних фондів корпоративні фонди у США не є самостійними юридичними особами [2].

Німецька модель – розподільчо-накопичувальна, трирівнева система, яка використовується не лише в Німеччині, а і в Австрії, Італії, Франції, Бельгії, Греції, Швеції та інших європейських країнах [1].

До першого рівня пенсійного захисту відносяться «обов'язкові системи», побудовані за солідарним принципом: роботодавець і працівник порівну вносять внески до Пенсійного фонду (20,3%). Розмір пенсії сягає 60% заробітної плати (E.A. Surikov) [4].

До другого рівня належить корпоративне пенсійне забезпечення за рахунок добровільних відрахувань роботодавців [1].

До третього – недержавні добровільні пенсійні плани як альтернативне джерело додаткових пенсійних виплат. При цьому роль держави полягає у стимулюванні недержавних пенсійних накопичень шляхом податкових пільг та трансфертів до НПФ (А. А. Роров) [5].

Японська модель – умовно накопичувальна, яка де-юре – солідарна, а де-факто – накопичувальна, де держава виконує функції НПФ. Сучасна пенсійна система Японії має два основних рівні. Перший рівень – це базові пенсії, на які мають право всі мешканці країни, і які поділяються на пенсію через старість (за умови досягнення 65 років та наявності страхового стажу) або інвалідність і втрату годувальника. Додатково до базових наймані

робітники одержують державні та професійні пенсії (другий рівень) [6]. Модель, подібна до японської, характерна і для Великобританії, Австралії та Північної Європи (Е.А. Surikov) [4].

Чилійська модель – накопичувальна. Перший рівень – накопичувальний, формується за рахунок обов'язкових внесків (10%) до управляючої НПФ компанії, де робітник має іменний пенсійний рахунок. Другий рівень – страхування на випадок інвалідності або смерті годувальника. Пенсійний вік у Чилі наступає в 60 років у жінок і в 65 років – у чоловіків; достроковий вихід на пенсію – лише за умови достатніх накопичень [6].

Отже, основним принципом реформування пенсійних систем є поступове заміщення солідарної системи системою індивідуальних накопичувальних рахунків з обов'язковими і добровільними внесками. Але слід зазначити, що в розвинутих країнах НПФ забезпечують у середньому 20% пенсійних виплат (а у США, Канаді, Великобританії, Австралії – понад 40%), тоді як у Чехії, Польщі, Угорщині, Словаччині – менш як 5% (Е.А. Surikov) [4].

Таким чином, на підставі проведеного нами аналізу можна виділити три основні види систем пенсійного забезпечення, які існують у світі:

а) Розподільча на основі пенсійних податків – організована на принципі солідарності поколінь. У більшості країн розмір такої пенсії обчислюється виходячи із загальної суми пенсійних внесків і трудового стажу.

б) Розподільча на основі загальних податкових надходжень – пенсії виплачуються із загальних податкових надходжень для соціально незахищених громадян та інвалідів.

в) Індивідуально-накопичувальна – пенсійні внески сплачуються працівниками або працедавцями (залежно від законів конкретної країни) та накопичуються впродовж усього трудового стажу на спеціальних рахунках. Розмір пенсії нараховується виходячи із загальної суми накопиченого внеску [33].

За способом фінансування в зарубіжній практиці застосовують розподільчі та накопичувальні пенсійні системи. Залежно від форми участі в наповненні пенсійних фондів виділяють пенсійні системи з обов'язковою або добровільною участю. За типом розрахунку виплат розрізняють системи з установленими розмірами виплат (DB – defined benefit plan) та установленими розмірами внесків (DC – defined contribution plan).

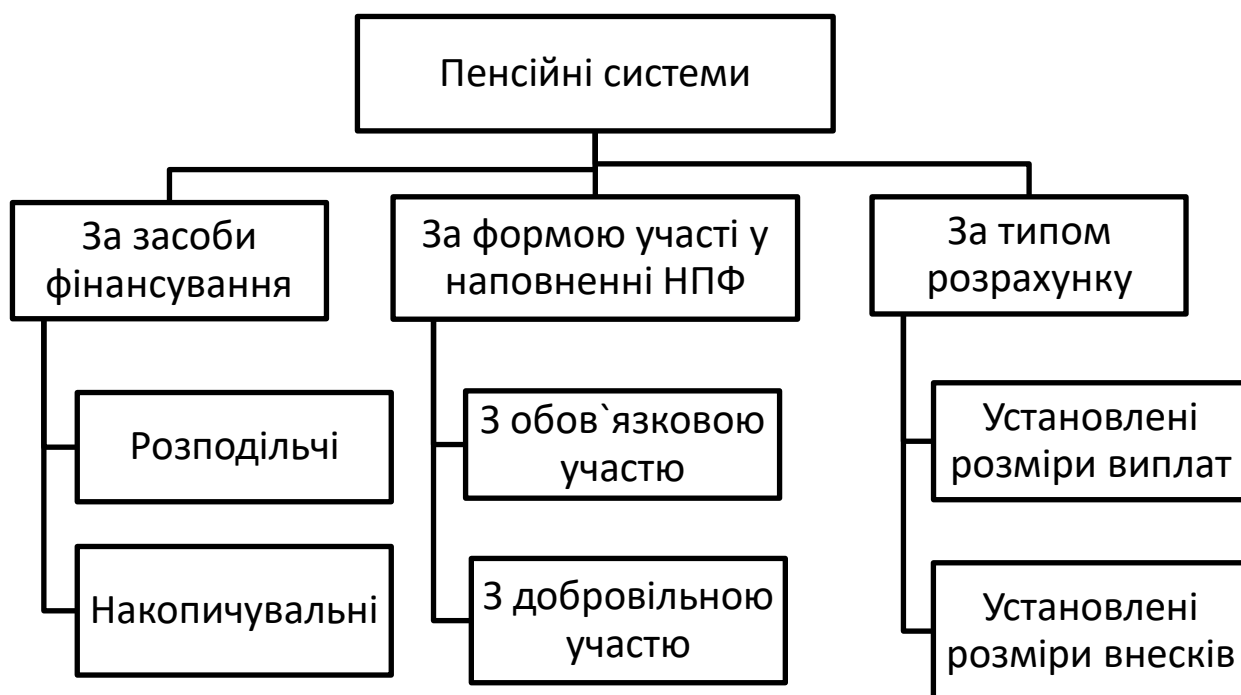

Рис. 3.1 Класифікація світових пенсійних систем

Отже, у світі використовуються різні моделі побудови пенсійних систем, але при цьому недержавне пенсійне забезпечення, зокрема зі створенням НПФ, завжди є їх важливою складовою.[4].

У світі існують різноманітні моделі побудови недержавних пенсійних фондів, зокрема: неавтономні та автономні; інституційні (корпоративні, засновницькі, трастові) й контрактні (індивідуальні та колективні) [47].

Автономні недержавні пенсійні фонди діють в усіх країнах Організації Економічного Співробітництва і Розвитку, за винятком Словаччини та Туреччини. Розрізняють два типи автономних пенсійних

фондів:

а) інституційні, у яких НПФ є юридичною особою із правоздатністю і дієздатністю (такі НПФ існують, зокрема, в Україні й Росії);

б) контрактні, у яких НПФ складається з юридично відокремленої сукупності активів без право - та дієздатності (наприклад, у США). Інституційні фонди створюються в таких формах:

— корпоративній, у яких пенсійні активи належать учасникам. Орган управління є внутрішнім, зазвичай це рада директорів. Такими є недержавні пенсійні фонди в Угорщині, Бельгії, Італії, Швейцарії, Мексиці, Австрії та Чеській Республіці;

— засновницькій, учасники яких не мають прав відносно активів пенсійного фонду. Учасники отримують прибуток від інвестування таких активів і можуть розпоряджатися прибутком, який отримує пенсійний фонд. Орган управління є також внутрішнім. У такій формі існують деякі пенсійні фонди в Бельгії, Італії, Швейцарії, а також у країнах Північної Європи;

— трастовій, де права на пенсійні активи передаються на довірчій основі довіреним особам або компаніям, які управляють НПФ їх активами лише в інтересах учасників, що отримують прибутки від інвестування активів. Зокрема Австралія, Канада, Ірландія, Нова Зеландія, Велика Британія, США вважають трасти єдиною можливою правовою формою існування НПФ [8].

Пенсійні фонди контрактного типу створюються у двох правових формах:

— індивідуальній, учасники якої володіють певними правами відносно активів. Закриті й відкриті пенсійні фонди Польщі, Португалії, Іспанії та відкриті Італії засновуються саме в такій формі. НПФ управляють відповідні компанії з управління;

— колективній, відповідно до якої учасники є одержувачами прибутку від інвестування пенсійних активів. У такій формі засновані деякі пенсійні фонди в Кореї та Японії.

Щодо неавтономних НПФ, то вони складаються із резервів чи інших активів, які юридично не відокремлені від вкладника чи адміністратора.

Виходячи із зазначеної класифікації, ті НПФ, які функціонують в Україні, можна віднести до автономних, інституційних (оскільки вони є юридичними особами) та створених у корпоративній формі, тому що пенсійні активи належать учасникам на праві власності [9].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ НА ПРИКЛАДІ «ОТП ПЕНСІЯ»

2.1 Характеристика діяльності «ОТП Пенсія»

Відкритий пенсійний фонд "ОТП Пенсія" – непідприємницьке товариство (неприбуткова організація), що створена та здійснює діяльність на підставі Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення", інших нормативно-правових актів з питань недержавного пенсійного забезпечення, діяльність якого не спрямована на отримання прибутку її засновниками.

Виключним видом діяльності Фонду є провадження діяльності з недержавного пенсійного забезпечення шляхом накопичення коштів на користь фізичних осіб (учасників), незалежно від місця та характеру їх роботи, для подальшого їх інвестування з отриманням доходу на користь учасників та здійснення пенсійних виплат.

Засновник Фонду – Товариство з обмеженою відповідальністю "Компанія з управління активами "ОТП Капітал"

Контроль діяльності фонду з боку засновників здійснює рада фонду – яка формується з представників засновників. Такі представники обов'язково проходять спеціальне навчання та отримують сертифікати спеціалістів з питань недержавного пенсійного забезпечення, періодично підтверджуючи свою кваліфікацію. Рада фонду може замінити компанії, що здійснюють обслуговування фонду, якщо їх діяльність визнана неефективною. Крім того, рада фонду затверджує інвестиційну декларацію – документ, що визначає напрями інвестування пенсійних активів.

Недержавні пенсійні фонди та компанії, які їх обслуговують, щорічно проходять перевірку незалежними аудиторськими фірмами. Причому один і той же аудитор не може провадити перевірку двох і більше юридичних осіб, що обслуговують фонд.

Кожна юридична особа, що здійснює обслуговування НПФ, відповідає своїм майном перед пенсійним фондом за збереження та цільове використання належних учасникам пенсійних накопичень.

Адміністратор недержавного пенсійного фонду – ТОВ «Адміністратор пенсійного фонду «Центр персоніфікованого обліку» (далі – адміністратор НПФ).

Юридична особа, яка надає професійні послуги з адміністрування недержавних пенсійних фондів на умовах, визначених Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Функції адміністратора НПФ:

- ведення обліку вкладників та учасників пенсійного фонду;
- ведення персональних рахунків учасників;
- укладання пенсійних контрактів від імені пенсійного фонду;
- забезпечення здійснення пенсійних виплат учасникам пенсійного фонду;
- складання звітності у сфері недержавного пенсійного забезпечення, ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності пенсійного фонду відповідним органам виконавчої влади та Раді пенсійного фонду. (Детальніше у ст. 21 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»).

Управління активами здійснюється компанією ОТП Капітал, що була зареєстрована 26.07.2007 року. Засновниками компанії стали український банк ОTR Bank та угорська компанія з управління активами ОTR Fund Management.

Статутний капітал компанії складає 10 млн. грн., 28.09.2012 року компанія «ОТП Капітал» отримала ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльність з управління активами) (серія ліцензії АД № 075876).

Компанія «ОТП Капітал» надає широкий спектр інвестиційних послуг високої якості корпоративним клієнтам та приватним особам. Спеціалісти

компанії докладають максимальних зусиль для досягнення найвищого рівня прибутковості інвестицій.

«ОТП Капітал» є частиною OTP Group, що дозволяє використовувати найкращий досвід та технології угорських колег та тісно співпрацювати з OTP Bank у сфері розповсюдження цінних паперів наших інвестиційних фондів в Україні.

Відкриттям та обслуговуванням рахунків фонду займається «УкрСиббанк», який засновано у 1990 р. у Харкові. За цей час банк пройшов стрімкий шлях від регіонального банку до члена однієї з найбільших світових банківських груп.

З 2006 р. основним партнером «УкрСиббанку» є міжнародний банк BNP Paribas. Інтеграція до групи компаній BNP Paribas відкрила «УкрСиббанку» нові можливості:

- а) причетність до світового бренду,
- б) використання прогресивного світового досвіду,
- в) перехід на нові стандарти менеджменту.

Якісне зростання супроводжує розвиток банку в усіх сегментах. «УкрСиббанк» обслуговує близько 2 млн. роздрібних клієнтів. Завдяки стратегічному партнерству з BNP Paribas «УкрСиббанк» без перебільшень один з найнадійніших банків в Україні.

Недержавні пенсійні фонди та компанії, які їх обслуговують, щорічно проходять перевірку незалежними аудиторськими фірмами. Причому один і той же аудитор не може провадити перевірку двох і більше юридичних осіб, що обслуговують фонд.

Кожна юридична особа, що здійснює обслуговування НПФ, відповідає своїм майном перед пенсійним фондом за збереження та цільове використання належних учасникам пенсійних накопичень.

Кількість людей, що мають рахунки у недержавному пенсійному фонді «ОТП Пенсія», перевищила 30 000 чоловік. Внески на такі пенсійні рахунки можуть здійснювати як фізичні особи самостійно, так і підприємства на користь

своїх працівників. За перший квартал цього року фонд отримав 2,35 млн. грн. надходжень. Разом із інвестиційним прибутком, розподіленим на пенсійні рахунки учасників, фонд збільшив активи на 4,24 млн. грн.. або 4,7%, досягнувши 93,78 млн. грн.

Наразі фонд «ОТП Пенсія» входить у ТОП-3 найбільших за активами відкритих пенсійних фондів в Україні та посідає 6 місце за кількістю учасників серед таких фондів.

Світовий досвід та українські реалії свідчать, що саме приватні накопичення, а не державна пенсія, дозволяє почуватися фінансово комфортно на пенсії. ОТП Група в Україні, поряд із класичними банківськими та іншими послугами, надає якісний та надійний інструмент для такого накопичення», - говорить Віталій Дишловий, керівник департаменту маркетингу і продажів компанії з управління активами «ОТП Капітал».

Пенсійні внески від фізичних та юридичних осіб у фонд «ОТП Пенсія» інвестуються у надійні фінансові інструменти – державні облігації, банківські депозити – з метою їхнього примноження і захисту від інфляції. По досягненню пенсійного віку, фонд здійснює пенсійні виплати. Змоделювати недержавну пенсію можна за допомогою «Пенсійного калькулятора».

Компанія з управління активами «ОТП Капітал» була заснована в липні 2007 року та стала другим, після АТ «ОТП Банк», представником OTR Group в Україні. Компанія надає широкий спектр інвестиційних послуг високої якості, як корпоративним клієнтам, так і приватним особам, і є одним із лідерів на ринку колективного інвестування. Під управлінням КУА «ОТП Капітал» знаходяться 6 публічних інвестиційних фондів, 3 венчурних фонди, активи страхових компаній, а також 2 недержавних пенсійних фонди. Активи під управлінням – 319,14 млн. грн.

Публічне акціонерне товариство «ОТП Банк» – один з найбільших вітчизняних банків, визнаний лідер фінансового сектора України. Банк надає повний спектр фінансових послуг для корпоративних і приватних клієнтів, а також представників малого та середнього бізнесу.

На українському ринку він представлений з 1998 року, має стійку репутацію соціально відповідальної, надійної і стабільної структури, що пропонує споживачам сервіси європейської якості. Його стовідсотковим власником є найбільший угорський банк OTP Bank Plc.

2.2 Оцінка фінансового стану недержавного пенсійного фонду на прикладі «ОТП Пенсія»

Оцінка фінансового стану недержавного пенсійного фонду здійснюється згідно з розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження критеріїв оцінки фінансового стану недержавного пенсійного фонду».

Розрахуємо прибутковість діяльності пенсійного фонду «ОТП Пенсія», для того щоб зрозуміти, на скільки він є надійним для його учасників. Чи забезпечує інвестиційна діяльність фонду отримання прибутку.

Таблиця 2.1

Показники для розрахунків річного прибутку

Показники	2012	2013	2014	2015	2016
ЧВО _i	1,16	1,32	1,60	2,25	3,98
ЧВО _{i-1}	-	1,16	1,32	1,60	2,25
I(p)	99,80	100,50	124,90	143,30	112,40

Рівень номінального прибутку встановлюється на підставі розрахункових показників зміни чистої вартості одиниці пенсійних внесків пенсійного фонду без урахування інфляції.

$$\text{РНПРічний} = \left(\frac{\text{ЧВО}_i}{\text{ЧВО}_{i-1}} - 1 \right) \times 100, \% \quad (2.1)$$

де $ЧВО_i$ - чиста вартість одиниці пенсійних внесків;

$ЧВО_{i-1}$ - чиста вартість одиниці пенсійних внесків попереднього року.

Чиста вартість одиниці пенсійних внесків – розрахункова вартість пенсійних внесків, що визначається шляхом ділення чистої вартості активів НПФ на загальну кількість одиниць пенсійних внесків.

Зміна чистої вартості свідчить про те, в яку суму пенсійних коштів учасника НПФ на кінець періоду конвертується одиниця пенсійного внеску вкладника, здійснена на початку.

> 0 Інвестиційна діяльність пенсійного фонду забезпечує отримання номінального прибутку за підсумками року;

< 0 Отриманий збиток від діяльності пенсійного фонду за підсумками року;

= 0 Чиста вартість одиниці пенсійних внесків не змінилась за підсумками року.

Розрахунок показнику РНПР_{річний} за 4 роки.

$$\text{РНПР}_{\text{річний}2013} = \left(\frac{1,23}{1,16} - 1 \right) \times 100 = 13,74\%$$

За підсумками 2013 року, інвестиційна діяльність «ОТП Пенсія» на 13,74% забезпечує номінальний прибуток.

$$\text{РНПР}_{\text{річний}2014} = \left(\frac{1,6}{1,32} - 1 \right) \times 100 = 20,87\%$$

За підсумками 2014 року, номінальний прибуток забезпечує інвестиційну діяльність «ОТП Пенсія» на 20,87%, порівнюючи з 2013 роком, показник збільшився на 7,13%

$$\text{РНПР}_{\text{річний}2015} = \left(\frac{2,25}{1,6} - 1 \right) \times 100 = 40,70\%$$

За підсумками розрахунків 2014 року, інвестиційна діяльність «ОТП Пенсія» забезпечує номінальний прибуток на 40,70%, в порівнянні з 2014 роком, показник збільшився на 19,83%.

$$\text{РНПР}_{\text{річний}2016} = \left(\frac{3,98}{2,25} - 1 \right) \times 100 = 76,69\%$$

За підсумками 2016 року номінальний прибуток забезпечує інвестиційну

діяльність «ОТП Пенсія» на 76,69%, порівнюючи з 2015 роком показник збільшився на 35,99%.

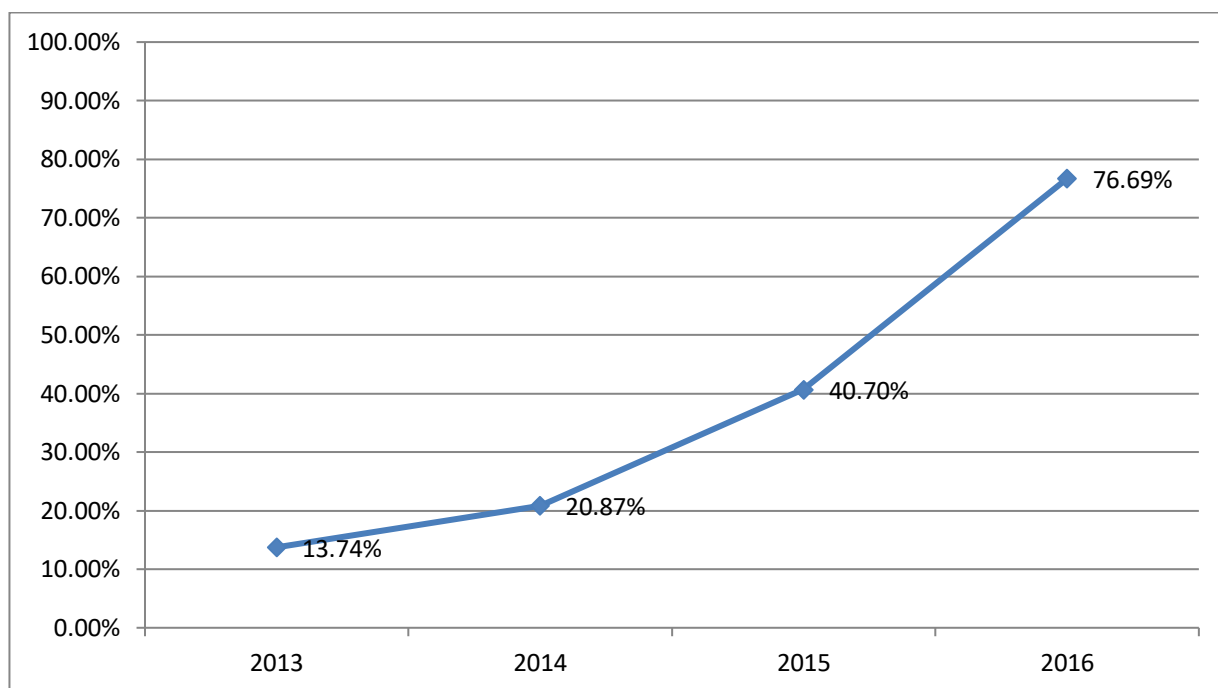

Рис.2.1 Динаміка номінального прибутку

[Джерело розроблено авторами]

Отже, аналізуючи номінальний прибуток за 4 роки можна зробити висновок, що інвестиційна діяльність «ОТП Пенсія» забезпечує отримання номінального прибутку за підсумками року. З кожним роком номінальний прибуток за підсумками року фонду збільшується.

Рівень реального річного прибутку обчислюється на підставі розрахункових показників зміни чистої вартості одиниці пенсійних внесків пенсійного фонду з урахуванням інфляції та дає змогу оцінити:

- прибутковість фонду, в тому числі порівнянь з іншими фондами й середньорічними показниками прибутковості;
- виконання зобов'язань особою, яка здійснює управління активами фонду, із забезпечення мінімальної прибутковості, якщо таке зобов'язання передбачене договором про управління активами.

Розрахувати показник рівня реального річного прибутку можна

розрахувати за двома методами:

А) Метод 1-й:

$$\text{РРПРічний} = \frac{\text{ЧВО}_i \times 100}{\text{ЧВО}_{i-1} \times I_{(p)}} - 1) \times 100, \% \quad (2.2)$$

де ЧВО_i - чиста вартість одиниці пенсійних внесків;

ЧВО_{i-1} - чиста вартість одиниці пенсійних внесків станом попереднього року;

I_(p) - базовий індекс споживчих цін (індекс інфляції) в Україні за рік, %

$$\text{РРПРічний}_{2013} = \frac{1,32 \times 100}{1,16 \times 100,50} - 1) \times 100 = 98,87\%$$

Інвестиційна діяльність в 2013 році «ОТП Пенсія» за результатами року забезпечує збереження пенсійних коштів учасників на 98,87%, що є дуже високим показником.

$$\text{РРПРічний}_{2014} = \frac{1,60 \times 100}{1,32 \times 124,90} - 1) \times 100 = 99,03\%$$

За результатами 2014 року «ОТП Пенсія», інвестиційна діяльність забезпечує збереження пенсійних коштів учасників на 99,03%, що є високим показником надійності, та в порівнянні з 2013 роком він збільшився на 0,16%.

$$\text{РРПРічний}_{2015} = \frac{2,25 \times 100}{1,60 \times 143,30} - 1) \times 100 = 99,02\%$$

Інвестиційна діяльність «ОТП Пенсія» в 2015 році забезпечує збереження пенсійних коштів учасників на 99,02%, що є високим показником надійності, порівнюючи з 2014 роком, він зменшився на 0,01%.

$$\text{РРПРічний}_{2016} = \frac{3,98 \times 100}{2,25 \times 112,40} - 1) \times 100 = 98,43\%$$

За результатами 2016 року «ОТП Пенсія», інвестиційна діяльність забезпечує збереження пенсійних коштів учасників на 98,43%, в порівнянні з 2015 роком показник зменшився на 0,59%, але все одно залишився на високому рівні надійності.

≥ 0 Інвестиційна діяльність пенсійного фонду за результатами року забезпечує збереження пенсійних коштів учасників (отриманий рівень

інвестиційного прибутку є більшим або дорівнює рівню інфляції).

< 0 Інвестиційна діяльність пенсійного фонду за результатами року не забезпечує збереження пенсійних коштів учасників (пенсійні кошти знецінюються в результаті інфляції).

Б) Метод 2-й:

$$\text{РРПРічний} = \frac{\frac{1+\text{РНПРічний}}{\frac{100}{I(p)}} - 1}{\frac{100}{100}} \times 100, \% \quad (2.3)$$

$$\text{РРПРічний}_{2013} = \frac{\frac{1+31,34}{\frac{100}{1,01}} - 1}{\frac{100}{100}} \times 100 = 99,85\%$$

Інвестиційна діяльність в 2013 році «ОТП Пенсія» за результатами року забезпечує збереження пенсійних коштів учасників на 99,85%, що є дуже високим показником. Якщо порівнювати перший та другий методи, то за 1-м методом показник за 2013 рік менший на 0,98%.

$$\text{РРПРічний}_{2014} = \frac{\frac{1+47,62}{\frac{100}{1,25}} - 1}{\frac{100}{100}} \times 100 = 99,82\%$$

За результатами 2014 року «ОТП Пенсія», інвестиційна діяльність забезпечує збереження пенсійних коштів учасників на 99,82%, що є високим показником надійності, не дивлячись на те, що в порівнянні з 2013 роком він зменшився на 0,03%. Порівнюючи з першим методом, показник за 2014 рік більший на 0,79%.

$$\text{РРПРічний}_{2015} = \frac{\frac{1+92,84}{\frac{100}{1,43}} - 1}{\frac{100}{100}} \times 100 = 99,71\%$$

Інвестиційна діяльність «ОТП Пенсія» в 2015 році забезпечує збереження пенсійних коштів учасників на 99,71%, що є високим показником надійності, порівнюючи з 2014 роком, він зменшився на 0,11%. Порівнюючи з першим методом, показник за 2015 рік більший на 0,69%.

$$\text{РРПРічний}_{2016} = \frac{\frac{1+174,95}{\frac{100}{1,12}} - 1}{\frac{100}{100}} \times 100 = 99,31\%$$

За результатами 2016 року «ОТП Пенсія», інвестиційна діяльність забезпечує збереження пенсійних коштів учасників на 99,31%, в порівнянні з 2015 роком показник зменшився на 0,4%, але все одно залишається на високому рівні надійності. Порівнюючи з першим методом, показник за 2016 рік більший на 0,88%.

Бюджет цього фонду формується передусім за рахунок коштів, що вносять роботодавці. Підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та господарювання, особи, які наймають для роботи громадян за угодами, а також ті, що ведуть підприємницьку діяльність, засновану на особистій власності фізичної особи та виключно її праці. Релігійні громади сплачують страхові внески до Пенсійного фонду у розмірах, установлених чинним законодавством.

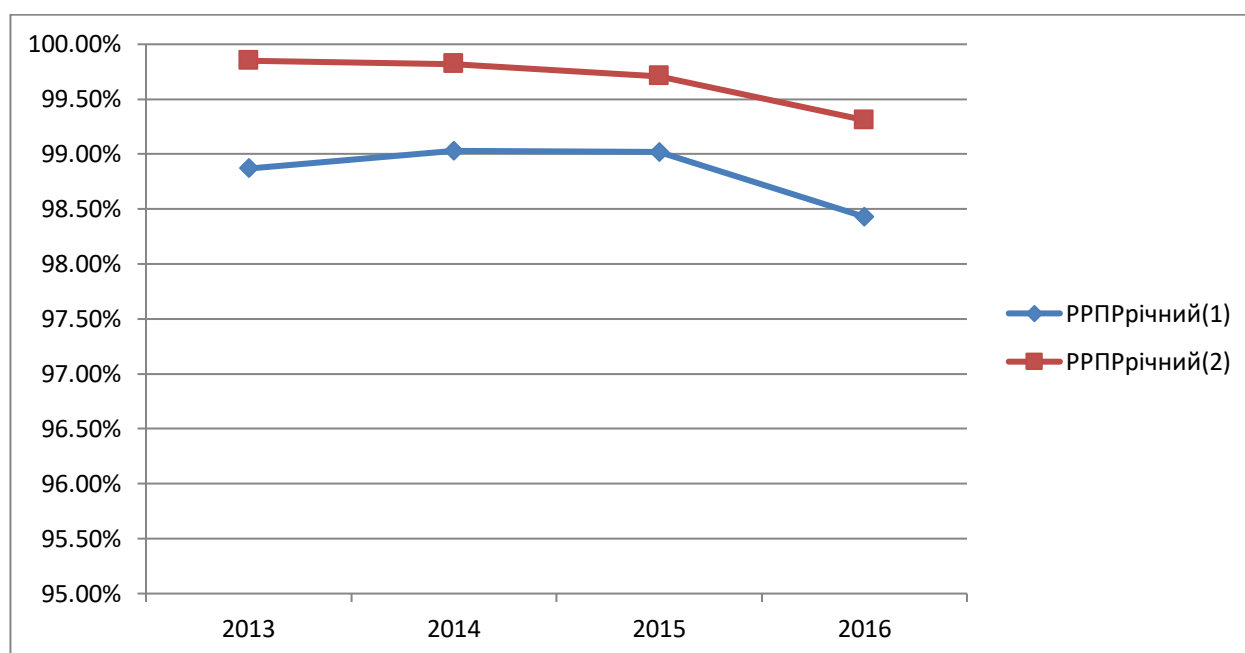

Рис.2.2 Динаміка рівня прибутковості, %

[Джерело розроблено авторами]

Порівнюючи розрахунки рівня річного прибутку ми спостерігаємо, що пенсійні кошти знецінюються в результаті інфляції. Отже, інвестиційна діяльність «ОТП Пенсія» за результатами року забезпечує збереження

пенсійних коштів учасників. Фонд, є надійним для своїх вкладників.

Таблиця 2.2

Результати розрахунків річних прибутків «ОТП Пенсія» та їх відхилення

	Роки				Абсолютне відхилення, +,-			Відносне відхилення, %		
	2013	2014	2015	2016	2016 до 2013	2016 до 2014	2016 до 2015	2016 до 2013	2016 до 2014	2016 до 2015
РНПР _{річний}	13,74	20,87	40,70	76,69	62,95	55,82	35,99	458,15	367,47	188,43
РРПР _{річний(мет.1)}	98,87	99,03	99,02	98,43	-0,44	-0,60	-0,59	99,55	99,39	99,40
РРПР _{річний(мет.2)}	99,85	99,82	99,71	99,31	-0,54	-0,51	-0,40	99,46	99,49	99,60

Аналізуючи показники за абсолютним та відносним відхиленням, ми спостерігаємо, що порівнюючи базовий рік (2016) з попередніми, найбільші зміни відбулися між 2016 роком та 2013, РНПР_{річний} абсолютне відхилення на 35,99, відносне на -458,15%, РРПР_{річний(метод 1-й)}, найбільші зміни відбулися між 2016 роком та 2014, абсолютне відхилення, показник -0,60, а відносне відхилення між 2016 та 2013 роком на 99,55%. РРПР_{річний(метод 2-й)}, абсолютне відхилення найбільший показник між 2016 та 2013 роками, на -0,54, а відносне між 2016 та 2015 роками, показник 99,60%.

Дані показники свідчать про позитивну тенденцію зростання надходжень бюджету Пенсійного фонду України, а також про стабільність підвищення рівня видатків на пенсійне забезпечення.

2.3 Рівень активності на пенсійному ринку

Стратегія фонду спрямована на формування консервативного інвестиційного портфеля з максимальним захистом капіталу. Основні складові портфелю – облігації, депозити і грошові кошти, акції та інші активи [5]. В таблиці 2.2 ми можемо побачити скільки відсотків в портфелі активів складають

кожен складовий показник. Для аналізу, розглянемо показники за 5 років, починаючи з 2012 і закінчуючи 2016 роком, за основу розрахунків, показники аналізуються один раз на рік за грудень місяць

Таблиця 2.2

Портфель активів «ОТП Пенсія»

Показники	Грудень 2016	Грудень 2015	Грудень 2014	Грудень 2013	Грудень 2012
Облігації, %	52,70	58,30	52,10	47,1	69,81
Депозити і грошові кошти, %	44,6%	41,00	44,90	48,5	27,14
Акції,%	-	0,20	0,80	1,00	1,42%
Інші активи, %	2,70	0,50	2,20	3,50	2,44

Найбільшу частку в портфелі активів «ОТП Пенсія» складають облігації, їх доля займає більше 50%, крім 2013 року, всього портфелю. На рис. 2.3 ми бачимо, на скільки облігації перевищують інші показники.

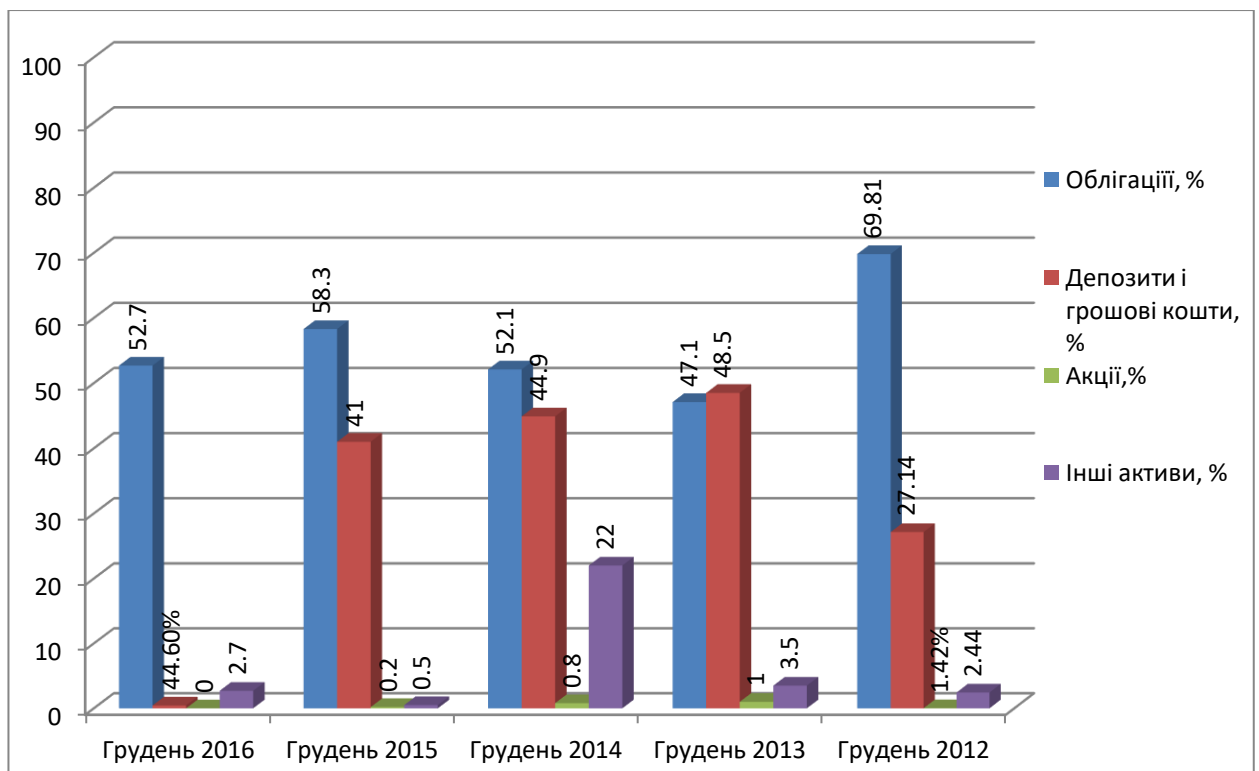

Рис. 2.3 Портфель активів «ОТП Пенсія» за 2014-2016 рр., %

[Джерело розроблено авторами]

Рисунок побудовано автором за даними НПФ ОТП «Пенсія». Як видно з розрахунків, найбільшу частку в активах займають облігації (понад 50%) та депозити і грошові кошти (близько 45%).

Найбільший показник облігацій був у грудні 2012 року -69,81%, депозитів та грошових коштів у грудні 2016 року – 44,6%, акції в грудні 2012 року -1,42%, інші активи у грудні 2014 року – 2,2%.

Найменші показники за аналізований період за облігаціям належить грудень 2013 року – 47,1%, депозити і грошові кошти грудень 2012 року 27,1%, акції грудень 2015 року – 0,2%, а в грудні 2016 року, цей показник взагалі був відсутній, інші активи, грудень 2015 року – 0,5%.

Для впровадження механізму залучення фінансових ресурсів та для оцінки ступеня розвитку НПФ, доцільно використати показники: «рівень активності на ринку пенсійного страхування» і «рівень потенційної можливості розвитку пенсійного ринку»:

$$E_{ПА} = \frac{Ч_{кф}}{ТР} \quad (2.4)$$

$$E_{ПА_{потенц}} = 1 - E_{ПА} \quad (2.5)$$

де $E_{ПА}$ – фактичний рівень активності на ринку пенсійного страхування країни або певного регіону;

$Ч_{кф}$ - кількості укладених пенсійних контрактів, у тому числі зі страховими компаніями та банківськими установами;

$ТР$ – чисельність трудових ресурсів;

$E_{ПА_{потенц}}$ – рівень потенційної можливості розвитку пенсійного ринку.

Розрахуємо фактичний рівень активності на ринку пенсійного страхування «ОТП Пенсія» за 2012-2016 роки.

$$E_{ПА2012} = \frac{5267000}{22100000} = 0,24$$

$$E_{ПА2013} = \frac{5562000}{22100000} = 0,25$$

$$\text{ЕПА}_{2014} = \frac{5825000}{22100000} = 0,26$$

$$\text{ЕПА}_{2015} = \frac{6128000}{22100000} = 0,28$$

$$\text{ЕПА}_{2016} = \frac{6478000}{22100000} = 0,29$$

Чим ближче значення показника ЕПА до одиниці, тим більше розвиненою є діяльність суб'єктів в системі НПЗ. Найближче до 1, значення було в 2016 році, з кожним роком показник покращується, але діяльність системи НПЗ не є досконалою, а найменший показник був у 2012 році.

$$\text{ЕПА}_{\text{потенц}} 2012 = 1 - 0,24 = 0,76$$

$$\text{ЕПА}_{\text{потенц}} 2013 = 1 - 0,25 = 0,75$$

$$\text{ЕПА}_{\text{потенц}} 2014 = 1 - 0,26 = 0,74$$

$$\text{ЕПА}_{\text{потенц}} 2015 = 1 - 0,28 = 0,72$$

$$\text{ЕПА}_{\text{потенц}} 2016 = 1 - 0,29 = 0,71$$

Розрахунок $\text{ЕПА}_{\text{потенц}}$ визначає рівень досягнення потенційно максимальної можливості фінансового розвитку з позиції залучення фінансових ресурсів у формі пенсійних внесків на певний момент часу. Найменше значення належить 2016 року – 0,71, а найбільше – 2012 року 0,76 [10].

Проведемо аналіз абсолютного та відносного аналізу, для порівняння показників базового року (2016) до попередніх.

Таблиця 2.3

Показники рівня активності на ринку пенсійного страхування та рівня потенційної можливості розвитку пенсійного ринку ОТП «Пенсія»

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення, +,-				Відносне відхилення, %			
						2016	2016	2016	2016	2016	2016	2016	2016
						до 2012	до 2013	до 2014	до 2015	до 2012	до 2013	до 2014	до 2015
ЕПА	0,24	0,25	0,26	0,28	0,29	0,05	0,04	0,03	0,01	120,83	116,00	111,54	103,57
$\text{ЕПА}_{\text{потенц}}$	0,76	0,75	0,74	0,72	0,71	-0,05	-0,04	-0,03	-0,01	93,42	94,67	95,95	98,61

Завдяки абсолютному та відносному відхиленню, ми можемо побачити, що зміни за аналізовані роки майже не відбулися. за абсолютним відношенням

найменші зміни ЕПА відбулися між 2016 та 2015 роками на 0,01, а найбільші між 2016 та 2012 на 0,05. Щодо ЕПА_{потенц} то найменші зміни відбулися також між 2016 та 2015 роками на -0,01, а найбільші між 2016 та 2012 на -0,05. Найбільші зміни за відносним відхилення ЕПА відбулися між 2016 та 2012 роком – 120,83%, а найменші між 2016 та 2015 – 103,57%, ЕПА_{потенц} найбільші зміни між 2016 та 2015 роками на 98,61%, а найменші між 2016 та 2012 роками на 93,42% [10].

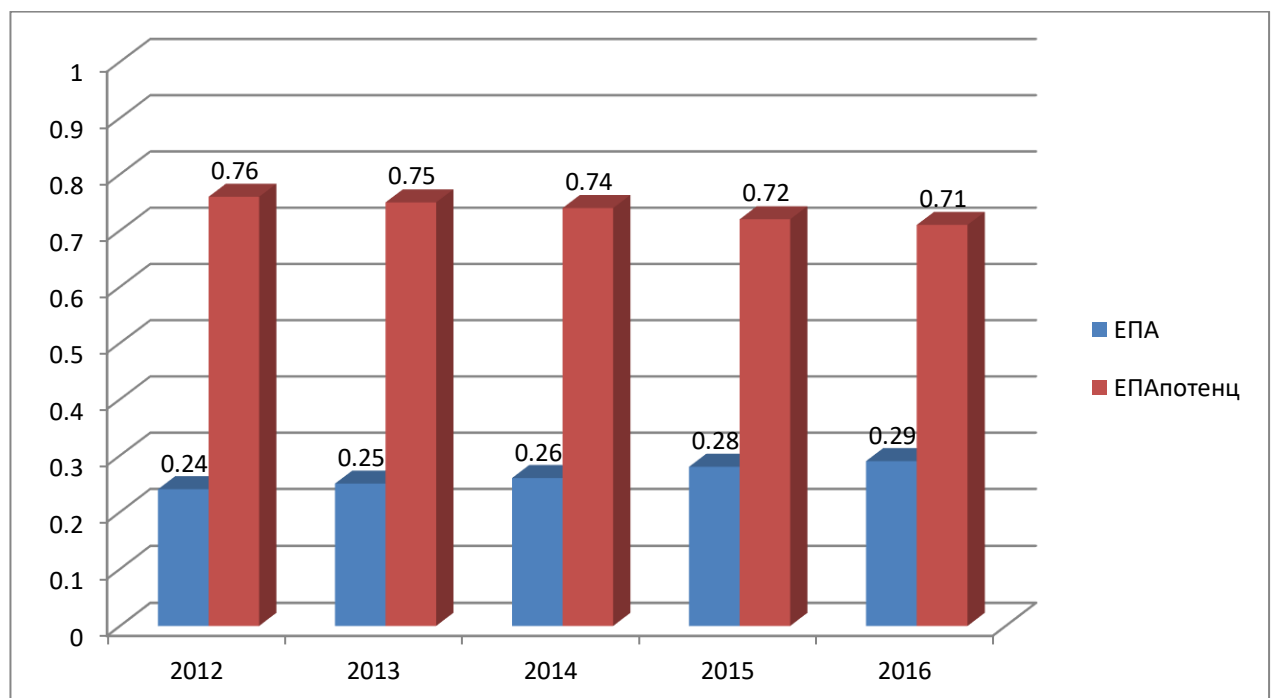

Рис.2.4 Показники рівня активності на ринку пенсійного страхування та рівня потенційної можливості розвитку пенсійного ринку

[Джерело розроблено авторами]

За даними, які наведені в таблиці 2.3, ми можемо побудувати графік ,завдяки якому ,ми можемо спостерігати, різницю між ЕПА та ЕПА_{потенц}.

Рисунок побудовано автором за зробленими ним розрахунками з даних щомісячної звітності ОТП «Пенсія». Рівень досягнення потенційно максимальної можливості фінансового розвитку фінансових ресурсів, за аналізований період, зменшується.

На підставі аналізу фінансової звітності НПФ можна сформулювати

структуру його фінансових ресурсів та виокремлення функціонально різних джерел формування активів.

Стратегія фонду «ОТП Пенсія» спрямована на формування консервативного інвестиційного портфеля з максимальним захистом капіталу. Основні складові портфеля – банківські депозити, а також облігації, гарантовані державою. Інвестиційна стратегія фонду передбачає збереження капіталу вкладників шляхом інвестування коштів з мінімальним рівнем ризику.

Не дивлячись на продовження тренду зниження ставок дохідності на ринку облігацій у фонді зберігається накопичений не реалізований прибуток від росту цін на ОВДП.

Чиста вартість на початку аналізованого періоду відносно до початку діяльності «ОТП Пенсія» складала – 26,34%, а на кінець – 197,69%, що говорить про її збільшення, що є позитивним показником для діяльності фонду.

Таблиця 2.4

Структура «ОТП Пенсія» за депозитами і грошовими коштами, %

Назва підприємства	Грудень 2012	Червень 2012	Грудень 2013	Червень 2013	Грудень 2014	Червень 2014	Грудень 2015	Червень 2015	Грудень 2016	Червень 2016
ПАТ «Альфа-банк»	8,7	8,47	8,8	8,69	8,9	9,0	4,6	6,2	7,0	7,4
ПАТ «Діамантбанк»	5,42	2,43	3,5	5,22		2,1				
ПАТ «Мегабанк»	3,31	3,76	3,0	5,47					4,9	
ПАТ «ВТБ банк»	2,79	2,32	5,7	6,68	0,03	8,8				9,8
ПАТ «Євробанк»	1,71	3,04	6,7	3,04	0,4	5,6				
ПАТ «Укрексімбанк»			7,1		5,0	9,7	4,9	9,1	0,4	
ПАТ «Ідея банк»			3,8		8,3	8,2	2,1	2,7	8,9	6,4
ПАТ «Укргазбанк»					9,7	3,0	9,4	8,9	9,7	5,0

Для аналізу структури депозитів та грошових коштів «ОТП Пенсія», розглянемо період з 2012 року по 2016 рік. Проаналізувавши всі дані по місячно були обрані найстабільніші банки, в які фонд вкладає вільні кошти, такі як: ПАТ «Альфа-банк», ПАТ «Діамантбанк», ПАТ «Мегабанк», ПАТ «ВТБ

банк», ПАТ «Євробанк», ПАТ «Укрексімбанк», ПАТ «Ідея банк» та ПАТ «Укргазбанк».

Дані для розрахунку враховуємо двічі на рік (грудень та червень), таким чином проводимо аналіз вкладів «ОТП Пенсія» за кожні 6 місяців.

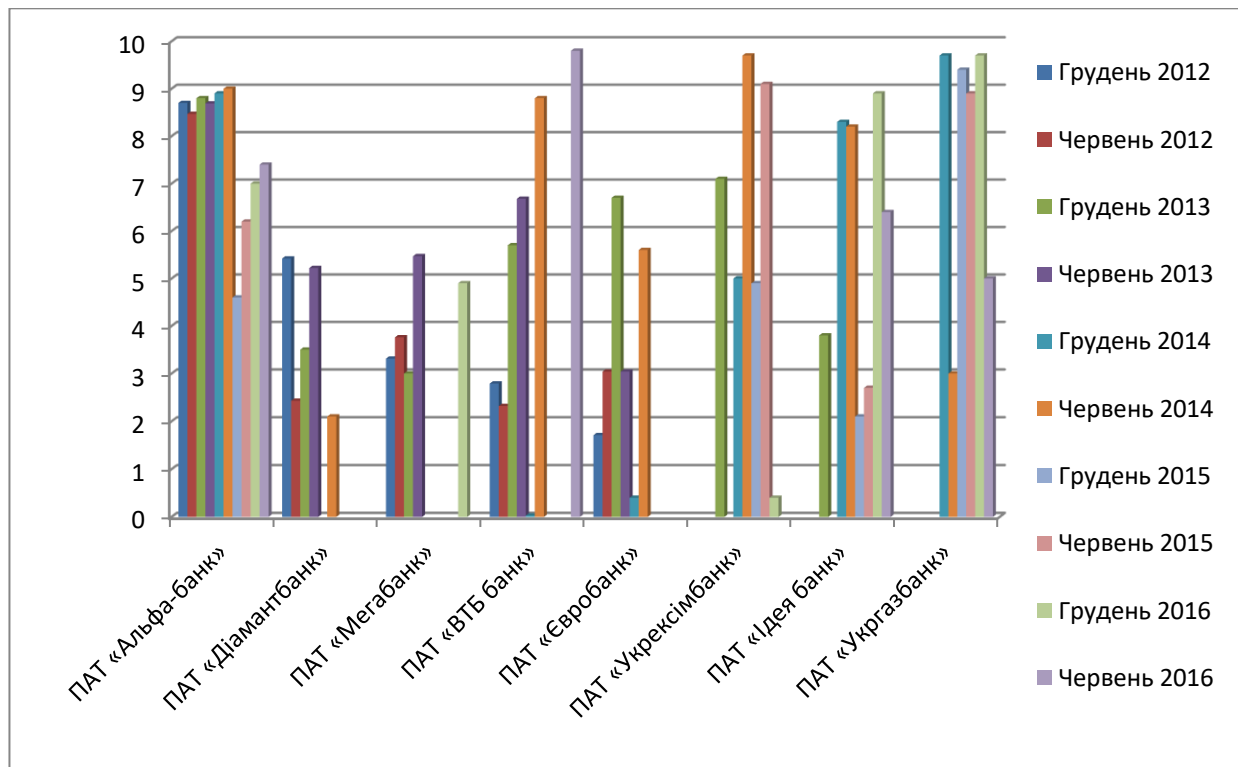

Рис. 2.5 Графік структури ОТП «Пенсія» депозити та грошові кошти [Джерело розроблено авторами]

Аналізуючи ОТП «Пенсія» за депозитними та грошовими коштами ми бачимо, що найбільшу частину своїх вкладів за аналізований період, фонд довіряє ПАТ «Альфа-банк», він є найстабільнішим на протязі всього періоду.

До грудня 2014 року ПАТ «Діамант банк», також був постійним партнером вкладів «ОТП Пенсія», а ПАТ «Укрексімбанк», ПАТ «Ідея банк», ПАТ «Укргазбанк» навпаки з 2014 року почали співпрацювати з фондом.

Далі про аналізуємо портфель активів фонду за облігаціями. За основу також візьмемо період 5 років, і дані беремо за червень та грудень кожного року.

Найменшу частину облігації «ОТП Пенсія» склали в серпні 2014 року

– 40,1%, а найбільшу в грудні 2013 року – 69,81%. Зниження ставок дохідності також призводять до зростання вартості облігацій, що в свою чергу показує позитивний вплив на дохідність фонду.

Таблиця 2.5

Структура облігацій «ОТП Пенсія», %

Назва підприємства	Грудень 2012	Червень 2012	Грудень 2013	Червень 2013	Грудень 2014	Червень 2014	Грудень 2015	Червень 2015	Грудень 2016	Червень 2016
МФУ	46,64	43,92	34,00	30,2	48,2	44,3	48,8	44,6	49,7	44,4
ПАТ «Альфа-банк»							4,7	3,1	2,0	1,9
ПАТ «Ідея банк»			0,1		1,00	1,2	0,1	0,8		0,3
ПАТ «Промінвест банк»	3,55	3,10	3,8	4,51						
ПАТ «УкрСіббанк»	3,44	3,90	3,2	3,72	2,5	2,6	4,5			
ПАТ «Таскомбанк»			1,4		0,5	0,5	0,4		1,1	1,2

Найбільшу частину облігацій в «ОТП Пенсія» складає Міністерство фінансів України. Найменший показник за МФУ був у червні 2013 року – 30,2%, а найбільший показник був у грудні 2016 року – 49,7%.

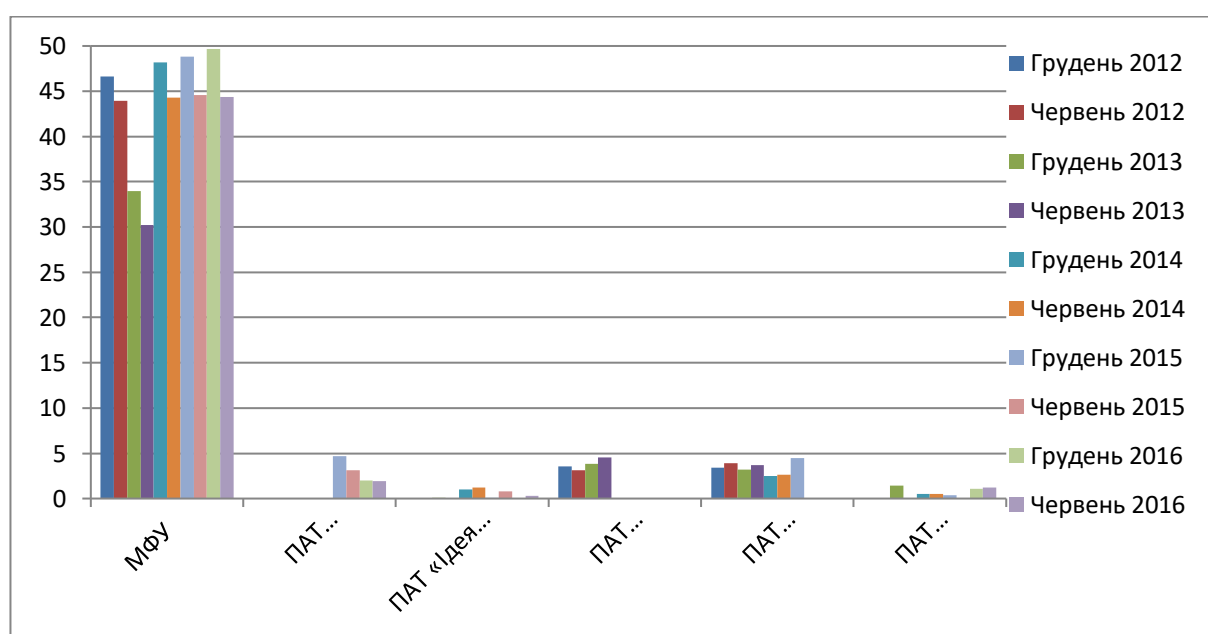

Рис. 2.6 Графік структури облігацій «ОТП Пенсія»

[Джерело розроблено авторами]

На рис. 2.6 можемо побачити структуру облігацій «ОТП Пенсія», за аналізований період. Для аналізу були обрані Міністерство фінансів України та банки, які складають найбільшу частку, такі як: ПАТ «Альфа-банк», ПАТ «Ідея банк», ПАТ «Промінвест банк», ПАТ «УкрСіббанк» та ПАТ «Таскомбанк».

Серед банків найбільша частка припадає на ПАТ «Промінвест банк» та ПАТ «УкрСіббанк», близько 4%, в середньому за аналізовані роки.

Таблиця 2.6

Показники діяльності фонду

	Чиста вартість активів фонду, грн.	Кількість учасників фонду	Загальна сума пенсійних надходжень за період, грн.	Загальна сума пенсійних виплат, грн.	Чиста вартість одиниці пенсійного внеску, грн.	Об'єм активів на 1 учасника, грн.
31.03.2012	12 885 963	8 568	11 424 331	63 801	1.29456	1 504
30.06.2012	14 365 007	8 723	12 712 627	97 610	1.31652	1 647
30.09.2012	15 622 524	8 794	13 498 505	183 545	1.36387	1 776
31.12.2012	16 286 129	8 797	14 011 480	708 088	1.42299	1 851
31.03.2013	17 135 739	8 791	14 480 776	874 655	1.47031	1 949
30.06.2013	18 016 703	8 806	14 899 185	909 177	1.51150	2 046
30.09.2013	18 992 332	8 831	15 461 638	919 719	1.54734	2 151
31.12.2013	21 122 438	9 066	15 996 690	945 851	1.67709	2 331
31.03.2014	24 336 560	9 048	16 307 358	1 000 922	1.90965	2 690
30.06.2014	25 333 364	9 071	16 747 209	1 050 900	1.95756	2 793
30.09.2014	26 732 237	9 102	17 645 756	1 095 732	2.00300	2 937
31.12.2014	29 762 922	9 066	18 888 432	1 415 802	2.16938	3 186
30.06.2015	36 683 282	9 575	21 211 614	1 843 440	2.53160	3 831
30.09.2015	40 560 698	9 697	23 874 437	1 917 520	2.61679	4 183
31.12.2015	47 005 686	9 841	28 309 735	1 987 949	2.74765	4 777
31.03.2016	70 613 445	28 627	50 017 435	2 174 737	2.86582	2 467
30.06.2016	78 164 671	28 873	55 575 671	3 034 742	2,97689	2 707
30.09.2016	84 026 887	29 065	59 042 430	4 067 510	3,10564	2 891
31.12.2016	89 538 961	29 418	62 061 556	4 911 109	3.23114	3 044

«ОТП Пенсія», акумулює грошові кошти юридичних і фізичних осіб у вигляді пенсійних внесків і збільшує їх шляхом інвестування в різноманітні фінансові інструменти, виступає в ролі інституційних інвесторів. Інвестування коштів НПФ відбувається з урахуванням вимог, які стосуються обмеження та нормативів інвестування пенсійних коштів в окремі види активів та в конкретні фінансові інструменти.

За даними цієї таблиці, ми можемо побачити на графіках, які відбувалися зміни в цих показниках, за аналізований період.

Чиста вартість активів – це різниця між вартістю активів та загальною сумою зобов'язань недержавного пенсійного фонд, що підлягають виконанню на день проведення підрахунків.

Дивлячись на графік, що зображено на рис. 2.7, можна зробити висновок, що за аналізований період вартість активів збільшується, що є позитивною динамікою.

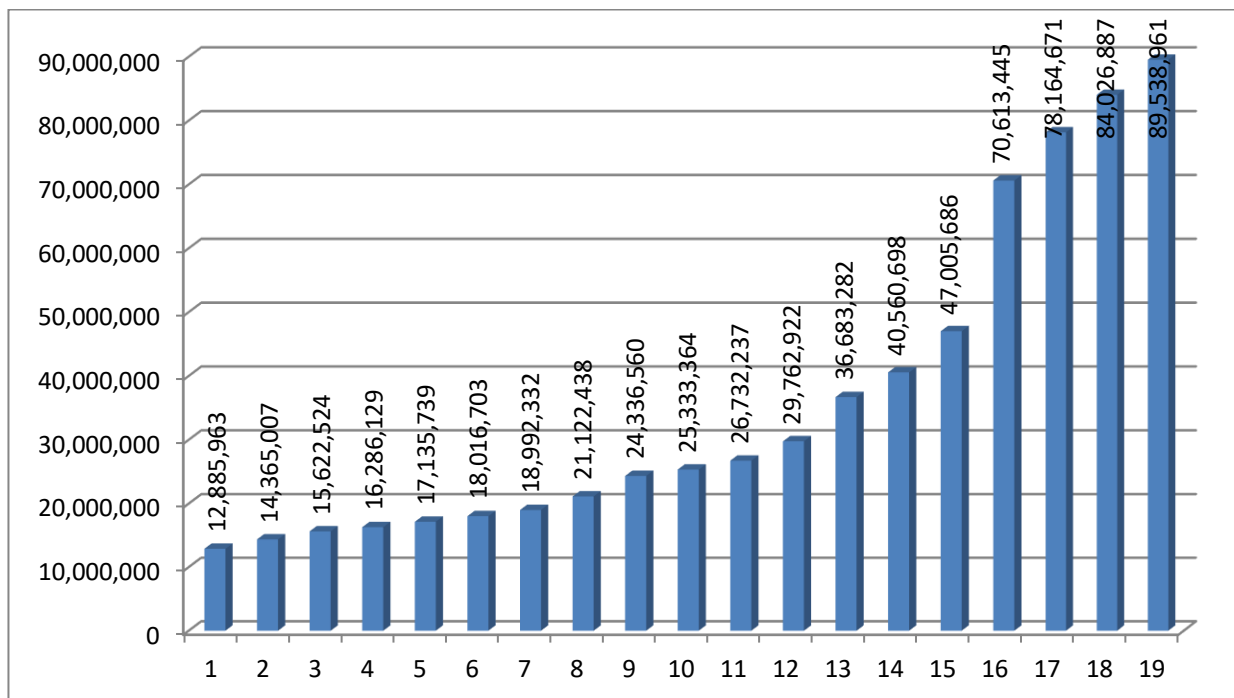

Рис. 2.7 Чиста вартість активів «ОТП Пенсія», грн.

[Джерело розроблено авторами]

Кількість людей, що мають рахунки у недержавному пенсійному фонді

«ОТП Пенсія», близько 30 000 чоловіків. Внески на такі пенсійні рахунки можуть здійснювати як фізичні особи самостійно, так і підприємства на користь своїх працівників.

«ОТП Пенсія» входить у ТОП-3 найбільших за активами відкритих пенсійних фондів в Україні та посідає 6 місце за кількістю учасників серед таких фондів.

Світовий досвід та українські реалії свідчать, що саме приватні накопичення, а не державна пенсія, дозволяє почуватися фінансово комфортно на пенсії. ОТП Група в Україні, поряд із класичними банківськими та іншими послугами, надає якісний та надійний інструмент для такого накопичення. Пенсійні внески від фізичних та юридичних осіб у фонд «ОТП Пенсія» інвестуються у надійні фінансові інструменти – державні облігації, банківські депозити – з метою їхнього примноження і захисту від інфляції. По досягненню пенсійного віку, фонд здійснює пенсійні виплати.

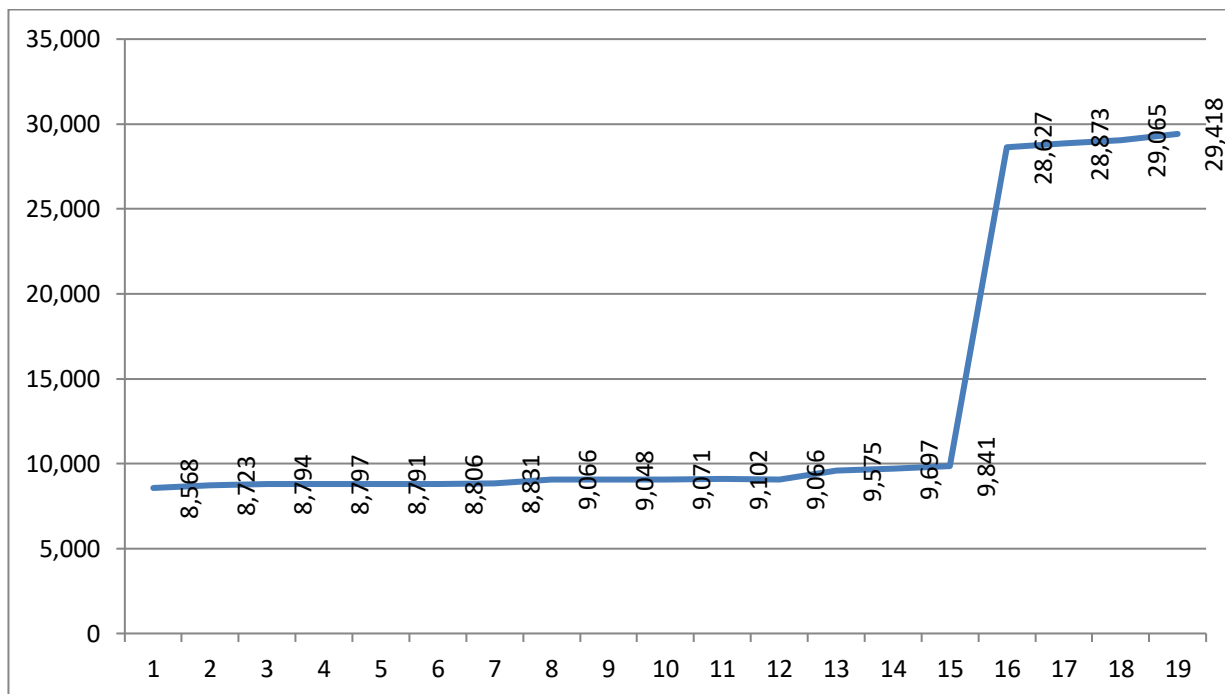

Рис. 2.8 Кількість учасників «ОТП Пенсія»

[Джерело розроблено авторами]

«ОТП Пенсія» отримує рекордні надходження та в рази збільшили

клієнтську базу. Поки в країні продовжуються обговорення доцільності пенсійної реформи, фонд вже створює та збільшує приватні пенсійні заощадження клієнтів.

«ОТП Пенсія» залучає пенсійні внески від фізичних та юридичних осіб, інвестує ці кошти з метою їхнього примноження і захисту від інфляції та здійснення пенсійних виплат учасникам по досягненню ними пенсійного віку. «ОТП Пенсія» визнано лідером з відкритості серед недержавних пенсійних фондів.

Вивчаючи ринок НПЗ, можна зробити висновок, що НПФ не в Україні не користується великою популярністю, але не дивлячись на те, на рис. 2.9, ми спостерігаємо, що в нашому Фонді відбувається позитивна динаміка збільшення кількості вкладників.

Пенсійні внески здійснюються вкладником та обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника. Внесені кошти інвестуються в фінансові інструменти, генеруючи інвестиційний прибуток. Після досягнення пенсійного віку, учасник отримує додаткову недержавну пенсію. Впродовж періоду пенсійних виплат залишок коштів продовжує приносити прибуток.

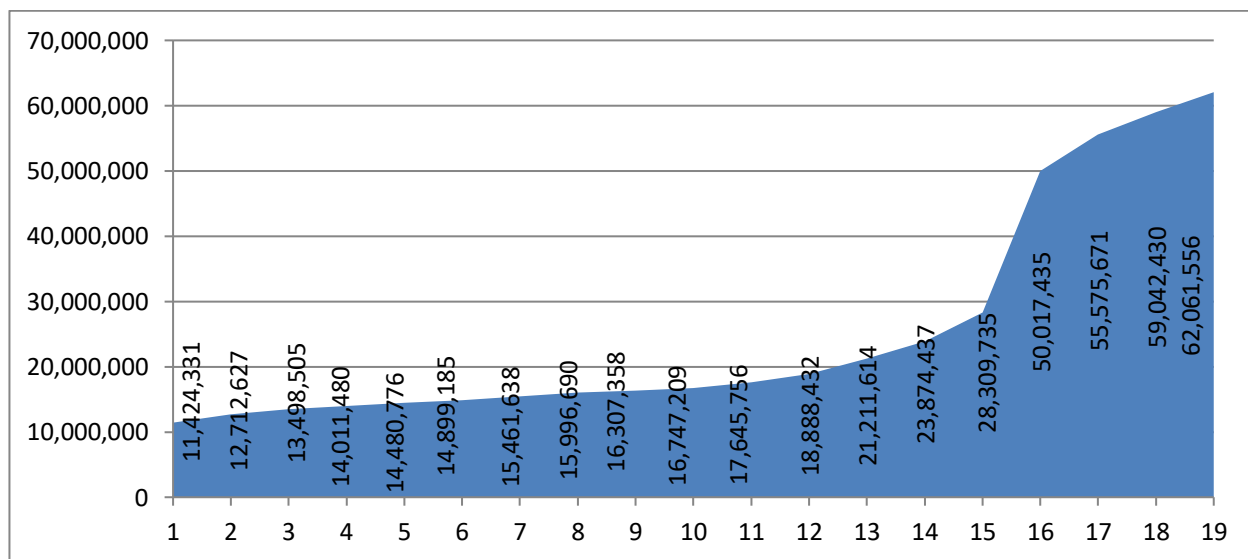

Рис. 2.9 Загальна сума пенсійних надходжень до «ОТП Пенсія» за 2012-2016 рр., грн.

[Джерело розроблено авторами]

Розмір виплат (пенсії) залежить виключно від суми накопичень, що обліковуються на пенсійному рахунку учасника на момент призначення виплати та строку виплат. Для того щоб заощадження працювали ефективніше, потрібно починати здійснювати пенсійні внески якомога раніше – більший період часу для внесків та зростання пенсійних коштів за рахунок складного відсотка дозволять отримати більший інвестиційний прибуток. Навіть невеликі внески, але протягом тривалого часу, надають змогу розраховувати на забезпечене майбутнє.

Пенсійні накопичення в НПФ є приватною власністю учасника, тому спадкоємці мають право наслідування коштів. В такому випадку здійснюється одноразова виплата без сплати податків.

Сума пенсійних надходжень, за аналізований період збільшилась, що і зображено, на рис. 2.10.

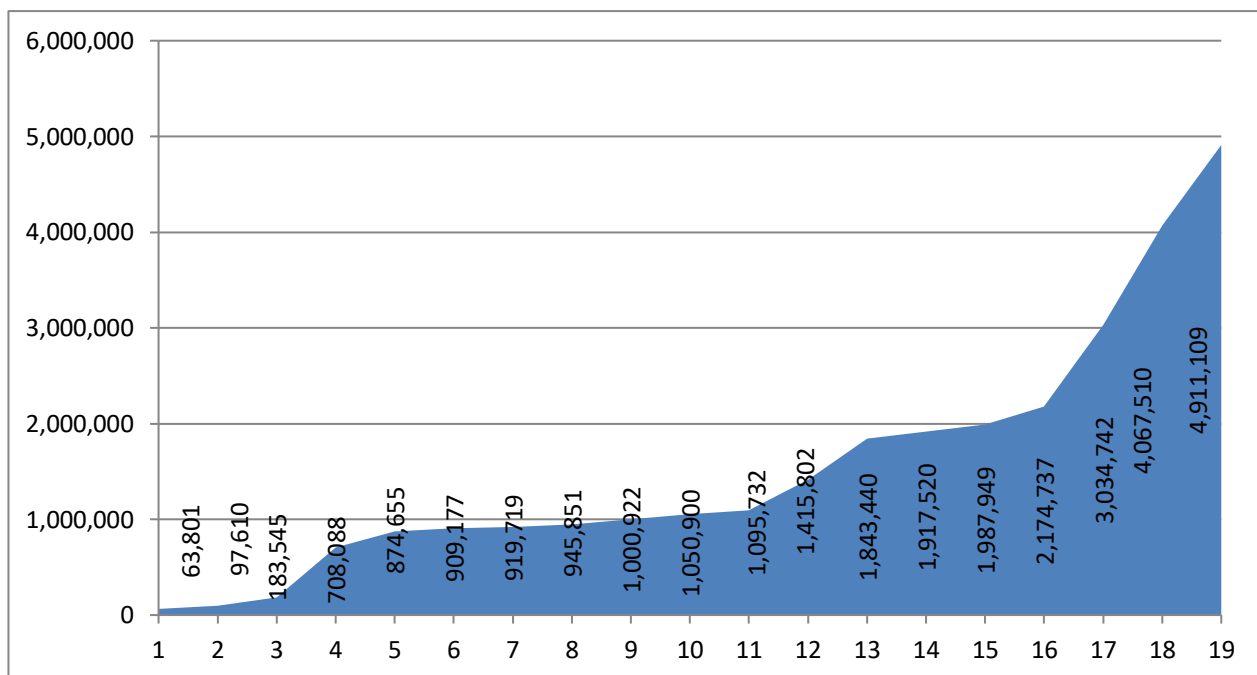

Рис. 2.10 Загальна сума пенсійних виплат ОТП «Пенсія» за аналізований період, грн.

[Джерело розроблено авторами]

Загальна сума пенсійних виплат, також збільшилась, адже збільшилась

кількість учасників, що і призводить до такої позитивної динаміки.

Недержавні пенсійні фонди, акумулюючи грошові кошти юридичних і фізичних осіб у вигляді пенсійних внесків і зобов'язуючись збільшити їх шляхом інвестування в різноманітні фінансові інструменти, виступають у ролі інституційних інвесторів. Інвестування коштів НПФ відбувається з урахуванням вимог, які стосуються обмеження та нормативів інвестування пенсійних коштів в окремі види активів та в конкретні фінансові інструменти.

Чиста вартість одиниці пенсійних внесків показує, наскільки збільшилася кожна вкладена гривня з початку аналізованого періоду роботи фонду.

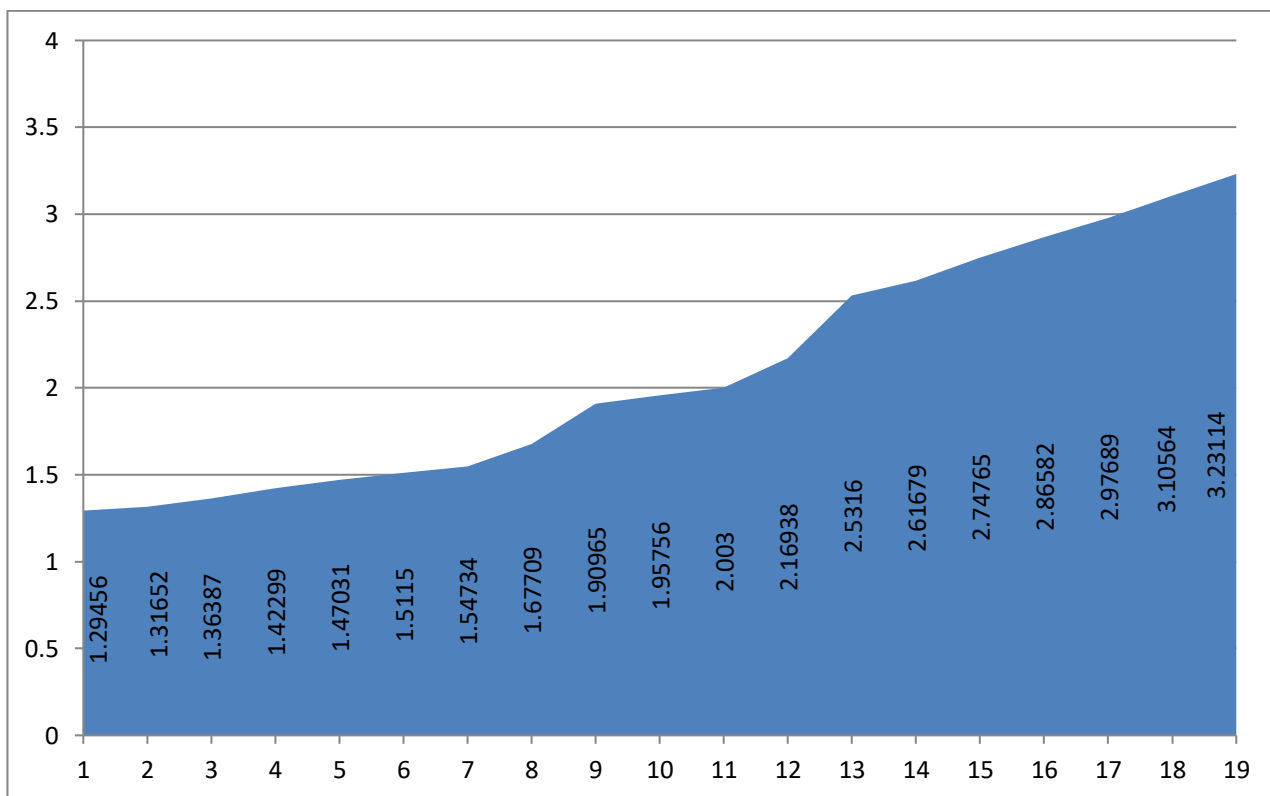

Рис. 2.11 Чиста вартість одиниці пенсійного внеску, грн.

[Джерело розроблено авторами]

Чиста вартість одиниці пенсійних активів на день надходження першого пенсійного внеску до пенсійного фонду встановлюється у розмірі 1 гривня. Чиста вартість одиниці пенсійних активів обчислюється у розрізі сум коштів

учасників недержавного пенсійного забезпечення та учасників накопичувальної системи пенсійного страхування у порядку, встановленому Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Чиста вартість одиниці внеску, також є позитивною, що показує гарний результат роботи фонду.

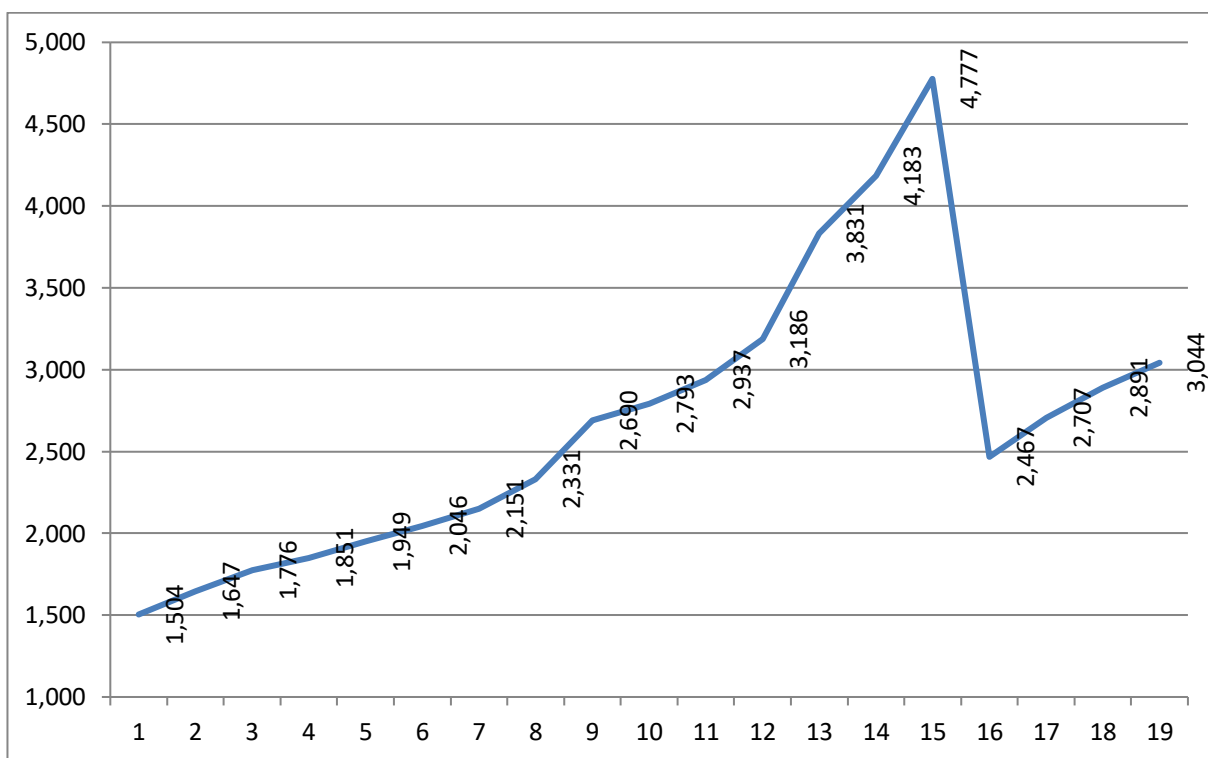

Рис. 2.12 Об'єм активів «ОТП Пенсія» на одного учасника, грн.

[Джерело розроблено авторами]

Може виявитися, що один і той же НПФ при досить високих обсягах чистих активів і значній кількості клієнтів має недостатньо збалансований інвестиційний портфель, або не хоче розкривати інформацію про його структуру. Або навпаки: обсяг активів не надто великий, та й прибутковість не найвища, зате інвестиційний портфель доступний вкладнику і відповідає вимогам закону, чого не можна сказати про «ОТП Пенсія»

Об'єм активів на одного учасника «ОТП Пенсія», стрімко зростав до початку 2016 року, а після, як ми можемо спостерігати на рис. 210, показник почав зменшуватись, але все одно лишається на достатньому рівні.

2.4 Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства

Вартість розрахунково-грошового майна є сумою дебіторської заборгованості, грошових коштів та їх еквівалентів, інших активів:

$$\begin{aligned} \text{Вар. розр. грош. майна} = & \text{p.1120} + \text{p.1125} + \text{p.1135} + \text{p.1130} + \\ & + \text{p.1140} + \text{p.1145} + \text{p.1155} + \text{p.1160} + \text{p.1165} + \text{p.1190} + \text{p.1040} \end{aligned} \quad (2.6)$$

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу означає відношення позикового капіталу до суми пасиву:

$$\text{Коеф. конц. позик. кап.} = \frac{\text{p.1595} + \text{p.1695}}{\text{p.1900}} \quad (2.7)$$

Показник покриття визначається як відношення оборотних активів до короткострокових зобов'язань. Тобто формула має наступний вигляд:

$$\text{Показн. покрит.} = \frac{\text{p.1195}}{\text{p.1695}} \quad (2.8)$$

Ліквідність пенсійного фонду здатність швидко і без значних втрат вартості пенсійних активів трансформувати активи фонду в грошові кошти, необхідні для покриття фондом зобов'язань, щодо наступних виплат учасникам фонду.

Ліквідність фонду оцінюється за обсягом грошових коштів пенсійних активів та поточних надходжень внесків для виконання зобов'язань перед учасниками.

Показник швидкої ліквідності може розраховуватися як відношення суми оборотних активів без урахування запасів до поточних зобов'язань:

$$\text{Показн. швидк. ліквідн.} = \frac{\text{p.1120+p.1125+p.1135+p.1140+p.1145+p.1155+160+p.1165+p.1190}}{\text{p.1695}} \quad (2.9)$$

Показник абсолютної ліквідності є співвідношення грошових коштів і короткострокових фінансових інвестицій до короткострокових зобов'язань:

$$\text{Пок. абсол. ліквід.} = \frac{\text{p.1160+p.1165}}{\text{p.1695}} \quad (2.10)$$

Показник співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості визначається як співвідношення суми усієї дебіторської заборгованості до суми усієї кредиторської заборгованості. Тобто:

$$\text{Показ. співвідн. поточ. дебіт. та кред. заборгов.} = \frac{\text{p.1120+p.1125+p.1135+p.1130+p.1140+p.1145+p.1155}}{\text{p.1605+p.1615+p.1635+p.1620+p.1650+p.1630+p.1640+p.1645}} \quad (2.11)$$

Таблиця 2.7

Розрахункові показники «ОТП Пенсія»

Показник	Значення					Абсолютне відхилення,+,-			Відносне відхилення,%		
		2013	2014	2015	2016	2016 до 2013	2016 до 2014	2016 до 2015	2016 до 2013	2016 до 2014	2016 до 2015
Вартість розрахунково-грошового майна	-	21177	29182	29839	88120	66943	58938	58281	416,11	301,97	295,32
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	-	0,0026	0,0025	0,0068	0,0085	0,01	0,01	0,00	326,92	340,00	125,00
Показник покриття	1,0-2,0	385,04	392,62	146,08	104,78	-280,26	-287,84	-41,30	27,21	26,69	71,73
Показник швидкої ліквідності	0,25-0,5	385,04	392,62	146,08	104,78	-280,26	-287,84	-41,30	27,21	26,69	71,73
Показник абсолютної ліквідності	0,25-0,5	371,58	383,97	146,53	230,64	-140,94	-153,33	84,11	62,07	60,07	157,40
Показник співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості		13,45	8,76	0,89	0,66	-12,79	-8,10	-0,23	4,91	7,53	74,16

Всі дані для розрахунку знаходяться в балансі ОТП «Пенсія».

Загальний (коефіцієнт покриття), показує достатність ресурсів Фонду, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань. Найбільше значення в 2014 році – 392,62, а найменше в 2016 році і складає 104,78.

Коефіцієнт швидкої ліквідності відображає платіжні можливості Фонду, щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами складає в 2015 році -146,53 (найменше значення) та 392,62 в 2014 році (найбільше значення)

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів Фонду може бути сплачена негайно. Найменше значення в 2015 році – 146,53 та найбільше в 2014 році – 383,97.

На підставі даних табл. 2.4 розраховуємо відносне та абсолютне відхилення показників, порівнюючи базовий рік (2016) та попередні.

Аналізуючи діяльність ОТП «Пенсія» ми можемо спостерігати позитивну динаміку діяльності, цього фонду. Більш детально його діяльність, ми можемо спостерігати на рис. 2.5-2.10. Де показано динаміку діяльності, цього фонду на протязі 5 років.

Показники недержавного пенсійного фонду свідчать про те, що загальна сума заборгованості з кожним періодом зменшується, також спостерігається збільшення пенсійних активів та пенсійних внесків, що дає змогу здійснення заощаджень у більшій кількості.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

3.1 Шляхи вдосконалення функціонування системи НПФ в Україні та перспективи розвитку на основі Чилійської схеми

Збільшення частки осіб пенсійного віку посилює соціальне і фінансове навантаження на економічно активне населення багатьох країн світу та стає причиною підвищеної уваги сучасного суспільства до розвитку недержавних пенсійних фондів як одного із стратегічних напрямів соціальної політики держави, створення нового пенсійного забезпечення і структурних перетворень економіки.

Інтенсифікація зусиль України з реформування пенсійної системи актуалізує проблеми узагальнення зарубіжного досвіду функціонування системи недержавних пенсійних фондів, оскільки їх специфіка в кожній країні має власні історичні, політичні, економічні та соціальні характеристики.

Реформування пенсійної системи в Україні потребує, перш за все, вивчення закордонного досвіду і принципів побудови саме недержавного пенсійного забезпечення. Проведений аналіз закордонного досвіду побудови різних моделей НПФ дозволив нам розробити власну класифікацію цих фондів (рис. 3.1) та висловити пропозиції, що можуть бути корисними для подальшого розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні.

По-перше сьогодні державна система пенсійного забезпечення України не повною мірою відповідає сучасним потребам (унаслідок погіршення економічної і демографічної ситуації та дефіциту коштів для виплати пенсій із державного бюджету).

По-друге, у процесі еволюції і реформування більшість економічно розвинених країн створили багаторівневі моделі пенсійних систем, які гармонійно співіснують між собою. Саме така модель була обрана та

впроваджується в Україні.

По-третє , успішність реалізації пенсійної реформи в Україні залежить від визначення оптимальних шляхів їх проведення, зокрема щодо підвищення ефективності діяльності системи недержавних пенсійних фондів, зволікання із створенням яких стала однією із причин поточних проблем та уповільнення пенсійної реформи.

Рис. 3.1 Класифікація недержавних пенсійних фондів

Не дивлячись на значні законодавчі ініціативи, які проводяться у рамках Пенсійної реформи в Україні, формування системи недержавних пенсійних фондів знаходиться у початковій стадії розвитку та має свої переваги та недоліки від адекватної оцінки яких залежить досягнення мети пенсійної реформи. Тому вивчення передового закордонного досвіду та проведення компаративного аналізу різних моделей функціонування недержавних пенсійних фондів має дуже велике теоретичне, методичне та практичне значення для ефективного розвитку недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України.

Однією із самих новаторських пенсійних систем у світі вважається чилійська пенсійна система, досвід якої використовується різними країнами.

Виходячи зі схеми цієї моделі, відповідальність за формування пенсійних накопичень переноситься на працюючих громадян.

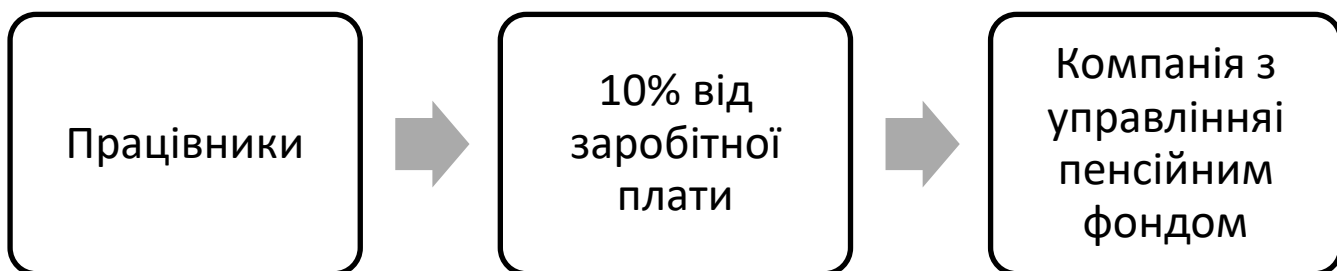

Рис. 3.2 Схема пенсійних накопичень

Кожен працівник повинен був відраховувати 10% свого доходу до накопичувальної системи, при цьому маючи можливість здійснювати також добровільні додаткові внески.

У чилійській системі пенсійних ощадних рахунків, рівень пенсії працівника визначається кількістю грошей.

Після впровадження чилійської пенсійної схеми в Україну, виходячи на пенсію працівники можуть:

- продовжувати працювати на пенсії.
- маючи достатні заощадження на персональному пенсійному рахунку для фінансування «розумної пенсії» можуть обрати за бажанням більш ранній вихід на пенсію.

Після зникнення державної пенсійної системи, політики позбавляться можливості вирішувати, чи повинні пенсійні виплати українців бути збільшені, на яку суму і для яких груп.

Пенсійні фонди забезпечують мінімальну гарантовану прибутковість і захист від ризику своїх вкладників. Кожному громадянину надається право переходу з одного фонду до іншого.

У разі досягнення пенсійного віку застрахований одержує виплати накопиченої суми або використовує накопичений капітал для придбання довічної особистої пенсії.

Якщо стратегія того чи іншого фонду не приносить достатнього

прибутку, то пенсія за певних умов надається державою. Упровадження нової пенсійної системи сприяє розвитку національної фінансової системи.

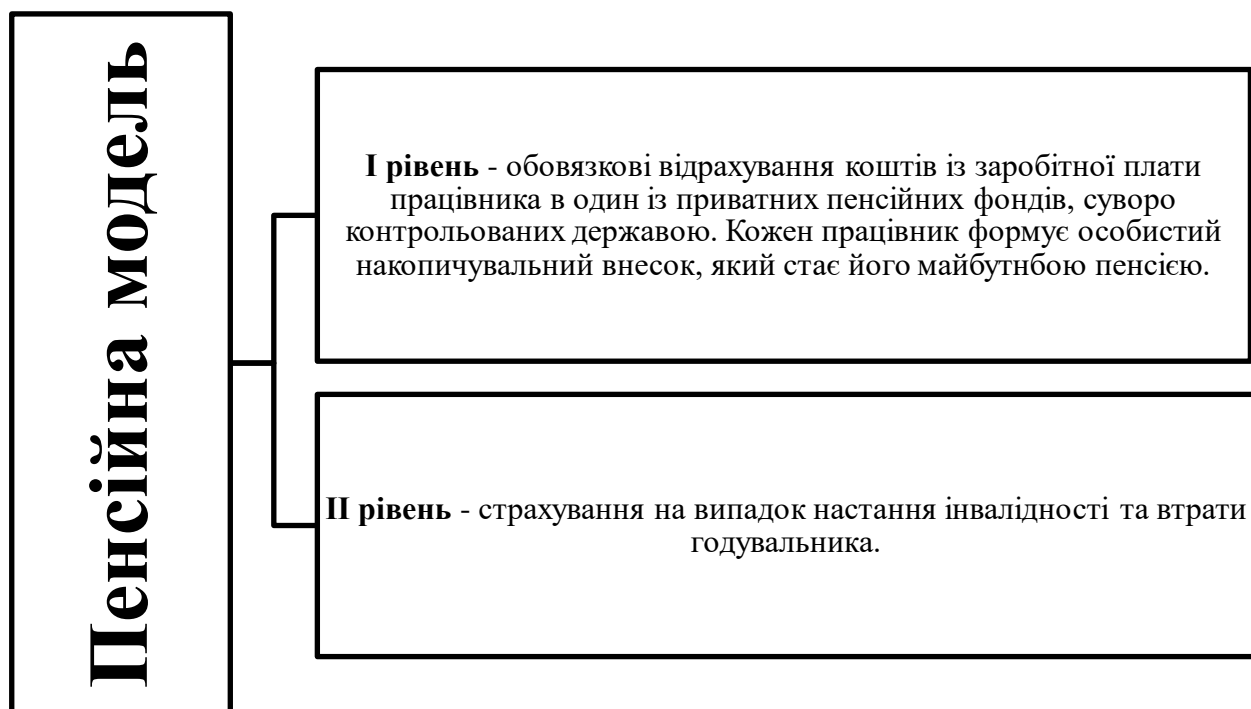

Рис. 3.3 Схема дворівневої пенсійної моделі

Працівники повинні отримати можливість розміщувати свої заощадження на власні рахунки, що передаються в управління професійно підготовлених фірм, які протягом трудового періоду життя своїх клієнтів будуть інвестувати ці гроші на фінансових ринках.

Після проведення пенсійних змін, поняття пенсійного віку стане умовним, оскільки важливим є лише сума, накопичена працівником за період трудової діяльності, а не вік на час виходу на пенсію.

Передбачено, що пенсійний вік становить 65 років для чоловіків та 60 років – для жінок. При цьому працівники можуть працювати й після настання офіційно визначеного пенсійного віку. До того ж вони можуть не сплачувати страхових внесків, а розмір їх пенсії залежить від накопиченого капіталу.

З іншого боку, якщо на особистому ощадному рахунку накопичено достатньо коштів для забезпечення достойної пенсії (50% заробітної плати за попередні 10 років і більше за розмір мінімальної пенсії), то працівник може

залишити роботу достроково.

Згідно системи пенсійного забезпечення Чилі, кожний працюючий громадянин має індивідуальний рахунок, на який зараховуються його пенсійні внески (10% заробітної плати).

В Чилі існує два основних типи одержання пенсій: довічна рента (страхова компанія виплачує допомогу застрахованій особі до кінця його життя) і програмований вихід на пенсію (пенсійні виплати здійснюються за певною схемою, яка обговорена із застрахованою особою).

Індивідуальні накопичення формується за рахунок доходів від інвестицій, які управляючі компанії здійснюють з акумульованих фондами коштів. По закінченню трудового періоду цей капітал повертається учаснику або його правонаступникам в формі пенсій. Керівництво пенсійною системою здійснюють приватні адміністратори пенсійних фондів. Їх кількість змінюється внаслідок об'єднань. Крім цього, приватні фонди укладають зі страховими компаніями угоди страхування своїх учасників з покриттям ризиків інвалідності та втрати годувальника. За свої послуги фонди вираховують комісію, сума якої визначається кожною компанією (в середньому 2,3 - 2,5%).

Працюючі громадяни мають право вільно обирати та змінювати недержавні пенсійні фонди. Крім цього, вони можуть обрати тип пенсійного фонду в залежності від обраної стратегії інвестування. Особливою рисою чилійської моделі пенсійного забезпечення є жорсткий контроль з боку держави, за діяльністю приватних адміністраторів пенсійних фондів, зайнятих інвестиційним розміщенням коштів вкладників, включаючи обов'язкові для виконання нормативи інвестування отриманих вкладів та вимоги до фінансових параметрів цих компаній, а також гарантування визначеного законом мінімального розміру державної пенсії. Пенсійні кошти дозволяється інвестувати в державні цінні папери, іпотечу, інструменти фінансових установ: векселя, облігації та акції приватних корпорацій, іноземні цінні папери.

Ефективність реформи, не лише як приклад альтернативи солідарній пенсійній системі, а й як засіб стимулювання населення до заощаджень, що є

основним джерелом інвестицій. Адаже у країнах, де люди почуваються захищеними завдяки розвиненим системам соціального страхування, а приватні накопичувальні пенсійні схеми є одним з видів послуг, які надають страхові компанії, цілком добровільні й слугують лише додатком до основної пенсії.

На державному рівні можливими заходами є:

- імплементація міжнародних стандартів фінансової звітності, що сприятиме підвищенню прозорості діяльності НПФ;
- запровадження більш жорстких умов реєстрації НПФ як фінансової установи;
- обов'язкове страхування фінансових ризиків, що підвищує рівень гарантій для вкладників НПФ;
- врегулювання стандартів обліку пенсійних коштів, накопичених на користь учасника НПФ;
- підвищення кваліфікації працівників НПФ, а також загального рівня фінансової культури населення.

Із великого закордонного досвіду видно, що накопичувальні системи пенсійного забезпечення населення отримують все більше поширення і являються ефективним інструментом, що сприяє економічному зростанню країн.

Фінансові інститути, які побудовані за накопичувальною схемою, гармонійно співіснують із введеними раніше державними розподільними пенсійними програмами. Завдяки пенсійним реформам громадяни по усьому світу вже сьогодні одержали можливість участі у формуванні своїх майбутніх пенсійних накопичень шляхом інвестування їх у різні фінансові інститути. Світовий досвід показує, що з розвитком недержавного пенсійного забезпечення значно зростає економічний рівень країни, а з ним і впевненість громадян у завтрашньому дні.

Проведений порівняльний аналіз закордонного досвіду побудови різних моделей пенсійних систем та недержавних пенсійних фондів дає можливість зробити певні висновки щодо оцінки їх недоліків і переваг та ефективності з

метою застосування закордонного досвіду при побудові системи недержавних пенсійних фондів в Україні.

Проте перейти до обов'язкової накопичувальної системи складно через значне постаріння населення. Працюючому населенню довелося б перебувати під подвійним навантаженням: відкладати гроші на власне пенсійне забезпечення і на утримання численних сучасників-пенсіонерів. Отже, вартість такого переходу залежать від поточної та перспективної кількості пенсіонерів у старій системі й розміру зобов'язань перед ними, або так званого прихованого державного боргу.

3.2 Сценарій діяльності Українських НПФ, на зарубіжному досвіді

Проаналізувавши пенсійну систему України в сучасних умовах розвитку. Обґрунтовано необхідність реформування чинної системи пенсійного забезпечення та впровадження обов'язкової накопичувальної системи.

Саме реформування дасть змогу встановити пряму залежність розміру майбутніх пенсійних виплат від працюючої людини, а не лише від держави.

Сьогодні населення не виявляє особливого інтересу до недержавних пенсійних фондів через високу недовіру до довгострокових внесків, а також через низький рівень обізнаності про недержавне пенсійне забезпечення. Першочерговим завданням уряду є розробка конкретних заходів щодо реалізації пенсійної реформи в Україні відповідно до Європейських вимог розвитку.

Поряд з багатьма іншими реформами, які доводиться впроваджувати уряду України, важливою - є пенсійна реформа, яка розпочалась ще в 2004 році. В цілому проведення пенсійної реформи в повному обсязі має забезпечити стабільні виплати пенсій громадянам України та стати потужним фактором інвестування пенсійних накопичень у вітчизняну економіку держави. Головним

завданням уряду, на цей час, є розробка конкретних заходів щодо реалізації пенсійної реформи в Україні відповідно до Європейських вимог розвитку демократичних держав.

До розроблення законопроекту треба залучити практично усі сторони, як з боку законодавчої і виконавчих гілок влади, так і з боку міжнародних організацій та громадськості.

Основні ініціативи щодо реформування системи пенсійного забезпечення в Україні наступні:

1. Удосконалення функціонування солідарної системи:

— визначення розмірів всіх надбавок, підвищень та доплат до пенсій Державним службовцям та прирівняним до них особам по вина призначатись на загальних умовах;

— звільнення солідарної системи від невластивих для неї виплат;

— вирішити питання, щодо виплати пенсій громадянам, які виїхали на постійне місце проживання за кордон до держав, з якими не укладено міжнародні договори.

2. Запровадження обов'язкової накопичувальної системи:

— обов'язкові внески для осіб до 35-річного віку, добровільні - 36-55 річного віку;

— ставка внеску: від 2 %, яка кожного наступного року збільшується на 1 %;

— З 2022 року загальний розмір внесків застрахованих осіб по вина становити 8,6% (7% до Накопичувального фонду, 1,6% до Фонду соціального страхування). Таким чином, навантаження на застраховану особу – платника внесків зросте поступово на 5%.

Варто зазначити, що на сьогодні застрахована особа сплачує 3,6% страхових внесків (2% до Пенсійного фонду, 1,6% до Фонду соціального страхування). При цьому, розмір внесків, які сплачує роботодавець за працівників до Пенсійного фонду і які будуть спрямовуватись на виплату пенсії із солідарної системи, зменшується поступово до 2022 року на 1% щорічно з

36,5% в 2017 році до 31,5% в 2022 році.

Отже, таким чином зменшиться навантаження на роботодавця по сплаті внесків. Внески осіб, які не братимуть участі у накопичувальній системі, спрямовуватимуться до Пенсійного фонду України для забезпечення виплат із солідарної системи. В залежності від того, брала застрахована особа участь тільки у солідарній системі, або у солідарній і накопичувальній системах, буде визначатися її розмір виплат з солідарної системи.

— створити Накопичувальний пенсійний фонд.

3. Запровадження професійних пенсійних програм для окремих категорій працівників.

Запровадження накопичувальної системи – є порятунком українських пенсіонерів та економіки країни в майбутньому, але в перехідному періоді пенсійна реформа матиме неприємні побічні ефекти як для держави в цілому так і для громадян зокрема.

Проблемою для вирішення є зменшення надходжень до Пенсійного фонду після запровадження накопичувальної системи, «при запровадженні накопичувальної системи, працюючі особи віком до 35 років (це приблизно 3,2 млн. осіб), вийдуть із солідарної системи та сплачуватимуть внески лише до Накопичувального фонду, що в свою чергу зменшить надходження до Пенсійного фонду»

Не визначено державні гарантії щодо управління пенсійними накопиченнями, їх збереження та виплати у повному обсязі. Питання державних гарантій і контролю щодо отримання пенсійних виплат потребує доопрацювання, адже насамперед пов'язано з тим, що запропонована пенсійна реформа здійснюється в умовах економічної та політичної кризи в Україні. Експерти та науковці погоджуються, що реформа пенсійної системи в Україні давно назріла і життєво необхідна.

Перехід до ринкової системи господарювання в Україні зумовив системні зміни соціально-економічних відносин, до яких, безумовно, належить і реформування пенсійної системи.

Перші пенсії з накопичувальних внесків українці почнуть отримувати через 25 років. А перехідний період, коли будуть зменшуватися доходи Пенсійного фонду і відповідно збільшуватися витрати з бюджету, становить приблизно вдвічі довший час (цей період настає, коли перша працююча особа починає сплачувати частину внесків не до солідарного фонду, а до накопичувального. І закінчується він тоді, коли вмирає остання людина, яка отримує пенсію лише з солідарної системи. Це треба розуміти - 50 років держава муситиме компенсувати видатки перехідного періоду Пенсійному фонду України [6].

Ключовим напрямком соціального забезпечення в Україні, є пенсійна система, як основа матеріального стану непрацюючих громадян. Обов'язком держави в цьому напрямку є певні організаційні заходи, які дають змогу поетапно, з врахуванням особливостей бюджетного наповнення, досягти відповідного рівня пенсійного забезпечення цієї категорії населення [3].

Саме реформування пенсійної системи дасть змогу встановити пряму залежність розміру майбутніх пенсійних виплат безпосередньо від кожної працюючої людини, а не лише від держави. Тобто, це можливість для кожної працюючої людини забезпечити собі достатній рівень доходу після виходу на державну пенсію. Суть пенсійної реформи полягає у переході до трирівневої пенсійної системи, де третім рівнем являється система недержавного пенсійного забезпечення. Трирівнева пенсійна система гарантує, що кошти на рахунках Державного та недержавних пенсійних фондів є безпосередньою власністю пенсіонерів. Тобто, по досягненню пенсійного віку їм буде виплачуватись солідарна пенсія, а також додаткова пенсія з індивідуальних рахунків [5].

Третій же рівень системи пенсійного забезпечення ґрунтується на засадах добровільної участі громадян у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання додаткових пенсійних виплат. Громадяни на власний вибір відкривають індивідуальний накопичувальний рахунок у будь-якому недержавному пенсійному фонді, та вносять внески згідно укладеного договору

з адміністратором такого фонду.

Для України чітко вираженою демографічною тенденцією є процес старіння населення, що виявляється у зростанні частки осіб похилого віку. У пенсійній системі України на 10 платників страхових внесків припадає 13 пенсіонерів. При такій ситуації Пенсійний фонд, сьогодні, існує на дотаціях держави.

Отже, об'єктивно стоїть питання про необхідність переходу до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Виходячи з перспектив пенсійного реформування, роль накопичувальних фондів в Україні з кожним роком зростатиме.

Основною метою запровадження другого рівня пенсійної системи є підвищення розміру пенсій за рахунок доходу, одержаного від інвестування пенсійних внесків громадян у цінні папери, купівля-продаж яких здійснюватиметься на фондовому ринку.

Великі надії покладаються і на розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення яка дозволяє:

- створити додаткове до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування джерело пенсійних виплат;
- забезпечити громадянам більш високий рівень життя при досягненні пенсійного віку;
- забезпечити формування нових джерел інвестиційних ресурсів для інвестування в різні сектори економіки;
- створити умови для додаткового стимулювання розвитку ринку капіталів, здешевлення кредитів та підвищення ліквідності фондового ринку;
- побудувати систему недержавного пенсійного забезпечення в Україні на основі апробованих у світовій практиці принципів та механізмів.

Основною метою інвестування пенсійних активів є, перш за все, отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції та

залучення довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки.

На сьогодні актуальною проблемою для недержавних пенсійних фондів є забезпечення дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції.

До основних причин недостатнього розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні можна віднести [9]:

- низький рівень дохідності пенсійних активів;
- законодавчу неврегульованість окремих питань діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення;
- низький рівень довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення, банківської системи та інших фінансових установ;
- недостатню зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників;
- низький фінансовий рівень спроможності громадян для участі у системі недержавного пенсійного забезпечення;
- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів, унаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів;
- низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатність її фінансування.

Удосконалення пенсійної реформи відповідатиме удосконаленню всієї економічної системи тому, що створення обов'язкового накопичувального фонду та системи недержавних пенсійних фондів створять додаткові стимули для виходу економіки з тіні та слугуватимуть великим потенціалом фінансових ресурсів для інвестування і розвитку економіки.

Перевагами накопичувальної системи є в тому, що вона не залежить від демографічних проблем; забезпечує інвестиційний ресурс економіки шляхом залучення коштів, що в ній акумулюються; забезпечує персоніфікацію і

індивідуалізацію накопичених грошових коштів та забезпечує диференціацію розмірів пенсій залежно від особистих накопичень людини.

Основними загрозами при впровадженні накопичувальної системи є : знецінення пенсійних накопичень унаслідок інфляції; вплив фінансово-економічної кризи.

Частина пенсійних внесків, які сьогодні спрямовуються до солідарної системи, тобто до Пенсійного фонду України, будуть перераховані до Накопичувального фонду, внаслідок чого можливе погіршення фінансового стану Пенсійного фонду України. З метою забезпечення фінансування виплати пенсій у солідарній системі покриття дефіциту коштів ПФУ має здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету України.

Знецінення пенсійних накопичень унаслідок інфляції. Вплив фінансово-економічної кризи. Спад виробництва, зменшення зайнятості та зниження заробітних плат обумовлює звуження бази сплати пенсійних внесків і в солідарну, і в накопичувальну системи. Спад призводить до знецінення накопичень, з яких в наступному буде виплачуватися пенсія. У період фінансових криз виникає так звана інвестиційна пастка, коли при співставних параметрах участі у системі (тривалість участі, обсяги внесків) учасники, у яких настання пенсійного віку припадає на кризовий або найближчий після кризовий період, отримують пенсії менші, ніж їхні колеги, що вийшли на пенсію напередодні кризи. Солідарні системи пенсійного забезпечення є більш стійкими до впливу фінансової кризи.

Накопичувальна система є уразливою щодо таких загроз:

— тінізація заробітної плати; не створення умов для офіційного працевлаштування населення на конкурентоспроможному ринку праці.

— незабезпечення умов гарантування повернення та збереження коштів населення, які накопичуватимуться на другому рівні системи пенсійного забезпечення. Але, слід зазначити, що тінізація заробітної плати є такою ж загрозою накопичувальної системи, як і солідарної [6].

Отже, головною проблемою накопичувальної системи є проблема

збереження накопичень. Тому, необхідно розробити механізми збереження накопичень, таких як створення фондів гарантування накопичень та страхування накопичених сум. Єдиною умовою гарантування накопичень є забезпечення «належного нагляду» державними органами та визначено державні гарантії щодо управління пенсійними накопиченнями (збереження та виплата їх в повному обсязі), які передбачають, що:

- управління пенсійними коштами здійснюється компаніями, діяльність яких гарантується державою;
- пенсійні активи зберігаються виключно в державних банках;
- запровадження фонду гарантування накопичень та страхування накопичених сум;
- гарантії щодо захисту пенсійних накопичень від інфляційних процесів.

Аналіз процесу розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні дозволив зробити висновки:

а) визначено проблеми, що перешкоджають розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні, а саме: низький рівень оплати праці; недовіра населення до установ фінансово-кредитної сфери; недорозвиненість фінансових ринків.

б) обґрунтовано, що оптимальною формою реалізації недержавного пенсійного забезпечення в Україні на сучасному етапі є розвиток корпоративних пенсійних програм. Це зумовлено наявними організаційними умовами на базі підприємств-роботодавців та необхідністю збільшення рівня довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення, що є ймовірним у випадку позитивного іміджу підприємства-роботодавця.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

НПФ «ОТП Пенсія» знаходиться в Олександрівському районі м. Запоріжжя. Підприємство має одне велике трьох поверхове адміністративне приміщення. На першому поверсі знаходиться відділ по роботі з клієнтами. У відділі використовуються різноманітні види обладнання. Обладнання, яке використовується у галузі менеджменту (маркетингу, обліку та аудиту, фінансів), можна умовно розділити на дві групи:

а) обладнання, яке безпосередньо забезпечує робочий процес (наприклад, комп'ютерна та різноманітна периферійна техніка при роботах в офісі)

б) обладнання, яке підтримує комфортні умови праці (наприклад, опалювальні прилади, кондиціонери, іонізатори повітря для забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях).

Аналіз потенційних небезпек. На підприємстві можуть виникати різні види потенційних небезпек. Прикладом таких небезпек можуть бути:

– ураження електричним струмом, у наслідок несправності електроболаднання, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм або летального наслідку;

– механічне травмування в наслідок нераціонального розташування робочих місць;

– нервово-психічні навантаження в наслідок специфіки виконуваних робіт, що призводить до захворювань загального характеру;

– негативні відносини у колективі в наслідок постійних емоційних зривів, які призводять до підвищених емоційних навантажень;

- кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;

- негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

- недостатнє освітлення виробничих приміщень і робочих місць, у зв'язку з несправністю, або хибного вибору освітлювальних приладів, що призводить до погіршення зору;

- підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

- незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітряобмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

- вірогідність загоряння, у зв'язку із несправністю електричного обладнання, недотримання, або порушення правил протипожежної безпеки обслуговуючим персоналом, що призводить до пожежі;

- неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей;

-

- негативний вплив шкідливих речовин (озону, оксиду азоту, оксиду вуглецю та ін.) при використанні копіювальних апаратів і принтерів, що призводить до подразнення слизових оболонок і шкіри, різних захворювань;

-

Заходи по забезпеченню безпеки. Для забезпечення безпеки слід виконувати наступні заходи:

– у приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища. Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення - 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожеженобезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до I класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів»;

– Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неуважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними.

– У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру. З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку.

– Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

– Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

– Для уникнення падінь на слизькому кахелі, робітники намагаються носити взуття на не слизькій підшві. В приміщенні біля дверей стеляться килимки для поглинання зайвої вологи, що також сприяє безпечному пересуванню по офісу. Вуличні сходи вкриті спеціальним анти слизьким покриттям.

– Для того, щоб уникнути шкоди від принтерів та копіювальних пристроїв, робоче місце в «ОТП Пенсія» розміщують на відстані 1,5 метра від них та розміщують ближче до вікон, також двічі на добу (вранці та в обід) проводять вологе прибирання. Також в кабінетах розміщені рослини, здатні поглинати ці речовини. Через те, що в офісі занадто багато таких пристроїв, робітники проходять медичний огляд кожного року, щоб впевнитися у власному здоров'ї.

Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці. Для забезпечення виробничої санітарії та гігієни праці слід виконувати такі заходи:

– Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

– Основними причинами недостатньої або нераціональної освітленості робочих місць є несправність або нераціональний вибір освітлювальних приладів.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО)

не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Проведемо розрахунок штучного освітлення:

Вихідні данні: розміри приміщення ($A \times B \times H$), м = $16 \times 12 \times 2,7$; тип світильника – ЛВО (растровий); $L/h = 1,4$; Колір стелі, стін, підлоги ($\rho_{ст}$, $\rho_{с}$, $\rho_{п}$), % = 50%, 30%, 10%, $h_p = 0,8$, м, $E_n = 400$.

1. Розрахувати кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт}; \quad (4.1)$$

де: B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника.

$$N_p = 12 / ((2,7 - 0,8) \times 1,4) = 4,5 = 5$$

2. Визначити максимально припустиму відстань між рядами світильників L_{max} :

$$L_{max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м} \quad (4.2)$$

де: B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт..

$$L_{max} = 12 / 3 = 2,4 \text{ м.}$$

3. Визначити значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)} \quad (4.3)$$

де: A – довжина приміщення, м;
 B – ширина приміщення, м;
 H – висота приміщення, м;
 h_p – висота робочої поверхні, м.

$$i = (16 \times 12) / ((2,7 - 0,8) \times (16 + 12)) = 3,61 = 4$$

4. Визначити значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного світильниками вибраного типу.

Вибирається в залежності від виду джерела світла, типу обраного світильника, коефіцієнтів відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення.

$$\eta = 56$$

5. Визначити сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_Σ :

$$\Phi_\Sigma = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_z \cdot z}{\eta}, \text{ лм} \quad (4.4)$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;
 A – довжина приміщення, м;
 B – ширина приміщення, м;
 k_z – коефіцієнт запасу (для люмінесцентних ламп $k_z = 1,4 \dots 1,7$);
 z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);
 η – коефіцієнт використання світлового потоку.

$$\Phi_\Sigma = (400 \times 16 \times 12 \times 1,1) / 56 = 22629$$

6. Визначити умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{cs}^* :

$$N_{cs}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}, \text{ шт} \quad (4.5)$$

де: A – довжина приміщення, м;
 B – ширина приміщення, м;

L_{\max} – максимально припустима відстань між рядами світильників, м.

$$N_{\text{св}}^* = (16 \times 12) / 2,4^2 = 33$$

7. Розрахувати світловий потік умовного джерела світла Φ_l^* :

$$\Phi_l^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_l^*}, \text{ лм} \quad (4.6)$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

$$\Phi_l^* = 22629 / 132 = 171,4 = 172, \text{ лм}$$

N_l^* – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_l^* = N_{\text{св}}^* \cdot n, \text{ шт.} \quad (4.7)$$

де: n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_l^* = 33 \times 4 = 132, \text{ шт}$$

8. Вибрати тип стандартної лампи з найближчим значенням фактичного світлового потоку лампи Φ_l , і знайти коефіцієнт m (співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи Φ_l^* та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи Φ_l):

$$m = \frac{\Phi_l^*}{\Phi_l} \quad (4.8)$$

$$m = 172 / 1200 = 0,14$$

9. Визначити оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}$:

$$N_{\text{св}} = N_{\text{св}}^* \cdot m, \text{ шт.} \quad (4.9)$$

де: $N_{\text{св}}^*$ – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт.

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи.

$$N_{ce} = 33 \times 0,14 = 4,62 = 5 \text{ шт}$$

10. Визначити фактичну кількість ламп у приміщенні N_l :

$$N_l = N_{ce} \cdot n, \text{ шт.} \quad (4.10)$$

де: N_{ce} – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_l = 5 \times 4 = 20 \text{ шт}$$

11. Визначити загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_l \cdot N_l \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_3 \cdot z}, \quad \text{лк} \quad (4.11)$$

де: Φ_l – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_l – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_3 – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості.

$$E_p = (1200 \times 20 \times 56) / (16 \times 12 \times 15 \times 1,1) = 424,24 = 424 \text{ лк}$$

– Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин»

та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках;
- неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23С; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;
- у теплий період року: температура 22-24С; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

Оптимальні рівні позитивних (n+) і негативних (n-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень» і становить: $n^+ = 1500-30000$ (шт. на 1см^3); $n^- = 3000-5000$ (шт. на 1см^3). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

– Для уникнення розповсюдження інфекційних захворювань в офісі провітрюють приміщення під час перерви на обід. Саме під час перерви робітники покидають приміщення для того, щоб не захворіти через протяг, який з'являється після відкриття вікон.

Заходи з пожежної безпеки. На кожному підприємстві існують заходи пожежної безпеки, яких обов'язково слід дотримуватися. Площа приміщення $= 14\text{м} \times 9\text{м} = 126 \text{ м}^2$

Залежно від агрегатного стану й особливостей горіння різних горючих речовин й матеріалів пожежі за ДБН В.1.1.7–2002 "Пожежна безпека об'єктів будівництва" поділяються на відповідні класи та підкласи:

- клас А - пожежі твердих речовин, переважно органічного походження, горіння яких супроводжується тлінням (деревина, текстиль, папір);
- клас В - пожежі горючих рідин або твердих речовин, які розтоплюються;
- клас С - пожежі газів;
- клас D - пожежі металів та їх сплавів;
- клас Е (додатковий) - пожежі, пов'язані з горінням електроустановок.

В «ОТП Пенсія» можуть виникати пожежі класу А та Е.

Методика визначення категорій приміщень та будівель за вибухопожежною та пожежною небезпекою регламентується НАПББ.03.002–

2007 "Норми визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою».

За вибухопожежною небезпекою приміщення й будівлі поділяють на п'ять категорій: А, Б, В, Г, Д.

Встановлення категорії приміщення виконується шляхом послідовної перевірки належності приміщення до категорій, від найвищої (А) до найнижчої (Д) з урахуванням характеру технологічних процесів і пожежонебезпечних властивостей речовин, що в них застосовуються, з метою виявлення можливих обставин і причин виникнення вибухів і пожеж та їх наслідків.

Для адміністративних приміщень рекомендується використання сповіщувачів пожежі та інші види первинних засобів пожежогасіння.

Своєчасне виявлення ознак займання й виклик пожежних підрозділів дає змогу швидко локалізувати осередки пожежі та вжити заходи щодо її ліквідації, а отже, створює можливість суттєво зменшити обсяги заподіяної шкоди. Найшвидшим та найнадійнішим засобом сповіщення про виникнення пожежі вважаються установки електричної пожежної сигналізації (ЕПС).

Для ліквідації загорянь адміністративні, побутові і громадські приміщення та споруди на кожному поверсі повинні мати не менше двох переносних(порошкових, водопінних або водяних) вогнегасників з масою заряду вогнегасної речовини 5 кг і більше. Крім того, слід передбачати по одному вуглекислотному вогнегаснику з величиною заряду вогнегасної речовини 3 кг і більше:

- на 20 м² площі підлоги в таких приміщеннях: офісні приміщення з ПЕОМ, комори, електрощитові, вентиляційні камери та інші технічні приміщення;
- на 50 м² площі підлоги приміщень архівів, машзалів, бібліотек, музеїв.

Додатково вищевказані приміщення можуть оснащуватися аерозольними водопінними вогнегасниками з масою заряду вогнегасної речовини 400 г і більше.

Коли від пожежі захищаються приміщення з ЕОМ, телефонні станції, музеї, архіви тощо, слід враховувати специфіку вогнегасних речовин у вогнегасниках, які призводять під час гасіння допускання обладнання. Ці приміщення рекомендується оснащувати вуглекислотними вогнегасниками з урахуванням гранично допустимої концентрації вогнегасної речовини.

У місцях зосередження коштовної апаратури й устаткування кількість засобів пожежогасіння може бути збільшена.

Пожежні крани в будівлях та спорудах, які обладнані внутрішнім водопроводом, повинні розміщуватись на сходових клітках або коридорах.

Для гасіння пожежі у адміністративних приміщеннях можуть застосовуватися спринклерні та дренчерні установки, модульні установки, у яких використовуються вогнегасні порошки (САМ 3 та ін.), а також стаціонарні блоки вуглекислотного пожежогасіння (ПО-73).

Приміщення категорії Д площею 126 м² захищається двома вогнегасниками типу ВВ-5. Відстань між вогнегасниками та місцями можливого загоряння не має перевищувати 70 м.

Заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях.

Порядок дій сил цивільного захисту при ліквідації наслідків стихійних лих.

У більшості випадків стихійні лиха супроводжуються загибеллю матеріальних цінностей, а іноді і людськими втратами. Тому при ліквідації наслідків стихійних лих основним завданням сил ЦО є врятування людей і (по можливості) матеріальних цінностей. Успіх дій формувань багато в чому залежить від своєчасної організації і проведення розвідки й обліку конкретних умов обстановки. Оскільки стихійні лиха виникають раптово, оповіщення о. с. формувань, їх укомплектування і створення угруповань сил ЦО повинні проводитися в найкоротший термін. Виступ формувань з районів

збору в райони дій повинен здійснюватися з максимально можливою швидкістю. Командири формувань у районах робіт повинні постійно знати обстановку і, у відповідності з її зміною, уточнювати раніше поставлені чи ставити нові завдання підрозділам.

Прогнозування загрози повеней дозволяє вчасно здійснити комплекс попереджувальних заходів, які значно знижують можливі збитки, а також створити сприятливі умови для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт у зонах затоплення. Зміст цих заходів і їх обсяг визначаються часом попередження повені.

Так, масштаби повеней, які викликаються весняними водами, можна прогнозувати за місяць і навіть більше завдяки постійним спостереженням органами гідрометеослужби, визначенню висоти снігового покриву і встановленню залежності виникнення повені від нього, визначенню запасів вологи в ґрунті, знанню строків скресання річок, температури повітря в період паводку і т.п. Отже, можна заздалегідь провести протипаводкові заходи.

При паводках, які викликаються заторами, час попередження звичайно обчислюється декількома годинами, тобто він значно менший, ніж у розглянутому вище випадку. Але з огляду на те, що місця постійних заторів звичайно відомі, запобіжні заходи можна вжити задовго до льодоходу.

Паводки, які викликаються випаданням рясних злив та інтенсивним таненням льодовиків, прогножуються на основі багаторічних спостережень.

Про майбутню небезпеку повені чи селевого потоку оповіщаються всі організації і населення. Начальники, штаби і служби ЦО приводять у готовність формування, які залучаються до ведення боротьби зі стихійним лихом, ставлять їм завдання, вказують послідовність, способи і терміни їх виконання, уточнюють питання взаємодії й організують управління.

Для виявлення й уточнення обстановки організується розвідка. Найбільш оперативною є повітряна, яка до того ж дає можливість одержання

інформації про значні території. Більш точний стан поблизу гребель і мостів визначають, використовуючи дані наземної розвідки.

У населених пунктах і на об'єктах, яким загрожує затоплення, виставляються рятувальні пости зі складу формувань і встановлюється зв'язок з ними. Для захисту мостів, гребель, водозабірних та інших споруд виділяються аварійні команди. У місцях, де можливі затори льоду, установлюється цілодобове чергування команд підривників. За рішенням місцевих органів влади можуть бути проведені: завчасна евакуація населення, вивезення матеріальних цінностей і відгін сільськогосподарських тварин у безпечні місця.

Про початок і порядок евакуації керівний склад ЦО оповіщає населення по місцевих каналах радіотрансляції і телебачення, через адміністрацію ОГ і домоуправління. У випадку раптових паводків попередження населення здійснюється всіма наявними технічними засобами, включаючи і гучномовні рухливі установки.

Успіх у проведенні рятувальних робіт залежить від того, наскільки оперативно організована розвідка, швидко і повно оцінена сформована обстановка, вчасно організовані дії сил і чітке управління ними.

РІНР у зонах затоплення і селевих потоків пов'язані з небезпекою, особливо при діях на воді, на льоду і при виконанні підривних робіт. Особовий склад, який залучається для цих цілей, повинен бути навчений правилам поведінки на воді, прийомам порятунку потопаючих і надання їм першої медичної допомоги. Формування, що діють на плавзасобах, оснащуються необхідним інвентарем: рятувальними кругами, поясами, баграми, драбинами, канатами і т.п.

Для підтримки порядку в районах затоплення, на шляхах евакуації населення й у місцях його зосередження, на маршрутах руху сил, а також на автомобільних і залізничних шляхах організовується комендантська служба. Крім того, у зонах затоплення і місцях зосередження евакуйованого

населення організовується охорона громадського порядку, яка гарантує безпеку людей, захист державного й особистого майна.

Урагани, володіючи великою руйнівною силою, можуть задати населенню і народному господарству серйозних матеріальних збитків і нерідко призводять до загибелі людей. Виникають вони в результаті різкого порушення рівноваги в атмосфері, що виявляється в незвичайних умовах циркуляції повітря.

При ураганах обриваються електричні проводи на опорах, порушується телефонний і телеграфний зв'язок, зриваються покрівлі з житлових будинків, виробничих будинків і тваринницьких ферм, виникають різні пошкодження, аварії, пожежі.

У зонах ураганів у період їх виникнення за вказівками органів влади оповіщається населення і приводяться до готовності формування, виділені для ліквідації наслідків стихійних лих.

Командири військових частин і формувань ЦО, одержавши завдання, виводять підлеглі їм сили до об'єктів робіт; по прибутті в потерпілі від урагану райони організовують порятунок людей, надання потерпілим медичної допомоги і їх евакуацію, локалізацію і гасіння пожеж, а також роботи з усунення аварій і ушкоджень на комунально-енергетичних мережах і лініях зв'язку та з розчищення завалів вулиць і доріг.

Відновлення комунально-енергетичних мереж, ліній зв'язку й інших об'єктів організовують відповідні відомства, що мають свої спеціальні ремонтні органи; при великих обсягах робіт можуть використовуватися аварійно-відбудовні й аварійно-технічні формування.

Зсуви можуть спричиняти великі руйнування. Виникають вони через порушення рівноваги порід, викликаного збільшенням крутизни схилу в результаті вимивання його основи морським прибою, течією річки, ослаблення міцності порід від вивітрювання чи надмірного зволоження атмосферними опадами або підземними водами, а також під впливом зовнішніх сил, особливо сейсмічних поштовхів. Зсуви можуть бути

викликані і проведенням будівельних робіт без належного урахування геологічних умов місцевості.

Заходи для попередження зсувів і боротьба з ними здійснюються в залежності від факторів, які ці зсуви викликають. До таких заходів відносяться: будівництво споруд, які укріплюють берег проти підмивання схилів; обладнання дренажних споруд по перехопленню і відведенню підземних вод; викриття каналів для поверхневого водостоку, улаштування підпірних стінок різних конструкцій; зміцнення схилів рослинністю і насамперед — лісопосадками.

Роботи з проведення протизсувних заходів ведуться дорожньо-будівельними й іншими спеціалізованими організаціями, до їх виконання при необхідності можуть залучатися команди механізації робіт та інші формування ЦО. Дійовим засобом у зсувних районах є встановлення постійного спостереження за обстановкою. Про початок переміщення порід негайно оповіщається населення й організації прилеглих районів. Приводяться у готовність необхідні сили і засоби, здійснюється евакуація людей, вивозяться з небезпечної зони матеріальні цінності.

Для ліквідації наслідків зсувів залучаються зведені загони та команди, зведені загони і команди механізації робіт, деякі формування служб. Можуть використовуватися і військові частини.

Рятувальні роботи в районах, де відбулися зсуви і обвали, полягають у пошуку і витягуванні людей з-під завалів, наданні їм першої медичної допомоги та евакуації в стаціонарні лікувальні установи. Одночасно влаштовуються проїзди в завалах, локалізуються і гасяться пожежі, ліквідуються аварії на газових і енергетичних мережах. Після зупинки зсуву проводиться ремонт і відновлення доріг, мостів, ліній і засобів зв'язку, розчищення вулиць від завалів.

Землетруси відбуваються звичайно раптово, що може представляти дуже велику небезпеку. Переважна більшість їх відноситься до слабких і не викликає негативних наслідків, однак чимало буває і сильних, руйнівних

землетрусів, які заподіюють численні лиха. Землетруси можуть стати причиною гірських і сніжних обвалів, які руйнують на своєму шляху ділянки доріг, мости через водні перешкоди та населені пункти.

Щоб уникнути руйнівних наслідків у районах загрози, де можливі поштовхи силою 7 і більше балів (за 12-бальною шкалою), будуються сейсмостійкі житлові будівлі, промислові будівлі й інші об'єкти та споруди. Для додання будинкам стійкості використовуються високоякісні матеріали, застосовуються особливі антисейсмічні конструкції, не допускається використання надто важких деталей, обмежується поверховість житлових будинків, ставляться підвищені вимоги до якості будівельних робіт. У містобудуванні переважає просторе планування, яке забезпечує наявність достатніх розривів між будинками, широких вулиць і проїздів. Вживаються заходи щодо підвищення сейсмостійкості підземних інженерних комунікацій, а також до посилення протипожежної безпеки.

При ліквідації наслідків землетрусів у постраждалих містах і на ОГ рішенням органів влади чи надзвичайних комісій для проведення рятувальних робіт, локалізації і ліквідації аварій на комунально-енергетичних мережах і гасіння пожеж залучаються спеціалізовані формування відомств, формування ЦО міст і районів, військові частини. Найбільш складні рятувальні й інші невідкладні роботи виконують військові частини ЦО, зведені загони і зведені загони механізації робіт, а також формування служб (спеціальні формування) різного призначення і, у першу чергу, аварійно-технічні й медичні.

Склад і дії сил при ліквідації наслідків землетрусів визначаються характером і обсягом руйнувань. Успіх багато в чому залежить від повноти і своєчасності одержання розвідувальних даних. Розвідка повинна установити характер руйнувань будівель і споруд, місцезнаходження і стан постраждалого населення, яке опинилося під завалами чи в частково зруйнованих будівлях і спорудах, ступінь пошкодження комунально-енергетичних мереж, визначити зони суцільних пожеж, можливість їх

розвитку, а також розвідати шляхи підходу до об'єктів робіт. Ведеться вона розвідувальними підрозділами військових частин ЦО і розвідувальними формуваннями різного призначення, при цьому використовується інформація від органів МВС й інших відомств.

Для визначення санітарно-епідемічного стану району землетрусу, виявлення кількості і стану потерпілих, установлення можливості розгортання медичних формувань і визначення потрібної кількості медичних сил проводиться медична розвідка.

Після одержання даних про обстановку і її оцінки уточнюються необхідні для ведення РІНР сили і засоби, їх завдання, створюються угруповання сил.

Виходячи з характеру забудови, наявності транспортних магістралей та інших місцевих умов, а головне — з характеру руйнувань, територія постраждалого міста (району) розбивається на ділянки й об'єкти ведення рятувальних робіт.

Швидке висування сил є одним з вирішальних факторів, що забезпечують успішність проведення рятувальних робіт. Але на шляху можуть зустрічатися різні перешкоди, завали, зруйновані мости, вогнища пожеж та інші перешкоди. Тому необхідно передбачити всі засоби забезпечення руху сил ЦО у вогнищах землетрусів. Чимале значення має порядок уведення техніки в зону руйнувань. У першу чергу підготовляються шляхи для пропуску гусеничних машин, а потім колісного транспорту. Висування їх слід здійснювати по декількох маршрутах, щоб не знижувати мобільність колон і не допускати розтягування. На кожен маршрут висилаються формування чи підрозділи розвідки і загони забезпечення руху, підсилені протипожежними підрозділами і санітарними дружинами.

В результаті землетрусу основна маса о. с. формувань загального призначення і спеціальних формувань ЦО районів, які попали в зону лиха, може виявитися в зонах руйнувань і сама буде потребувати допомоги. Тому можливо, що спочатку рятувальні роботи доведеться проводити на ОГ і в

жилих кварталах обмеженими силами і засобами. У таких умовах першочерговими роботами повинні бути виявлення і витягування людей із зруйнованих будинків, з-під завалів, надання їм першої медичної допомоги й евакуація тих, хто потребує лікування, в медичні установи, а також улаштування людей, що залишилися без домівок. Рятування людей організовується в першу чергу з тих будинків, яким загрожують затоплення, пожежі, обвали. Лікарська допомога потерпілим здійснюється в загонах першої медичної допомоги, на медичних пунктах військових частин ЦО й у лікувальних установах, які збереглися. Потім їх вивозять у замську зону або в лікарні сусідніх міст.

Здійснення інших невідкладних робіт припускає в першу чергу усунення тих аварій на комунально-енергетичних і технологічних мережах, що створюють безпосередню загрозу для життя людей і насамперед аварій на комунікаціях зі СДОР. При ліквідації аварій на газопроводах негайно повинна бути припинена подача газу в мережу. Аварії на водопроводі, що проходить поблизу будівель і споруд, можуть спричинити затоплення; пошкоджені ділянки якомога швидше відключаються.

В міру прибуття військових частин і формувань із сусідніх районів, міст і областей сили будуть наростати і фронт робіт збільшиться. Але прибуваючі з інших місць не знають особливостей ділянок і об'єктів, на яких їм потрібно буде працювати. Щоб уникнути збільшення строків виконання рятувальних робіт і ускладнень у їх організації, необхідно безперервно вести розвідку, дані якої дозволяли б знати обстановку, і вчасно, з достатньою повнотою ставити завдання прибуваючим у район землетрусу військовим частинам і формуванням. Рятувальні роботи звичайно ведуться у важких і небезпечних умовах, тому о. с. військових частин і формувань повинен знати і суворо дотримуватись заходів безпеки.

Для наведення і підтримки порядку серед населення, яке опинилося в зоні землетрусу, організовується комендантська служба (ядром її є о. с.

служби охорони громадського порядку), на основних маршрутах установлюються контрольно-пропускні пункти і вводиться патрулювання.

Висновки з розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях»

Таким чином в розділі було розглянуто та проаналізовано потенційні небезпеки, що можуть виникати на підприємстві; заходи по забезпеченню безпеки; заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці; заходи з пожежної безпеки; заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях.

Була досягнута мета розділу та проведена розробка попереджувальних заходів запобігання виробничого травматизму, професійних захворювань, шкідливого впливу на навколишнє середовище, які є специфічними при виконанні майбутніх службових обов'язків.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні задачі:

- були виявлені небезпечні та шкідливі чинники, які можуть мати прояв при виконанні робіт або при експлуатації устаткування;
- з'ясовано причини та наслідки цих чинників;
- проведено оцінку параметрів виробничого середовища на відповідність санітарно-гігієнічним нормам;
- визначено категорії виробничих приміщень за вибухопожежною та пожежною небезпекою;
- розроблені організаційні, технічні, санітарно-гігієнічні, лікувально-профілактичні заходи відповідно до нормативно-правових актів та законів України, які дозволяють виключити або якнайбільш ефективно мінімізувати потенційні небезпеки;
- були запропоновані рішення щодо поліпшення стану виробничих приміщень за санітарно-гігієнічними параметрами;
- визначена кількість та тип первинних засобів пожежогасіння;
- представлений алгоритм дій персоналу при виникненні надзвичайних ситуацій;

- визначені найбільш важливі заходи з охорони праці для включення в загальні висновки по дипломному проекту (роботі).

ВИСНОВОК

Сьогодні пенсійне забезпечення в Україні знаходиться у скрутному становищі. Солідарна система не виконує своїх функцій. На це впливають такі чинники: демографічні; економічні; політичні та психологічні.

Пенсійне забезпечення – необхідний елемент системи соціального захисту, важлива умова економічної та соціальної стабільності держави. Гідне забезпечення добробуту своїх громадян у тому числі тих, хто втратив працездатність за віком або за інвалідністю, а також з настанням інших страхових випадків – кінцева мета економічної діяльності держави.

Пенсія – це соціальний контракт між різними поколіннями населення щодо забезпечення пенсіонерам достатнього рівня і якості життя. Тому створення сучасної моделі системи пенсійного забезпечення можливо з врахуванням контрактної природи економічних процесів.

Головне завдання пенсійної системи країни – створити умови для забезпечення людей достойним доходом у старості відповідно до особистого внеску кожного. При цьому система не має бути тягарем для розвитку держави, тобто не повинна створювати надмірний тиск на державні фінанси, громадян, які працюють і бізнес. На жаль, в Україні це завдання виконується не в повній мірі. Існує ряд проблем, які перешкоджають нормальному функціонуванню пенсійного забезпечення.

Законодавством України передбачено впровадження трирівневої пенсійної системи, яка розширить можливості для підвищення добробуту людей та економічного зростання в державі.

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка базується на засадах солідарності та субсидування і здійснення виплати пенсій та надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, яка базується на засадах обов’язкового накопичення пенсійних коштів та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат, що буде доповненням до пенсійних виплат з I та II рівнів.

Підсумовуючи зазначимо, що пенсійна система в ринковій економіці є динамічною. Вона повинна бути адекватною середовищу трансформаційної економіки України, що базувалася б на злагоді соціальних партнерів (держави, підприємств, окремих осіб) та створювала ефективний механізм фінансового забезпечення страхування окремих верств населення (пенсіонерів, інвалідів, осіб, що втратили годувальника). Тому пенсійне забезпечення як елемент соціального захисту населення повинне враховувати ризикові ситуації і мінімізувати втрати матеріального становища людини в старості, в разі настання інвалідності та у випадку втрати годувальника. Пенсійна система повинна бути комплексною, всеосяжною, забезпечувати певний рівень життя громадян, який вони мали до кризової ситуації.

Нова трирівнева пенсійна система, що формується в Україні, потребує вдосконалення багатьох складових та показників соціально-економічного розвитку: ринку праці, заробітної плати, соціального партнерства, дієвості. Зазначимо, що запропонована система гарантування збереження пенсійних накопичень повинна мати єдиний комплексний характер, тобто усі три інструменти мають запроваджуватися й діяти одночасно.

У випадку, якщо цього не відбудеться (або буде прийнята система, що гарантує збереження лише номінальної суми внесків), виникає велика ймовірність того, що статус молодших вікових груп, залучених в обов’язковому

порядку до накопичувальної системи, буде не більш, а навпаки, менш захищеним, ніж у осіб старших вікових груп.

Глобальна фінансова криза наочно довела підвищену вразливість накопичувального механізму (відносно розподільчого) фінансування пенсій. Причому його негативний вплив виявився саме в країнах, найбільш орієнтованих на накопичувальні механізми пенсійного забезпечення.

У контексті державного регулювання й нагляду за накопичувальною пенсійною системою створення мегарегулятора слід вважати недоцільним. Натомість подальшу розбудову існуючих регуляторів (НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг) слід проводити у спосіб підвищення їх незалежності, прозорості й підзвітності. Окремим напрямом є поліпшення взаємодії та координації їх діяльності з метою моніторингу системних фінансових ризиків і вироблення погодженої стратегії й тактики регулювання фінансових ринків.

Магістральними напрямками побудови системи регулювання та нагляду за НПФ мають стати підвищення ролі та відповідальності рад НПФ, вимог до керівників і фахівців суб'єктів, що обслуговують НПФ, і ролі та відповідальності зберігача за економічною доцільністю операцій. Пріоритетними напрямками побудови загальнообов'язкової накопичувальної системи (крім регулювання й нагляду) в довгостроковій перспективі слід вважати запобігання знеціненню пенсійних накопичень унаслідок інфляції та підвищення стійкості фінансових ринків.

У контексті збереження пенсійних накопичень головним завданням уряду слід визнати боротьбу з інфляцією задля зниження її до прийняттого рівня. В іншому випадку забезпечення дохідності інвестування на рівні інфляції в довгостроковій перспективі стає доволі проблематичним, а доцільність накопичень – сумнівною.

Підвищення стійкості фінансового ринку може бути досягнуто через повернення притаманної йому ролі – обслуговування реальної економіки у спосіб перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів. Особливої уваги з боку держави потребує контроль за спекулятивним капіталом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09.07.2003. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 р. № 1057-IV – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
3. Пенсійна реформа в Україні: загрози і виклики накопичувальної системи / Блудаш М. // [Електронний ресурс] / <http://ua.racurs.ua/842-pensiy-na-reforma-v-ukrayini-zagrozy-i-vyklyky-nakorychuvalnoyi-systemy>
4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон від 09.07.2003 № 1058-IV: чинний, поточна редакція від 11.10.2013, підстава 5178-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : Закон від 23.09.1999 № 1105-XIV: чинний, поточна редакція від 17.10.2013, підстава 332-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.
6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон від 02.03.2000 № 1533-III: чинний, поточна редакція від 11.08.2013, підстава 406-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>.
7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами зумовленими народженням та похованням : Закон від 18.01.2001 № 2240-III: чинний, поточна редакція від 11.08.2013, підстава 406-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2240-14>.

8. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 № 1788-ХІІ: чинний, поточна редакція від 09.12.2012, підстава 5462-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>.

9. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 № 1788-ХІІ: чинний, поточна редакція від 09.12.2012, підстава 5462-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>.

10. Бабенко-Левада В. Г., Попадюк А.А. Вдосконалення фінансового механізму практичного підходу щодо розвитку та становлення НПФ України, як фінансових установ, на прикладі «ОТП Пенсія» [Електронний ресурс]. - <http://www.economy.nauka.com.ua/>

11. Бабенко-Левада В. Г., Аналіз системи недержавних пенсійних фондів з метою пошуку його оптимальної ефективності та надійності на державному рівні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції [«Модифікація обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграційних процесів в Україні»], (м.Запоріжжя, 6 квітня 2017 р.) /Бабенко-Левада В. Г., Попадюк А. А. – З.: ЗНТУ, 2017.

12. Бабкін В. Д. Соціальна держава та захист прав людини / В. Д. Бабкін // Правова держава : щорічник наукових праць. – Вип. 9. – К., 2008. – С. 3–11.

13. Бахмач А. Розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні / А. Бахмач // Вісник Пенсійного фонду України. – 2008. – № 3. – С. 12–13.

14. Білоусов В. Огляд зарубіжного досвіду в сфері реформування системи пенсійного забезпечення. Перспективи для України / В. Білоусов // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 3. – С. 39–45.

15. Бобирь О. І. Формування фінансового механізму системи пенсійного забезпечення в Україні : монографія Текст / О. І. Бобирь. – Дніпропетровськ : Вид-во «Наука і освіта», 2008. – 248 с.

16. Богославець С. В. Недержавне пенсійне забезпечення як один із напрямів реалізації соціальної функції держави : автореф. дис. к. ю. н. / С. В. Богославець. – Луганськ, 2009. – 19 с.

17. Боднарук М. І. Соціальне страхування в Україні: правові аспекти становлення та розвитку / М. І. Боднарук. – Чернівці, 2002. – 247 с.
18. Ботвиновсько О. Л. Обов'язкове соціальне пенсійне страхування : автореф. дис. канд. е. н. / О. Л. Ботвиновська. – К., 2009. – 20 с.
19. Брагін С. Недержавні пенсійні фонди на неефективному фондовому ринку: приклад України // [Електронний ресурс] / С. Брагін, О. Макаренко // Вісник Національного Банку України. – 2011. - №1. – с. 18-24. – режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73121>
20. Гошовська В. А. Законодавче забезпечення соціальної політики в Україні / В. А. Гошовська // Зб. наук. пр. Інституту законодавства Верховної Ради України «Законодавство України: проблеми вдосконалення». – К. 2001. – Вип. 7. – С. 40–45.
21. Дутчак А.В. Реформування пенсійної системи як умова соціальної захищеності пенсіонерів в Україні / А.В. Дутчак // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. - 2015. № 6 – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/03.pdf>
22. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення. Звіт. – К., 2010. – 38 с.
23. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальний захист та пенсійне забезпечення у фактах і цифрах [Електронний ресурс]// Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. – Режим доступу : <http://www.finance.kiev.ua/download/mlspstatdec2010.pdf>.
24. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду / А. П. Заєць. – К. : Парламентське видавництво, 1999. – 274 с.
25. Зайчук Б. О. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Навчальний курс / Б. О. Зайчук. – К. : НВП «АВТ», 2004. – 256 с.
26. Захист учасників накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: мат-ли USAID. – 2010. – 20 січня [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/rsymonds_protecting_participants_apr2010_ua.pdf.

27. Ішков В. М. Управління пенсійними системами в Україні : авто-реф. дис. к. е. н. / В. М. Ішков. – Донецьк, 2003. – 20 с.

28. Кащенко О. Л. Соціально-економічні основи страхування / О. Л. Кащенко, В. А. Борисова. – Суми : Університетська книга, 1999. – 252 с.

29. Коваль О. П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку : монографія / О. П. Коваль. – К. : НІСД, 2012. – 240 с.

30. Конопліна Ю.С. Недержавне пенсійне забезпечення як напрямок розширення банківської діяльності / Ю.С. Конопліна // Вісн. Укр. акад. банк. справи. – 2007. – № 1(22). – С. 58–65.

31. Кравчук В. О. Розширене засідання правління пенсійного фонду України / В. О. Кравчук // Соціальний захист. – 1999. – № 4. – С. 41–42.

32. Криза розподільчої пенсійної системи в Україні та напрями диверсифікації пенсійного портфеля : аналіт. доп. / О. М. Пишуліна, О. П. Коваль, А. М. Авчухова. – К. : НІСД, 2010. – 104 с.

33. Купрій О. Соціальне страхування на випадок безробіття в Україні: історія становлення, досягнення, проблеми та перспективи / О. Купрій // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 7. – С. 42–47.

34. Лазебна М. В. Організаційно-економічний механізм державного регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів : автореф. дис. к. е. н. / М. В. Лазебна. – К., 2004. – 18 с.

35. Леонов Д. Недержавні пенсійні фонди в Україні: стан та проблеми розвитку контингенту пенсійних фондів та споживачів їх послуг Текст / Д. Леонов // Ринок цінних паперів України. – 2009. – № 9-10. – С. 70–76.

36. Лібанова Л. Ринок праці та соціальний захист / Л. Лібанова, О. Палій. – К. : Основи, 2004. – 491 с.

37. Мельніков С. А. Пенсійне страхування та напрями його реформування в Україні : автореф. дис. к. е. н. / С. А. Мельніков. – К., 2009. – 16 с.

38. Момотюк Л.Є. Роль недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного забезпечення// Фінанси України. –2006. -№ 5. –С. 71-77.
39. Морозова О. Пенсійна реформа: міжнародний досвід / О. Морозова // Вісник Пенсійного фонду України. – 2003. –№ 3. – С. 26.
40. Науменкова С. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні / С. В. Науменкова. – К. : Знання, 2010. – 66 с.
41. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг / С. В. Науменкова. – К. : Знання,2010. – 532 с.
42. Новиков В. М. Актуальні питання реформування системи соціального захисту населення / В. М. Новіков // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 4. – С. 6–11.
43. Папієв М. Міжнародний досвід реформування пенсійного забезпечення / М. Папієв // Україна: аспекти праці. – 2004. – №1. – С. 3–11.
44. Папієв М. М. Реформування пенсійної системи в Україні : авто-реф. дис. .к. е. н. / М. М. Папієв. – К., 2004. – 22 с.
45. Папієв П. Соціальний захист населення в умовах фінансово-економічної кризи / П. Папієв // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 11. – С. 7–15.
46. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/732.html>.
47. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : науково-практичний коментар / О. Б. Зайчук, О. Б. Зарудний, С. Б. Березіна. – К. : НВП «АВТ», 2005. – 1024 с.
48. Рад Н. С. Пенсійна реформа та інституціональні зміни у пенсійній системі України / Н. С. Рад // Економіка і організація управління. – 2009. – № 5. – С. 70–79.
49. Ріппа М. Б. Державне пенсійне забезпечення в Україні та шляхи його розвитку : автореф. дис. . к. е. н. / М. Б. Ріппа. – К., 2007. – 19 с.
50. Ріппа М. Б. Порівняльна характеристика світових систем пенсійного забезпечення і страхування / М. Б. Ріппа // Світ фінансів. – 2007. – № 1 (10). – С. 25–27.

51. Светлова Г. Р. Формування соціально-економічного інституту недержавного пенсійного забезпечення населення України : автореф. дис. к. е. н. / Г. Р. Светлова. – Донецьк, 2008. – 20 с.
52. Смирнов С. О. Фінансовий механізм системи пенсійного забезпечення / С. О. Смирнов, О. І. Бобир. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2008. – 238 с.
53. Ткач В. О. Інституціональні перетворення пенсійної системи України в умовах трансформації світової економіки / В. О. Ткач, Я. В. Ленчік. – Запоріжжя, 2011. – 183 с.
54. Ткач О. Пенсійні схеми та перспективи їх застосування недержавними пенсійними фондами в Україні / О. Ткач // Ринок цінних паперів України. – 2008. – № 9-10. – С. 59–65.
55. Толуб'як В. С. Фінансові механізми пенсійного забезпечення / В. С. Толуб'як. – Тернопіль : Терно-граф, 2011. – 335 с.
56. Шаповал М. С. Дослідження впливу запровадження накопичувальної складової державної системи пенсійного страхування на підвищення рівня соціального захисту населення в Україні / М. С. Шаповал, О. В. Коцюба, В. М. Ніколаєнко // Соціальний захист. – 2005. – № 12. – С. 34–39.
57. Якимів А. І. Формування і розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні / А. І. Якимів. – Львів : Афіша, 2003. – С. 105–107.
58. Ярошенко І. С. Соціальне страхування як одна із державно-правових засад соціального захисту / І. С. Ярошенко // Правове регулювання економіки. – Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 5. – С. 245–258.